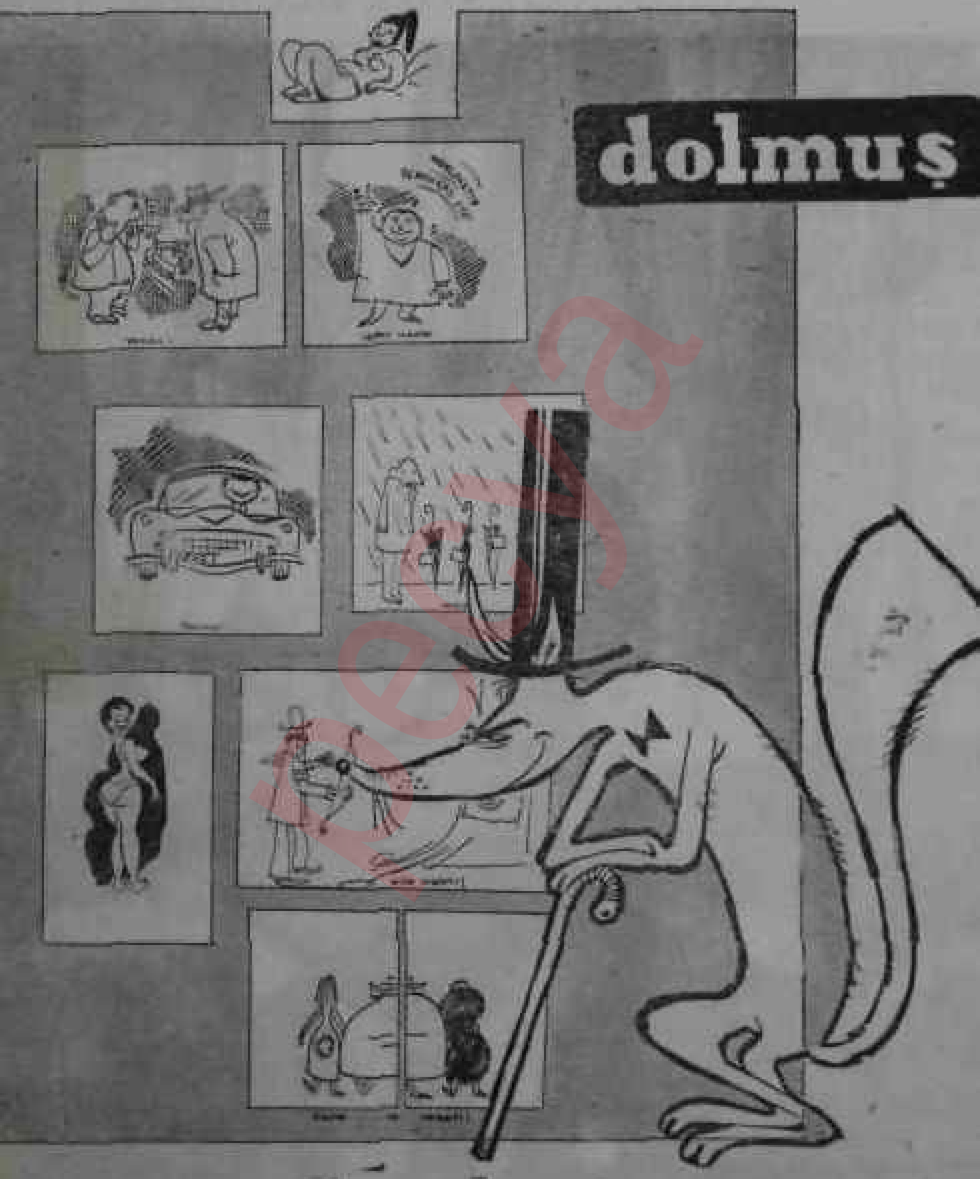
AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

dolmuş

SİYASİ MİZAH MECMUASI

Çıktı

A K İ S

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Sene : 2, Cilt: VI, Sayı: 87

Rüzgarlı Sok. Ovehan
Kat : 3 Daire : 7
P. K. 582 — Ankara
Tel : 15222 (Başyazar)
18992 (Yazı İşleri ve İdare)

Fiatı : 60 Kuruş

*

İmtiyaz Sahibi :

Metin TOKER

*

Umumi Neşriyat Müdürü :
Cüneyt ARCAYÜREK

*

Bu nüshada yazı işlerini fiilen idare eden mes'ul Müdür :

Yusuf Ziya ADEMHAN

*

Teknik Sekreter :

M. Nevzat ÜNLÜ

*

Karikatür :

TURHAN

*

Fotoğraf :

ASSOCIATED PRESS — Hüseyin EZER

*

Klişe :

Doğan Klişe ATELYESİ

*

Abone Şartları :

3 aylık	(12 nüsha) :	6 lira
6 aylık	(25 nüsha) :	12 lira
1 senelik	(52 nüsha) :	24 lira

*

İlan Şartları :

4 renkli arka kapak (Tam sayfa) : 350 Lira
Kapak içi 300 lira metin sayfaları Santimi 4 lira

*

Dizildiği ve basıldığı yer :

Yeni Matbaa — Ankara

Kapak Resmimiz:

Hüseyin Balık

Dalyandan kurtuldu

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları

Tabirin fazla aristokratik bir tâbir olmadığına şüphe yoktur, ama meziyeti bugünkü duruma mükemmel şekilde ifade etmesidir: her şey gösteriyor ki D. P. Meclis Gurubu kendi göbeğini bizzat kesmekle mükelleftir.

İktidar partileri içinde gurupların, rejimi sağlam temeller üzerine oturtmak için harekete geçmeleri bizde görülmemiş hadiselerden değildir. Bonon son misalini C.H.P. dahilinde meşhur 35 ler vermişlerdir. 1945 de benimsediğimiz demokrasiyi batıdaki mânasına yakın bir tarzda kurmak ancak C.H.P. dahilinde bir zihniyet değişikliğiyle mümkündü. O zaman 35 ler tarihimizde asla unutulmayacak olan bu vazifeyi muvaffakiyetle başarmışlardır. C.H.P. gurubunu 1946 ile 1950 arasındaki devrede teşkil eden ve çoğu bir başka devrin adamları olan şahsiyetlere yeni rejimin meziyetlerini anlatmak elbette ki kolay değildi. Bunların hatırına seçim deyince aleni rey, gizli tasnif geliyordu. Böyle alışmışlar, böyle görmüşlerdi. Demokraside usulün gizli rey, aleni tasnif olduğuna izah etmek, belki de mümkün dahi sayılamazdı. Ancak 35 lerin hareketiyledir ki Millî Şeften gelen cereyan Meclise intikal ettirilebilmiş, güçlükler böylece ve yavaş yavaş yenilmiş, mücadele kazanılmıştır. Aleni rey, gizli tasnif prensibini C. H. P. Gurubuna kabul ettirmek, deveye hendek atlatmaktan zorda. Zira yirmi beş senelik mazinin adamları olan milletvekilleri biliyorlardı ki bir defa bu prensip kabul edilince emektar partinin iktidarda kalmasına imkân yoktur. Bunu adeta herkes biliyordu. Ancak, rejime inananların bildikleri başka bir şey daha vardı: demokrasilerde seçimle kaybedilen iktidar seçimle geri gelir ve bu rejimde öyle anlar olabilir ki iktidardaki bir partinin ekalliyette kalması ona kuvvet kazandırır. 35 ler bu cereyanın temsilcileriydi. İktidarı kaybetmek mi istiyorlardı? Asla! Niyetleri muhalefete mi geçmekti? Katiyyeu. Mevkilerinden gönül rızasıyla mı oldular? Elbette ki hayır.. Ama hiç kimse inkâr edemez ki kendilerine seçimleri kaybettirebilecek bir yola gönül rızasıyla girdiler, hattâ başkalarını ikna için mücadele ettiler. 1946 ile 1950 arasındaki "35 ler hareketi" nin büyüklüğü buradadır. Daha iyisini yapamazlar mıydı? Mesela nisbi seçimi, Anayasa tadilâtını kabul ettiremezler miydi? Belki evet, ama belki de hayır.. Gizli rey, aleni tasnifi bin türlü manevra neticesinde benimseyen bir Meclisten daha müterakki prensipleri geçirmenin kolay olmadığı aşikârdır. Hem ne gam! Daha sonra gelenler de eksikleri tamamlarlardı. Hakikaten IX. Meclisi bu millet en çok onun için iş başına getirdi. Doğrusu millete vaad edilen de buydu. Yoksa o tarihlerde kurucular "iktisadi sahada milli kurtuluş hareketi" nden. bahsetmiyorlardı.

1950-54 Meclisinin bu tarihi vazifeyi başaramadan dağıldığı bir hakikattir. Bilâkis demokrasi yolunda evvelâ durulmuş, sonra da gerilenmiştir. Bunun en tipik misali meşhur 6334 sayılı basın kanunudur. Sadece o kanunun hazırlanması hükümet işlerinde mesuliyet alan Kurucuların zihniyetlerini ve niyetlerini göstermeye yetmeliydi. Yetmedi. D.P. daha büyük bir ekseriyetle 1954 seçimlerini kazandığında bu partiyi kendi inalları bilenler bir sene içinde kapkaranlık bir manzara hazırladılar. Fakat saatin ibrelerini geriye çevirmek mümkün değildir. Nitekim X. Meclisteki D.P. gurubunun idealist unsurları bugün 1946 dan evvelki devrin zihniyetini taşıyanların karşılarına dikilmişlerdir. Bir takım Kurucular onları söküp atamayacaklardır. D.P. gurubunda "35 ler hareketi" başlamıştır.

Ancak bu mücadelenin sonunda D.P. li 35 ler C.H.P. li 35 lerden daha fazla takdire, minnet ve şükrana hak kazanacaklardır. Zira C. H. P. li 35 ler mücadelelerini İnönüye dayanarak yapıyorlardı. Bu, onlar için desteklerin en sağlamı ve en güveniliriydi. Partilerinin başında, belki her hareketi münakaşa götürür, ama gerçek bir demokrasiyi gönülden istediği ve bu davaya inandığı, bağlı olduğu münakaşa götürmez bir şahsiyet vardı. C.H.P. li, 35 lere o yol gösteriyor, onları o himaye ediyor, müzahir oluyor, hattâ direktif veriyordu. O devrede hükümetlere karşı en şiddetli tenkidleri yapanların sevkedildiği yer Haysiyet Divanları değildi, Çankaya köşkünün yemek masasıydı. Partinin en büyüğü, yeni rejim taraftarlarının muvaffakiyetini yürekten temenni ediyordu. *İşte,* D.P. li 35 ler bundan mahrumdurlar ve kendi göbeklerini bizzat kesmeğe bundan dolayı mecburdurlar. Daha fenası var: D.P. li 35 ler davalarını, üstelik partilerinin mesul kurucularına rağmen, onlara karşı yürütmekle mükelleftirler. Gizli rey, aleni tasnifi on sene evvel anlamayan iktidar partisi Meclis Gurubu, ona bunu anlatmaya çalışanlar da Genel Başkanın idaresindeki bir avuç genç münevverdi. Bugün İse demokratik rejimin geri kalan prensiplerini anlamayanlar mesul Kurucular, anlatmaya çabalayanlar ise Meclis Gurubudur. D. Meclis Gurubunun vazifesi bunun için daha zor, ama bundan dolayı daha şereflidir.

Saygılarımızla

AKİS

YURTTA OLUP BİTENLER

İstanbul

Bir eylül gecesi hikayesi

Sarı saçları uzamış, ince yüzlü, zayıf, genç adam piposundan bir nefes çekti; sonra yanındaki topluca esmer, arkadaşına döndü ve gülümsiyerek:

"— Şimdi hikaye gibi geliyor, değil mi?" dedi.

Sarışın olanın adı Hikmet Bildi. Hikmet Bil meşhur "Kıbrıs Türktür" Cemiyetinin Genel Başkanıydı. Arkadaşı ise, aynı zamanda dert ortağı sıfatını kazanan Orhan Birgitti. Orhan Birgit aynı cemiyetin idare heyeti azasıydı. İkisi beraber 6 eylülü 7 eylüle bağlayan gece "Valinin kendilerini istediği" bahanesiyle evlerinden alınmışlar ve evlerine 4 ay sonra dönebilmişlerdi. Hikmet Bil 116, Orhan Birgit ise 106 gün Harbiyede Örfi idare hücrelerinde mevkuf tutulmuşlardı. Şimdi her şey onlara hikâye gibi geliyordu. Ama çok acı, çok ıstıraplı bir hikâye...

İki ahbap için her şey bu yaz başında başlamıştı. O gün Türkiye Talebe Federasyonundan İstanbuldaki gazetelerin sahip ve başmuharrirlerine telefon edilmiş ve kendileri bir toplantıya davet edilmişti. Toplantının mevzuu Kıbrıs tı. O sırada Yunanlılar gittikçe azıtmışlar ve nihayet bu gürültücü dostlarımıza anladıkları lisanla cevap vermek zarureti hâsıl olmuştu. Hükümet hâlâ açıkça vaziyet almaktan çekiniyordu. Bunun üzerine gençlik harekete geçmeye karar vermişti ve hareketin nasıl Ur hareket olması gerektiği hususu bu toplantıda tesbit edilecekti. Hürriyet Gazetesi sahibi Haldun Simavi kendisini bu toplantıda temsile Hikmet Bili, Teni Sabah Gazetesi sahibi Sefa Kılıçlıoğlu da Orhan Birgiti memur ettiler. Toplantıda bir cemiyetin kurulması ve mücadelenin cemiyet vasıtasıyla yapılması kararlaştırıldı, idare heyeti seçimlerinde de Hürriyet Gazetesi adına orada bulunan Hikmet BU, Yeni Sabah Gazetesini temsilen gelen Orhan Birgit, Vatan Gazetesi Başmuharriri Ahmed Emin Yalman ve sair bazı kimselerle birlikte azalıklara getirildiler. Müteakiben yapılan iş taksiminde Hikmet BU cemiyetin başkanlığına seçildi. Böylece Kıbrıs üzerindeki Yunan iddialarına cevap verecek, Türk tezini, belirtecek ve milletimizin bu mevzuda ne kadar hassas olduğunu gösterecek bir teşkilat kurulmuş oluyordu. Cemiyet derhal faaliyete geçti, gelişti, şubeler açtı, temaslar temin etti. Hükümet, cemiyetin 1 numaralı yardımcısıydı. Bizzat Adnan Menderes çalışmalarla yakından alâkadar oluyor ve Başbakan ile cemiyet arasında irtibatı Ahmed Emin Yalman yapıyordu. Hikmet Bil Türk görüşünün propagandasını yapmak üzere evvela Kıbrısa, oradan da Londra'ya gönderildi. İngiliz gazetelerinde beyanatları çıktı, bunları

Hikmet Bil
116

Türk basını en geniş şekilde yayınladı. Hükümet, bilhassa dış politika meseleleri bakımından Kıbrıs mücadelesinin böyle hususi bir teşekkül tarafından yapılmasını tercih ediyordu. Cemiyet tamamen milli ve vatansever bir cemiyetti. Muhtelif müesseseler, muhtelif şahıslar yardımlar yaptılar. Bunların arasında bizzat Adnan Menderes de vardı; cemiyete İş Bankası vasıtasıyla beş bin lira gönderdi. Bu beş bin lira "Kıbrıs Türktür" Un Türkiye Kredi Bankasındaki hesabına geçti. Gençlerin faaliyetin-

Orhan Birgit
106

den herkes son derece memnundu. Türkiyenin ne derece hassas bulunduğu onların tertipledikleri toplantılar, yaptıkları demeçler sayesinde belli oluyordu.

İşte bu günlerdedir ki - Ağustosun sonu - Başbakan Adnan Menderes İstanbulda Liman Lokantasında meşhur nutkunu verdi.

Florya yolunda konuşulanlar

5 eylül sabahı ise, saat sekizde Hikmet Bilin evinin telefonu çaldı. Arayan Başbakanın Hususi Kalem Müdürü Muzaffer Ersü idi. Muzaffer Ersü Başbakanın Hikmet Bili görmek istediğini ve kendisini o gün yapılacak olan Adalet Sarayı temel atma merasimine davet ettiğini bildirdi. Hikmet Bil davete icabet etti. Bir ara Adnan Menderes ile göz göze geldi, selamlaştılar. Merasimin sonunda Başbakanın 0002 numaralı Cadillac'ı yanaştı, Başbakan içine girdi, yanma da o zamanki Adalet Bakam Osman Şevki Çiçekdağ geliyordu ki Menderes eliyle onu tuttu, kulağına bir şeyler söyledi. Bu sırada Muzaffer Ersü Hikmet Bilin yanma geldi ve Başbakanın kendisini rica ettiğini bildirdi. Hikmet BU Menderesin yanına bindi, pencereleri açık olan araba hareket etti. Bu sırada pencereden dertli vatandaşlar istidalar atıyorlar ve bu istidalar iki yolcunun ayakları dibine düşüyordu. Hikmet Bil bunları yerden almak istedi, Menderes rahatsız olmamasnıı söyledi. Hâdiseye alışıktı. Floryaya doğru yola çıkıldı. Başbakan kendi oturduğu yerle şoför arasındaki camı kapattı ve Hikmet Bile dönerek konuşmaya başladı. Bahis mevzuu olan Kıbrıs meseleleriydi. "Kıbrıs Türktür" cemiyetinin başkanı seyahatinden yeni dönmüştü. Bu sırada da Fatih Rüştü Zorlunun başkanlığındaki heyetimiz Londrada bulunuyordu.

Adnan Menderes Hikmet Bilden evvelâ seyahat intibalarını sordu. Genç gazeteci bunların müsbet olduğunu söyledi ve izahat verdi. Kıbrısta ve İngiterede yapılacak işler vardı; onları anlattı. Buna mukabil Başbakan da Kıbrıs meselesinin o zamanki durumunun bir izahını yaptı ve fikirlerini söyledi. Adnan Menderesin sözlerinden zihninde bir tereddüt olduğu anlaşılıyordu. Mevzu etraflı bir şekilde deşildi. Bu arada Başbakan "Kıbrıs Türktür'' cemiyetinin faaliyetinden duyduğu memnunluğu ifade etti, çalışmaları etrafında direktif verdi, ne yolda gayret sarfetmeleri gerektiği hususunda yol gösterdi. Hükümet cemiyetten çok şey bekliyordu. Bunlara karşılık Hikmet BU de Başbakana yaptığı beş bin liralık yardımdan dolayı teşekkür etti. Muhavereden anlaşıldı ki yardımlar orada kalmayacaktır ve hükümet cemiyete daha fazla müzahir olmak niyetindedir. Florya yolunda görüşülenler arasında Londradan Başbakana gelen haberler de vardı. Konferansın seyri

KIBRIS MESELESİNİN MES'ULÜ MENDERES HÜKÜMETLERİDİR

Kıbrıs adası hakkındaki Yunan talepleri, İngilizler tarafından kabul edilmek üzeredir. Self - Determination prensibi üzerinde şu anda mutabakata varılmıştır. Zaman mevzuundaki anlaşmazlık hemen hemen bertaraf olunmuştur. Evvelâ Ada halkına kendi mukadderatını bizzat tayin etme hakkı verilecek, plebisit yapılacak ve reyler yüzde 70 e yakut bir ekseriyetle Yunanistana ilhak lehinde çıkacaktır. Zatenbir defa self-determination tanındı mı, üst tarafı formaliteden ibarettir. Bunu İngilizler de, Yunanlılar da, biz de pek ala bilmekteyiz. Bu arada İngilizler adadaki Türk ekalliyetin haklarının mahfuz tutulmasını şart koşmakta Yunanlılar da bunu tehalükle kabul etmektedirler. Zaten Atina hükümeti bu şartı biç bir zaman reddetmemiştir. Ancak Batı Trakyadaki ırkdaşlarımızın durumudur ki Yunanlıların ekalliyetlerin haklarına ne derece riayetkar bulundukları hakkında elle tutulur fikir vermektedir. Geçen hafta dünya gazetelerinin bildirdikleri haberler bunlardı.

İstanbul basını, şehir Örfi İdare rejimi altında olduğundan bu mevzuda umumi efkârı kâfi derecede tenvir edememektedir. Hükümete gelince, hem Mecliste bir münak aşa açmaktan dikkatle sakınmakta ve hem de hiç bir malûmat vermemektedir. Noktai nazarımız nedir, bu noktai nazar İngiliz ve Yunan hükümetlerine nasıl, ne zaman bildirilmiştir, mesele etrafında müzakereler cereyan etmekte midir? Bütün bunlar suni bir sis perdesiyle kaplı bulunmaktadır. Bilinen, Dışişleri Bakanlığına Prof. Fuad Köprülünün geri getirilmesinin Yunanistanda iyi karşılandığıdır. Bu, Türk tezinde bir yumuşaklığın ifadesi telâkki edilmektedir. Eğer Prof. Fuad Köprülünün ve umumiyetle Dışişleri Bakanlığımızın son aylara kadarki tutumu göz önünde bulundurulacak olursa Yunanlıların düştükleri hayale ham sıfatını vermek son derece zordur. Zira son aylar hariç Menderes hükümetleri ve onun Dışişleri Bakanı Prof. Fuad Köprülü Kıbrıs meselesinde öyle bir tavır takınmışlardır ki bugünkü vaziyet hadis olmuştur. Eğer hepimizin göz bebeği bildiğimiz Yeşil Ada her hangi bir yoldan Yunanlılara verilecek olursa bunun bütün mesuliyeti Menderes hükümetlerine raci olacaktır. Zira davanın içinde bulunduğu şartların doğması, Menderes hükümetlerinin ve bilhassa Dışişleri Bakanı Prof. Fuad Köprülünün hatalı politikası yüzündendir. Kıbrıs mevzuunda bir afaki ve realitelerden ziyade gösterişe dayanan hayali "Yunan dostluğu" bahanesiyle takip ettiğimiz yumuşak, sessiz ve ürkek siyasetin dört buçuk, beş senelik tatbikatının sonunda hem Atatürk zamanında - Adnan Menderesin Meclis kürsüsünden istihfafla bahsettiği politika sayesinde - bin güçlükle kurulmuş hakiki Yunan dostluğundan olduk, hem Kıbrıs adası üzerindeki haklarımız tehlikeye girdi, hem de dünya umumi efkârı önünde yüzümüz kızardı. Bu neticeyi veren siyasetin 1 numaralı şampiyonunun tekrar Dışişleri Bakanlığına getirilmesinin Yunanistanda limitler uyandırmasına niçin şaşman?

*

Kıbrıs meselesi aslında ne bugünün meselesidir, hattâ ne de dünün. Daha 1951 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Pariste toplanırken Yunan hükümetinin bu işi ortaya atacağı - belki o sırada Pariste bulunan Prof. Fuad Köprülü hariç - herkesin malumuydu. Hattâ Yunanlıların bu niyeti, Champs-Elysees civarındaki ucuzca otelinin bir odasında Dışişleri Bakanımıza Genel Kurul toplantısını gazetesi adına takip eden bir Türk muhabir tarafından anlatılmıştı. Fakat Prof. Fuad Köprülüyü aynı yerde ziyaret eden Yunan Dışişleri Bakanı teminat vermek suretiyle bunun aksine sayın D. P. kurucusunu inandırmıştı. Üstadın o zamanki kanaati Atina hükümetinin Kıbrıs meselesini iç politika zarureti dolayısıyla okşar göründüğü, fakat Yunanlıların bunu beynelmilel sahada hiç bir zaman dâva mevzuu yapmayacaklarıydı. Yunan Dışişleri Bakanı da, kendisine bunu tekrarlamıştı. Türkiyenin sesini yükseltmesine lüzum yoktu. Atina hükümeti o takdirde çok müşkül mevkide kalırdı. Halbuki şimdi, biraz kuru gürültüyle mesele geçiştirilebilirdi.

Nitekim hükümet son aylara kadar hiç bir harekette bulunmamış, yumurta kapıya gelinceye kadar Yunanlıların iyi niyetine, inanmıştır. Bu arada Atinadan idare edilen kesif bir propaganda bütün dünya umumi efkarını - İngiliz umumi efkârı dahil - Yunan tezinin haklı olduğuna inandırmış, adada gene el altından Atina hükümetinin teşvik ettiği tedhiş hareketleri gözleri o noktaya çekmiştir. Eğer daha 1951 de Yunanlılara sert bir cevap verseydik bugünkü acıklı vaziyeti ellerimizle hazırlamazdık.

Menderes hükümetleri işin başında başka bir politika takip etselerdi Kıbrısı kaybetmemiz tehlikesi bu derece artmazdı. Zira Kıbrısı ancak İngilizler müdafaa edebilirler. Adada yarım milyona yakın Yunanlı varken İngilizlerin kendi mevcudiyetlerini orada haklı göstermelerine imkân yoktu. Kıbrıs üzerinde ancak Türk hakları, Yunanlıların demografik vaziyete dayanan haklarından kuvvetliydi. Yoksa İngilizlerin hakları değil.. Biz seneler senesi "aman Yunanlı dostlarımızı gücendirmiyelim" diye susunca bu haklar nasıl müdafaa edile bilir, nasıl dünyaya anlatılırdı? Başta Hürriyet, bir çok Türk gazetesi Prof. Fuad Köprülünün sükût yılları boyunca hakiki vaziyeti gözlerin önüne sermeye çalışmıştır. A-- ma gördükleri mukabele Sedat Simavi'nin Kurucu Bakan tarafından mahkemeye verilmesinden ibaret kalmıştır. Hattâ 1954 senesinin Mayıs ayında intişara başlayan AKİS Mecmuasının koleksiyonu bu mesele hakkında Üçüncü Menderes Kabinesini ikazlarla doludur. Herkes vaziyetin vehametini anlıyordu: mesuliyet mevkilerinde bulunanlardan başka. 7 Ağustos 1954 tarihinde AKİS "Yurtta Olup Bitenler" sayfasına şu satırlarla başlıyordu:

"İnsanın bir gün, Türkiyenin Dış İşleri Bakanı Prof. Fuad Köprülüye gideceği ve:

— Affedersiniz beyfendi, diyeceği geliyor, affedersiniz beyfendi... Hiç mi gazete okumuyorsunuz, hiç mi radyo dinlemiyorsunuz, dünyadan ve memleketten hiç mi haber almıyorsunuz? Bir Kıbrıs meselesinin mevcudiyetinden, bunun hariçte ne kadar gürültü, dahilde, bizim vicdanlarımızda ne kadar üzüntü yarattığından malumattar değilmisiniz? Ne olur, ağzınızı açın da bir kelime, bir tek kelime söyleyiniz. Bu mesele karşısında bizim fikrimiz, vaziyetimiz nedir? Bizim bir fikrimiz,bir vaziyetimiz var mı?"

AKİS. aynı sayısında Başbakan Muavini Fatih Rüştü Zorlunun Yunanlıların Kıbrıs meselesi mevzuunda diplomatik teşebbüslere geçeceklerinden kendisine bahsedildiğinde:

"— Yok canım, zannetmiyorum. Hem şimdi bu işi karıştırmıyalım" diye cevap verdiğini bildiriyordu.

Başbakan Muavininin bu sözlerinden pek kısa bir müddet sonra Yunanistan meseleyi Birleşmiş Milletlere getiriyordu. Hükümet etmek bu mudur, lütfen söyler misiniz?

Eğer dış politikamızı idare edenler Yunanlı meslekdaşlarının 1951, 1052, 1953, 1954 senelerindeki bitip tükenmeyen teminatlarına kanmasalardı, hakikatleri görselerdi ve tedbirlerini o tarihte alsalardı bugün Kıbrısı kaybetmenin eşiğine gelmezdik.

Hala mı aynı yoldayız, hala mı meseleleri Büyük Millet Meclisinin huzurunda açıkça görüşmekten, tezimizin ne olduğunu bildirmekten çekiniyoruz. Son gelişmeler nelerdir ve bu gelişmeler karşısında Türkiyenin vaziyeti nedir?

Hükümetten, Türk milletini tenvir etmesini istiyoruz.

mevzuunda müdavelei efkarda bulunuldu. Nihayet Floryaya da gelindi. Başbakan Hikmet Bili deniz banyosuna davet etti; fakat Hikmet Bil özür diledi. Ayrıldılar. Sonradan uzun tefsirlere, tahminlere yol açacak olan meşhur "Florya yolu mülakatının" yazılması caiz bulunan kısmı bundan ibarettir ve konuşmanın esası budur.

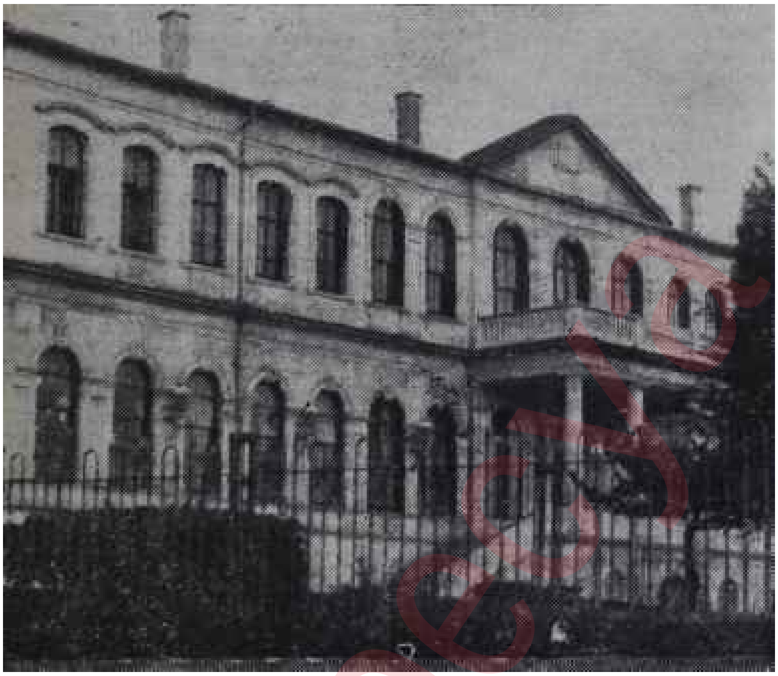
Vali çağırıyor

Bir akşam sonra İstanbul yerinden oynadı. Ne Hikmet Bilin haberi vardı, ne de Orhan Birgitin.. Orhan Birgit Yeni Sabah Gazetesindeki vazifesindeydi. Kendisine şehri dolaşıp havadisi yazma işi verildi; genç gazeteci hasarı o sırada gördü. Hikmet Bil de aynı şekilde "Kıbrıs Türktür' Cemiyeti başkanı olarak değil, Hürriyet Gazetesi mensubu olması dolayısıyla hadiseyle alakalandı. Fakat o gece sabaha karşı polis memurları cemiyet idare heyeti azalarının - Ahmed Emin Yalman Londradaydı - kapısına dayandı. Vali Fahreddin Kerim Gökay kendileriyle "beş dakika" görüşmek istiyordu. Üzerlerine bir ceket giyip çıktılar. Çıkış o çıkış..

Müzakeresiz tevkif

Götürüldükleri yer İstanbul Emniyet Birinci Şube Müdürlüğü idi. Orada akşama kadar tutuldular. Yanlarında İstanbul Ekspres Gazetesinin sahibi Mithat Perin de vardı. Selanikte patlayan bombayı evvelâ büyük başlıklarla İstanbul Ekspres haber vermişti. Cemiyet mensuplarının orada ifadeleri alındı. O zaman gördüler ki bir gece evvel İstanbulun altını üstüne getiren hâdiselerin tertibinden dolayı mesul tutulmaktadırlar. Hayret içinde kaldılar ve ithamları reddettiler. Bu sırada Talebe Federasyonu idarecileri de birinci şubeye getirilmişlerdi. Hepsine aşağı yukarı aynı şey söylenildi. Akşam vakti belediyenin sarı otobüslerine bindirildiler ve Harbiyeye götürüldüler. Şehirde Örfi İdare ilân edilmiş, sokak başlarını süngülüler ve tanklar tutmuşlardı. Onların arasından geçildi ve 110 senelik emektar binaya gelindi. Otobüslerde seksen kişiydiler. Sekseni birden taş bir hücreye kapatıldı. Hücrenin, daha doğrusu mahzenin penceresi yoktu. Bina yapıldığından beri oraya güneş ışığı girmemişti. O-da elektrikle aydınlatılıyordu. 116 gün sürecek olan bu mahpusluk devri başlamıştı. O seksen kişiyle beraber aşağı yukarı beş binden fazla insan tevkif edildi. Bunlar Harbiye. Davutpaşa ve Selimiye kışlaları arasında taksim olundu. Bir kısmı yağmacılıktan sanıktılar, suçları şahsi suçtu; bir kısmı ise siyasi mevkuftu, hâdiseleri tertiplemiş olmak ve taklibi hükümete teşebbüs etmekle itham ediliyorlardı. Bu, korkunç bir suçtu.

Hikmet Bil 6/7 eylül sabahı tevkif edilmişti. Tevkif müzekkeresi 24 eylülde kesildi. Halbuki hiç bir vatandaş, hatta Örfi İdare tarafından, 24 saatten fazla alakonulamazdı. Hikmet Bil alakondu. Bu arada "Kıbrıs Türktür" cemiyeti de İstanbul Savcılığı tarafından "ihtilata sebebiyet verdiği" iddiasıyla kapatılması talebiyle mahkemeye verildi; hâkim cemiyeti "ihtilale sebebiyet verdiği" mucip sebebiyle kapattı.

Emekli Harbiye binası
Gün ışığı girmedi

116 karanlık gün

Hikmet Bil, Orhan Birgit ve arkadaşları tam dört ay mevkuf kaldılar. Bu sırada tahkikat devam ediyordu. Tahkikat hakkında her hangi bir haber vermeyi veya mütalaa serdetmeyi kanun yasak etmektedir. Zaten kanun yasak etmese bile tahkikatın selâmeti her hangi bir şey yazılmamasını icap ettirdiğinden AKİS işin o tarafına girmekte mazurdur. Tahkikat sona erip de iş mahkemeye intikal ettiğinde elbette ki o safhalar da açıklanacaktır.

Beş bin sanık günlerce mevkuf kaldı. Bu arada "ihtiyatî tedbir" olarak bazı vatandaşlar tevkif edilmişlerdi. Sonradan yavaş yavaş tahliyeler başladı. Bunlar evvelâ haklarında ademi takip kararı verilen yağmacılık sanıklarıydı. Yahut mevkufiyet hallerinin devamı lüzumsuz bulunan kimselerdi. Fakat "Kıbrıs Türktür" cemiyetinin azaları ve Harbiye mahzenlerinin diğer sakinlerinin ıstırabı devam etti. Bunlara 1286 tarihli yem ve tayinat talimatnamesine göre günde bir buçuk tayın ekmeği ile sabahları içinde 2 gram yağ, 1 gram tuz ve biraz pirinç veya bulgur bulunan bir çorba veriliyordu. Hastalananlar, hattâ çıldıranlar oldu. Nitekim hâdise Mecliste İnönü tarafından bahis mevzuu edildikten sonra tahkikat açıldı; şimdi bunların miktarının tesbitine çalışılmaktadır. Aradan biraz daha zaman geçti. Bu sırada Orhan Birgit evvela kabakulak, müteakiben ürtiker geçirdi. Hikmet Bil ise sedef hastalığına uğradı. Bunun üzerine başka bir koğuşa alındılar ve iki ayın sonunda gün ışığını görebildiler. Hakikaten çok eziyet, çok ıstırap çekmişlerdi.

Tahliyeleri ancak geçen haftanın sonunda kabil olabildi. Hikmet Bil ile Federasyon Başkanı Hüsameddin Canöztürk cuma akşamı geç vakit tahliye edildiler. Orhan Birgit ise on gün kadar evvel bırakılmıştı. Mucip sebep, haklarındaki delillerin toplanmış bulunmasıydı. Hakikaten Örfi İdare tarafından devam ettirilen tahkikat aşağı yukarı nihai safhasına gelmişti.

Üç generalin durumu

Tevkifler yapılırken Milli Savunma Bakanlığının Temsil Bürosundan yayınlanan bir tebliğ üç generale işten el çektirildiğini haber veriyordu. Bu üç general Korgeneral Vedat Garan, Korgeneral Fazıl Bilge ve Tuğgeneral Nedim Eremsoydur. Bu generallerin maaşları, geçen ay kesildi. Zira üç aydan beri açıktaydılar. Ancak haklarında verilen karar ne askeri ceza kanununun "muvakkaten işten el çektirme" faslındaki 103 üncü maddeye uyuyordu, ne de Milli Savunma Bakanına "açığa çıkarma" yetkisi tanıyan 912 sayılı kanunun 6 ncı maddesine... Zira 103 üncü madde şuydu:

"Askeri şahıslardan bir maznunun tahkikat dolayısıyla ne dereceye kadar muvakkaten işten el çektirileceğine dair karar vermeye alay komutanlarından itibaren âmiri adliler selahiyetlidir. Bu muamele açığa çıkarmak değildir."

Kanun Milli Savunma Bakanını amiri adlî olarak tanımamaktadır. Bu bakımdan üç general haklarını Danıştayda aramak kararını vermişlerdir.

Danıştay için hazırlıklar

Danıştaya müracaat için hazırlananlar onlardan ibaret değildir. İstanbulda Örfi İdarenin kaldırılmasını müteakip Dünya Gazetesi de haksız yere kapatılmış olması mucip sebebiyle Örfi İdare Komutanlığı aleyhinde Danıştayda dâva açacak ve tazminat talep edecektir. Gazetenin hukuk müşavirleri bu husustaki hazırlıklarını tamamladıkları gibi tanınmış hukukçulardan da mütalâalar alınmıştır. AKİS iki hafta evvel İsmet Giritlinin bu mevzudaki bir makalesini neşretmişti. İsmet Giritlinin tezi pek çok kimse için bir ışık yerine geçmiştir. Zira muharrir Örfi İdarenin kanuni ve hukuki bir rejim olduğunu, dolayısıyla bu rejim altında kanunsuz ve gayrı hukuki muamele yapıldığı takdirde kazai mercilere itiraz edilebileceğini ispat ediyordu. Gazeteler gibi, tevkiflerinde usulsüzlük bulunan bazı vatandaşlar da haklarını arıyacaklardır.

Tahkikat bitiyor

Örfi İdare Komutanlığı tarafından yapılan tahkikat aşağı yukarı bitmek üzeredir. Deliller toplanmış vaziyettedir. Yakında dosya mahkemelere intikal edecektir. Yalnız bu arada idari bakımdan bir kaç nokta tereddüt mevzuudur. Evvelâ İstanbul Emniyet Müdürlüğüne hâdiseler sırasında Beyoğlu Kaymakamlığını yapan Hayreddin Nakiboğlu getirilmiştir. Halbuki Beyoğlu en fazla karışıklığın olduğu yerdir. İkincisi Vali hakkındaki tahkikatı Örfi İdare yapmamıştır, Örfi İdare Kanununun 10 uncu maddesi ise bu nevi hallerde tahkikatı yapmanın - Dahiliye Vekâletinden izin alınmak şartıyla - Örfi İdareye ait bir hak olduğunu bildirmektedir. Her halde İstanbul hâdiseleri hakkında tam aydınlık bu yakınlarda belirecektir.

General Aknoz
İş bitmek üzere

Örfi İdare Mahkemelerinin görünüşü
Tahliyeler başladı

D. P.

Beş senenin sonunda

Hadise yılbaşının arefesinde Ankaradan İstanbula giden ekspresin lokantalı vagonunda cereyan ediyordu. Tatilden istifade eden pek «ok kimse o gün başkentten Boğaziçi sahillerine doğru yola çıkmıştı. 18,52 katarı da, tıpkı 20,35 treni gibi son derece kalabalıktı. Lokantalı vagonun dört kişilik bir masasında Hürriyet Partisinin kurucularından Fethi Çelikbaş ile Muhlis Bayramoğlu yemek yiyorlardı. Karşılarında ise gözlüklü bir avukatla başka bir zat vardı. Bu masanın hemen yanındaki iki kişilik yerde ise DP. nin Seyhan Milletvekili Sedat Barı ve bir arkadaşı oturuyordu. Yemeğin ortalarına gelinmişti ki, birden Sedat Barı'nın sesi yükseldi:

— Herifler ne demek? Bu ne biçim lâf? Utanmıyor musun?"

Bütün gözler o masaya çevrildi. Seyhan Milletvekili Hürriyet Partisi kurucularının karşısındaki gözlüklü avukata bağırıyordu. Avukat sert bir şekilde mukabele etti:

"— Sen kim oluyorsun, ne diye müdahale ediyorsun? Yemeğine baksana.."

Böylece bir ağız kavgası başladı. Sedat Barı, avukatın dinleyiciler için meçhul bir. takım kimseler hakkında "herifler" tâbirini kullanmasından dolayı galeyana gelmiş görünüyordu. Muhatabı ise Seyhan Milletvekilini "başka masalarda konuşulanları espiyonlamak" la itham ediyordu. Dalaşma epeyce sürdü ve iki taraf da karşılıklı olarak bir çok ağır ve galiz kelimeler teati etti. İş en sonda polise aksedeceğe benziyordu. Avukat:

"— Senin milletvekili hüviyetin varsa, benim de nüfus tezkerem var.." diyordu.

Sedat Barı ise hiddetini bir türlü alamıyor, "herifler" demenin ayıp olduğunu bu tâbirden çok daha sert kelimeler kullanarak iddia ediyordu. Beş dakikalık bir münakaşadan sonra iki taraf da sustu. Fakat hâdise lokantalı vagonda son derece şayanı dikkat bir tesir yarattı. Hiç kimse Demokrat milletvekilinin' tarafını tutmamıştı. Bazı yolcular bunu "tolerans eksikliği" ne verdiler. Bir tanesi milletvekilinin niçin başka masaları dinlediğini anlamadığını söyledi ve yanındakine:

"_ Yoksa kendisine bu vazife mi verilmiş?" diye merakla sordu.

Bir kaç kişi gözlüklü avukatın sözlerini yürekten tasdik etti. Gerçi "herifler" tabiriyle kimlerin kastedildiği tamamıyla meçhuldü ama yolcular bahis mevzuu gürültünün bir

Selhattin Toker
Doğru söyleyeni...

parti tartışmasından çıktığını tahmin ediyorlardı. Lâf lafı açtı ve lokantalı vagon kapanıncaya kadar hemen herkes D.P. nin aleyhinde bulundu, icraatı tenkid etti, dertleri ortaya attı. Fakat Seyhan Milletvekilini destekleyen bir tek fert çıkmadı. Bilâkis herkes, onu kabahatli bulur tarzda mütalâa beyan etti. Tabii bu mütalâaların Sedat Barının şahsiyle zerrece alakası yoktu. Onu tanımıyorlardı bile.. Tanısalardı ne kadar kibar bir zat olduğunu bilirlerdi. Hayır! hâdisede, onun şahsında tenkid edilen iktidar partisiydi. Beş yıllık icraatının sonunda, bir zamanların sevgili partisi D.P. Ankaradan İstanbula giden trenin lokantalı vagonunda bir tek müdafi bulamadı. Levha, hakikaten ibret vericiydi ve bu bir tek misal hâlâ D.P. saflarında kalanları derin derin düşündürecek kadar manalıydı. Zira bundan sadece beş yıl evvel C.H.P. aynı vaziyetteydi. Her yerde herkes onun ve liderlerinin aleyhinde konuşur, bu gibi münakaşalarda hemen D. P. lehinde vaziyet alırdı. Bugün ise **bütün** hücum okları, D.P. ye müteveccihti. Buna mukabil Vatan gibi bir gazetenin okuyucuları bile "yılın adamı" olarak İsmet înönüyü seçiyorlardı. Keramet elbette ki İsmet İnönüden ziyade D.P. nin yüksek sevk ve idaresini deruhte edenlerin takip ettikleri politikadaydı. Onlar bu elim neticeyi hazırlamışlardı ve onlar D. P. nin düştüğü akıbetin mesulüydüler. Simdi parti, kendi kendisini onlara rağmen toplamak gibi son derece müşkül bir mecburiyet yüklenmişti,

Başbakanın gayretleri

Geçen hafta içinde başta Adnan Menderes olduğu halde partinin ilerl gelenleri son derece faaldiler. Başbakan İstanbula gitti, orada parti teşkilatıyla temas etti, dargınları barıştırdı. Maksadı Hürriyet Partisine akını durdurmaktı, zira yeni parti daha kurulmadan o tarafa geçmeğe niyetli olanlar D.P. den ayrılmışlardı. Bunların çoğu partinin ilk yıllarında feragat ve meşakkatle çalışmış, aynı zamanda teşkilâtçılık meziyetlerini de ispat etmiş kimselerdi. Sonraları, bilhassa 1950 yi takip eden yıllarda bir çok "mideci" D. P. saflarını doldurmuş, idareyi ellerine almıştı. Bunun üzerine eskilerden ekserisi kenarda kalmayı tercih etmişti. İşte Hürriyet Partisinin İstanbuldaki teşkilâtı bu gibi kimselerin üzerine kurulacaktı ve onlara dayanacaktı. Bunun D.P. için nasıl bir tehlike teşkil ettiğini ise Adnan Menderesten daha iyi hiç kimse bilemezdi.

D.P. merkezinde yapılan toplantılarda en çok bu husus üstünde duruldu. Parti bir canlılık göstermeli, harekete geçmeliydi. Yeniden saflara ateş dağıtılmalı, vatandaşlar cezbedilmeliydi. 7 Ocak D. P. nin kuruluş yıldönümüydü. O fırsattan istifade edilerek Spor ve Sergi Sarayında büyük bir gösterinin tertiplenmesi kararlaştırıldı. O kadar ki D.P, merkezinden gazetecilere bizzat Adnan Menderesin konuşacağı bildirildi. Halbuki Başbakan rahatsızdı. Konuşup konuşmamak hususunda da henüz kati bir karara varmış değildi. Hem Adnan Menderesin kati kararları yoktu, daha ziyade günün ilhamlarıyla hareket ederdi. Belki de bu, onun ideal arkadasının tabiriyle "cezbe halinde" bulunmasının bir neticesiydi. Nitekim haftanın sonunda, bir sabah demokratlar baktılar ki Genel Başkan kimseden habersiz Ankaranın yolunu tutmuştur. Bunda, Cumhurbaşkanının da D.P. nin pek sarsıldığı Erzuruma gitmek üzere başkentten ayrılmasının rolü vardı. Halbuki haftanın başında bir çok bakan ve D.P. Genel İdare Kurulu üyesi yılbaşını İstanbulda geçirmek niyet ve azmindeydi. Adnan Menderes ani olarak Ankaraya gelince, projeler suya düştü. Hattâ iş bununla da kalmadı ve yılbaşı gecesi Bakanlar Kurulu bir toplantı yaptı.

Her şey D.P. li liderlerin kararsızlık içinde bulunduğunu gösteriyordu. Bu kararsızlık ise onları hatalara sürüklüyordu.

Hedef: D.P. Gurubu

D. P. li liderler için şikayet mevzuu olan Meclis Gurubuydu. Meclis Gurubuna hâkim olunamıyordu, o devir geçmişti. Bilâkis, gurup liderlerin hiç hoşuna gitmiyecek kararlar alıyordu. Bilhassa Meclis tahkikatı meselesinde Adnan Menderesin haklı gibi görünen sözlerinin bile kaale alınmayışı dikkat nazarından kaçmamıştı. Milletvekilleri başlanılan işi tamamlamak istiyorlardı. Halbuki mesuliyetler bahsi açıkça ortaya dökülünce Menderes hükümetlerini topyekun ilzam edecek hususların ortaya çıkması kuvvetle muhtemeldi. Hakikaten haklarında tahkikat açılıp da Yüce Divana sevkleri kararlaştırılan bakanlar kendilerini orada müdafaa ederken bir takım hakikatleri ortaya dökmeğe hazırlanıyorlardı ve bu, pek âlâ biliniyordu. Hazırlananların başında Sıtkı Yırcalı vardı.Sıtkı Yırcalı şeref ve haysiyetinin "kelle" diye verildiğini - geç de olsa - anlamıştı. Bunları müdafaa azmindeydi. Meselenin ört bas edilecek tarafı da kalmamıştı. Her şey açıkça konuşulmadığı takdirde Balıkesirin bu bir zamanlar parlak istikbal vaad eden milletvekili siyasi bir mevta haline gelecekti. Bu bakımdan geçen haftanın sonunda Balıkesirde cereyan eden bir hadise son derece alâka uyandırıcıydı.

Bir karşılanışın hikayesi

Geçen haftanın sonunda Sıtkı Yırcalı Balıkesire gitmişti. Ertesi gün gazeteler eski Ekonomi ve Ticaret Bakanının istasyonda kalabalık bir kütle tarafından hararetle karşılandığını, kendisinin omuzlara alındığını ve âdeta bir kahraman muamelesi gördüğünü yazdılar. Manzaranın dış görünüşü de hakikaten buydu. Ama işin bir de aslı vardı. Yırcalı ailesi eski Ekonomi ve Ticaret Bakanının karşılanma merasimini bir baştan ötekine tertiplemişti. Karşılayıcıların mecmuu da iki bin kişi kadardı. Vaktiyle "Sıtkı Yırcalı geliyor" diye bir haber dolaştı mı Balıkesirde dükkanda olan dükkanını kapar, evde olan

Osman Kavrakoğlu
İhraç mütehassısı

kapısını çeker ve kadınlı erkekli istasyona koşardı. Halbuki bu sefer Yırcalılar hiç kimseyi bulamamışlar, adamları kendilerinin kuvvetli bulunduğu kazalardan tedarik edebilmişlerdi. Bunun için de Sıtkı Yırcalıyı Adnan Menderese karşı mücadele eder göstermişler, o sayede kalabalık bir kütleyi istikbalci diye getirebilmişlerdi.

Sıtkı Yırcalı son hadiselerin kendisini ne kadar zedelediğini en çok Balıkesirde anladı. Evvelden kendisine, her geçtiği yerde dost eller uzatılırdı. Şimdi ise samimi ahbapları bile şüpheli gözlerle bakıyorlardı. D.P. de gizli bir toplantıda konuştu. Orada partinin kurtuluş yolunda bulunduğunu söyledi. Adnan Menderese karşı mücadele ediyor rolünü benimsemişti. Fakat aslında, çok geç kalmıştı. Kendisinden aylarca evvel beklenen hareketi yapmamış ve meşhur tabirle treni kaçırmıştı. Şimdi, trenin arkasından koşmak sorunda olduğunu anlıyordu. Buna rağmen bir Yüce Divanın huzuruna çıkarsa sanık tutulduğu hareketlerin direktif, hatta emirlerinin nerelerden geldiğini anlatmak kararındaydı.

Konuşacak başka biri. FatiH Rüştü Zorluydu. Hususi meclislerde konuşmaya şimdiden başlamıştı. Meşhur"gemi hikayesi" nde insiyatifin kendisinde olmadığını söylüyordu. Bir mesuliyet varsa, hükümet olarak mesul tutulmalıydılar. Hasan Polatkanın da bir takım dosyaları açması kuvvetle muhtemeldi. Mühim olan Meclisin tahkikat hakkındaki kararı, hattâ Ur Yüce Divan kurulursa onun hükmü değildi. Şaibe altında bırakılan bakanların iadei itibarları bir tek yoldan olabilirdi: umumi efkarın önünde her şeyin açıklanmasıyla.

işte bunu İstemeyen bazı vatandaşlar vardı!

Dördüncü ve sonuncu...

Meclis gurubu üzerinde ağzı laf yapan ban milletvekillerini ihraç suretiyle girişilen baskı teşebbüsü de, AKİS'in geçen hafta tahmin ettiği gibi, fiyaskoyla neticelenmişti. Hayret edilecek şey AKİS'in böyle bir tahminde bulunması değildi. Hayret edilecek şey D.P. yi sevk ve idare edenlerin bu kadar şaşkın vaziyette olmaları ve bu neticeyi bile görememeleriydi. Sadece "silahendaz" lardan Osman Kavrakoğlunun Müşterek Haysiyet Divanının başına getirilmesi milletvekilleri üzerinde bir soğuk duş tesiri yapmıştı. Hüseyin Balık Us Selahattin Tokerin ihraç edilmeleri ise bardağı taşırmıştı. Zonguldak milletvekilleri geçen haftanın sonunda telefonla Başbakan Adnan Menderesi İstanbulda aradılar ve ondan müdahale etmesini istediler. Halbuki Genel İdare Kurulunun, milletvekillerini Osman Kavrakoğlunun başkanlığındaki Haysiyet Divanına sevk kararı bizzat Genel Başkanın muvafakatiyle alınmıştı. Gerçi bu karar resmen alındığında Adnan Menderes Ankaradan ayrılmıştı, ama kararın kararı daha evvelce verilmişti. Bilhassa Hüseyin Balığın ihracı "komplikasyon" a yol açacak mahiyette görünüyordu. Zonguldak milletvekilleri Genel İdare Kuruluna açıktan açığa meydan okuyorlardı. Cemal Kıpçak "İşte ben de Hüseyin Balık gibi düşündüğümü söylüyorum, ihraç etmezlerse ayıp ederler" demişti. Suat Başol da aşağı yukarı aynı mealde beyanat vermişti. Genel İdare Kurulu ne yapacaktı? ihraçlara devam, gurubu büsbütün kızdırmak ve onun husumetini celbetmek demekti. Hareketsiz kalmak ise her nevi prestiji feda etmek manâsına gelecekti. Genel İdare Kurulunun kanaatince partiden istifayı göze almış olanları derhal uzaklaştırmak lazımdı. Ama bir milletvekili şöyle dedi:

"— Elbette ki partiden ayrılmayı göze aldık. Ama bu, eğer partiyi ıslaha muvaffak olamazsak ayrılacağız manâsını taşımaktadır. İşte Genel İdare Kurulunun bilhassa Üçüncü Menderes kabinesine - ve dördüncüsüne - dahil bakan azaları buttu anlamıyorlar, bunu anlamak istemiyorlar. Zannediyorlar ki göz korkutarak mücadeleyi durdurabilirler. D. P. Meclis gurubunda parti nasıl idare edilirse edilsin içerde kalmaya razı 16 milletvekilini ancak bulurlar. Daha fazlasını bulamazlar..."

Bu haftanın ortalarında Ankara'daki kanaat IV. Menderes kabinesinin son Menderes kabinesi olacağı] merkezindedir. Bu kabineye gurupta

Kapaktaki milletvekili

Hüseyin Balık

Çok değil, bundan bir kaç ay önce Demokrat Parti Grupundan, liderlerin hoşlanmadıkları bazı sesler yükseliyordu. Bu seslerin akordu tenkid üzerine ayarlanmıştı. Milletvekilleri, gidişin hem parti, hem de memleket bakımından pek de parlak olmadığını her bakımdan bir çöküntünün başladığını açıkça söylüyorlar, tedbir alınmasını istiyorlardı. Bu tedbir neydi, bu tedbirin ilk şartı ne olmalı idi? Bu gidişin bir kurtuluş vadisine girebilmesi için, birinci derecede halledilecek işin lideri tasfiye etmek, yerine başka birisini vazifelendirmek olduğunu söyliyenler büyük bir miktara - eski günlere nazaran - yükselmişti. Bunların arasına Meclis'te daima ön sıralardan birisinde oturan, muhalefetin sert tarizlerine, tenkidlerine sesinin bütün gücü ile - şimdi değil - bağırıp çağıran bir milletvekili de iştirak ediyordu. Hakikatin ışığı nihayet muhalefetin beş seneden beri söylediği sözleri bu milletvekilinin gözlerine de serpmişti.

İsmi Hüseyin, soyadı Balıktı. Zonguldak Milletvekili idi. Lidere karşı tenkid hareketine Üçüncü Adnan Menderes Kabinesinin bir grup toplantısından istifa etmek zorunda kaldığı gün başlamıştı. İnanıyordu ki, işlerin güzel, doğru ve yeni baştan tanzim edilmiş bir hale konulabilmesi için Adnan Menderes değişmelidir. Değişmediği takdirde alemde Ur başka hareket olmayacaktır. İktisadi bozuklukların sonu alınmayacak, ticari muvazene düzelmeyecek, pahalılık durdurulmayacak, demokrasi rejiminin ana temelleri kökünden sarsılmağa devam edecekti. Bu sözleri liderin kolay kolay unutmasına imkân yoktu. Nitekim, Hüseyin Balık Dördüncü Adnan Menderes Kabinesine grupta itimat istenillrken kırmızı - menfi - rey verdi. Tenkidlerine devam etti. Bütçe Komisyonunda düşündüklerini bir bir sıraladı. Ve arkasından bir dosya Haysiyet Divanına sevkedildi. Hüseyin Balık'ın tesanüdü bozucu hareketlerinden dolayı partiden ihracı isteniliyordu.

Hüseyin Balık, 1900 senesinde Bartın'da doğmuştu. Almanya'da Ticaret Okuluna devam etmiş ve mezun olmuştu. Demokrat Partinin 1946 dan itibaren Zonguldak'ta faaliyete geçmesinde birinci derecede rol oynamış ve çalışmıştı. Tüccardı. 1950 de Demokrat Parti Zonguldak Milletvekili olarak Meclise gelmişti.

İhraç talebi üzerine uzun uzadıya müdafaasını yapmadı. Anayasanın milletvekili yemini üzerinde durdu, tenkid ederek doğru yolda yürünmesini İstemesinin esasen başlıca vazifesi olduğunu hatırlattı. Fakat, Haysiyet Divanı ihraç talebini parti bakımından ele almıştı. Kısa bir toplantının sonunda Hüseyin Balık'ın Demokrat Parti saflarından kaydı düşürülüyordu. Hüseyin Balık'ın diğer bir partiye, yeni kurulan Hürriyet Partisine iltihak edeceği söylendi, yazıldı. Fakat kendisi müstakil kalacağını beyan etti ve Mecliste bugün bir müstakil milletvekili olarak bulunmaktadır.

Hüseyin Balık'ı ihraç eden zihniyet mühimdir. Tenkidlerln lider tarafından asla affedilmediği yapılan ihraçların seri halinde devam etmesi ile ortaya çıkmaktadır. Hüseyin Balık, Demokrat Partide yerleşmiş bir zihniyetin kurbanı olmuştur.

beyaz rey vermiş olan bazı demokrat milletvekilleri dahi ortada değişmiş bir zihniyetin bulunmadığını kabul etmeye başlamışlardır. Şimdi onlar da hakiki zihniyet değişikliğinin ancak şahıs değişikliği ile kabil olacağı fikrine gelmektedirler. Milletvekillerinin yeniden ihracı hareketi, tetiği çekeni yaralayan bir silâh olmuştur. Müşterek Haysiyet Divanının kararı, pek çok ümidi yerle bir etmiştir. Şimdi başkentte :

"— Nerede o güzel sözler, tatlı vaadler" deniliyor.

Dördüncü Menderes Kabinesinin uzun ömürlü atacağını pek az kimse sanmaktadır. Hattâ ısrarla söylenildiğine göre D. P. nin yüksek çevreleri şimdi kendilerine bir başbakan adayı dahi bulmuşlardır. Söylenilenler doğru mudur, değil midir bilinmez ama AKİS şu anda okuyucularından bil noktaya daha mim koymalarını taleP edecek durumdadır. Hatırlarda olduğu gibi bundan altı hafta kadar evvel Dr. Mükerrem Sarol'un D. P. Genel İdare Kurulundan üç haftaya kadar atılacağı hususuna mim koymanızı İstemiştik. Şimdi diyoruz ki: Nedim Ökmen Maliye Bakanlığına Başbakanlık stajı görsün diye getirilmiştir ve Adnan Menderes'in D. P. Genel Başkanlığı ile iktifaya mecbur kalacağı, onun yerine Nedim Ökmenin hükümet kuracağı günler o kadar uzak günler değildir. Nedim Ökmen kabinesine, ilk üç Menderes kabinesine dahil bakanlar alınmıyacaktır. Unutmayınız ki bunu söylerken AKİS'in elbette ki bir bildiği vardır.

Basın

Kredililere kredi

İstanbul'da Ziraat Bankasının Beyoğlu şubesindeki memurlardan biri bu haftanın başında masasına koyulan Dünya gazetesini şiddetle itti ve yarı ciddi, yarı latife:

"— Ne yapıyorsun birader, ekmeğimle mi oynuyorsun?" diye bağırdı.

Dünya gazetesi bir müddetten beri Ziraat Bankasının Beyoğlu şubesi tarafından verilen bir kredi hâdisesini ele almıştı. Gazete kredi alanın bir krom şirketi olduğunu yazıyor, fakat şirketin ismini vermiyordu. Buna mukabil yazılarda bir akreditif numarası açıklanmıştı. O izden yürüyenler şirketin adını kolaylıkla buldular : Kromit!.. Tahkikatı daha derinleştirenler şirketin fiili sahibini de keşfetmekte en ufak bir zorluk çekmediler. Oğuz Akal.. Ahmet Oğuz Akal.. Bu isim kulaklara yabancı gelmiyordu. Ahmet Otuz Akal.. Türk Sesi gazetesi.. Evet, evet; Ahmet Oğuz Akal sabık Devlet Bakanı Dr. Mükerrem Sarolun Türk Sesi gazetesindeki ortağıydı. Dünya gazetesinin verdiği akreditif numarası meşhur Devlet Bakanı Dr. Mükerrem Sarolun Türk Sesi gazetesindeki ortağı Ahmet Oğuz Akal'a aitti. Kredi milyonlarca liralıktı ve Ziraat Bankasının Beyoğlu şubesinin muamelatı cümlesindendi. Hâdise gazetelere akseder aksetmez Ziraat Bankasının şişman umum müdürü Mithat Dülge derhal İstanbul'a geldi ve hâdiseye el koydu. Fakat hâdiseye el koyuş, hadisenin tahkikinden ziyade haberin nereden sızdığını öğrenmek içindi Yoksa Kromit şirketi meselesi Umum Müdürün baştan sona kadar malûmat sahibi olduğu bir işti ve bir çok safhası bizzat kendi elinden geçmişti. İşte yılbaşını takip eden günlerde bankanın Beyoğlu şubesi memurlarının gazetelerden ve gazetecilerden vebadan kaçar gibi kaçmalarının sebebi buydu. Zira bankanın Beyoğlunda da şubesi vardı. Siirtte de... İnsanlar ise kuş misaliydi.

Mithat Dülge
Denizdeki balığa kredi

Hâdise oldukça çetrefil bir kredi hadisesiydi. Ahmet Oğuz Akal Yapı ve Kredi Bankasına yedi milyon lira borçlanmıştı. Yapı ve Kredi Bankası tahsilinde güçlük çektiği bu paranın iki milyonundan vaz geçti ve beş milyon liralık bir hesap çıkardı. Bir gün görüldü ki Ziraat Bankası Dr Mükerrem Sarolun ortağının bu beş milyon liralık borcunu tekeffül etmektedir. İki banka arasında böylece bir anlaşma yapddı. Muamele başladı.

A K İS

Bu hafta 34.155 adet

basılmıştır.

Kromit şirketi, isminden de anlaşılacağı veçhile krom üzerine iş yapıyordu. Ahmet Oğuz Akal Yapı ve Kredi Bankasına beş milyon liralık borcunu Ziraat Bankasına devrederken Amerika'ya yaptığı bir satışı karşılık gösterdi. Hakikaten Kromit bir Amerikan firmasına - Howard International, Inc. - 100 bin ton krom satmıştı. Bu satışın karşılığının tutarı ise beş milyon Türk lirasının üstündeydi.

Maden satışları nasıl oluyor

Ancak maden satışlarında tatbik edilen bir usul vardır. Bir anal buradan yüklendi ve analizi yapıldı mı fatura fiyatının normal olarak yüzde sekseni alıcı tarafından tediye edilir. Mütebakisi mal Amerikaya vardığında orada yaptırılacak ikinci ekspertiz sonunda ödenir. Kromitin 100 bin tonluk malının 75 bin tonunun derecesi Amerika'da düşük bulundu. Buna göre ikinci kısım para ödenmedi. Şimdi iddia edilen Ziraat Bankasının bu ödenmeyen bir buçuk milyon liralık akreditif bakiyesini de Kromite verdiğidir.

Bundan başka bahis mevzuu 100 bin ton krom da Ahmet Oğuz Akalın değildir. Daha doğrusu Kromit bu malı başka şirketlerden - bu arada Çanakçılı firmasından - derlemiştir. Yani, oralara da para ödeyecektir, para ödemiştir. Bu, Ziraat Bankası tarafından açılan kredinin Yapı ve Kredi Bankasına olan borcun tekeffülünden ibaret bulunmadığını göstermektedir. Ziraat Bankası tarafından açılan kredinin yekûnu böylece beş milyonun da üstüne çıkmaktadır.

Ziraat Bankası, yapılan muamelenin normal bir bankacılık işi olduğunu iddia etmektedir. Hattâ, kârlı bir bankacılık işi.. Ancak, görünen, denizdeki balığa güvenilerek Dr. Mükerrem Sarolun ortağına milyonlarca liralık bir kredinin açılmış bulunduğu ve paranın tahsilinde güçlüğe uğranıldığıdır. Banka, parasını belki kurtarabilir: tabu eğer işi bizzat ele alırsa..

Şimdi, büyük bir iş yapmak isteyen bütün vatandaşların Ziraat Bankasının cömert umum müdürü Mithat Dülgeyi görmeleri ve kendisini denizde balıkları bulunduğu hususunda ikna edip bir kaç milyon liralık kredi almaları hararetle tavsiye olunur. Yalnız, adres Ziraat Bankası Umum Müdürlüğüdür. Zira bu parlak iş daha evvel İş Bankasına da teklif edilmiş, fakat onun umum müdürü vebadan kaçar gibi kaçmıştır.

İşte o sayededir ki gazeteler bir haftadan beri Ziraat Bankası memurları için vebadır; İş Bankası memurları için değil... Evet, bir kaç milyon liralık kredi almak için müracaat adresini tekrarlıyoruz: Bay Mithat Dülge - Ziraat Bankası Umum Müdürü (Ankara).

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Kıbrıs

Yeni birşey yok

Ufak tefek bazı hadiseler istisna edilecek olursa, 1955 yılının son haftası Kıbrıs ta oldukça sakin geçmiştir denebilir.

Gerçekten son günlere kadar gayet hararetli safhalarını yaşayan Kıbrıs meselesi, geçen ayın son haftası içinde birden eski hararetini kaybetmiş bulunuyor. Bunun sebebini şöylece izah, en kolay ve kestirme yol olacaktır: Yunanlılar nihayet gayelerine ulaşmak üzere olduklarını anlamışlardır. Er veya geç, İngiliz Hükümeti, Kıbrıslılara self-determination hakkını tanımaya karar vermiştir. Bu hakkın ne zaman kullanılacağını tesbit etmek, bir kere hakkın kullanılması meselesi üzerinde prensip anlaşmasına varıldıktan sonra, ikinci plânda kalan ve büyük güçlük arzetmeyen bir mesele olarak görünmektedir.-Durum bu noktaya geldikten sonra da Kıbrıs'ta- çıkacak her karışıklık, İngiltereyi bir parça daha adada kalmakta haklı gösterecek huzursuzluklar olmaktan öteye gidemiyecektir. determination'u bahis konusu olsaydı, Yunan hükümeti çoktan üzerlerinde büyük nüfuz sahibi olduğu Kıbrıslıları sükûnete davet ederdi. Kıbrıs, Yunanistan'ın, Türkiye ile olan münasebetlerinde kullandığı bir silâhtan başka bir şey değildir. Daha doğrusu, Kıbrıs'ı, Yunan - Türk münasebetlerinin bir barometresi olarak kabul edebiliriz.

Eğer son hafta içinde Kıbrıs'ta müşahede edilen durgunluk tamamen geçici ve tesadüfi değilse, bunu 1955 in son günlerinde Yunanlıların suni bir şekilde yumuşatmak istedikleri Türk - Yunan münasebetleri için verilmiş bir tariz olarak kabul etmek gerekir. Gerçekten, geçen hafta, son aylar içinde takip ettikleri hareket tarzının tamamen tersine, Yunanlılar birdenbire Türkiye ile iyi münasebetlerden dem vurmaya başlamışlardır. Ancak bu da bir politika oyunundan başka bir şey olamaz. Yunanistandan gelen haberlere göre, muhalefet, Yunan Hükümetinin son günlerde Türkiye'ye karşı takip ettiği sert politikadan Mecliste açıkça dert yanmıştır. Bundan başka, Karamanlis, Türkiyeden yaptığı son taleplere

Kıbrıs ' ta tethiş hareketleri
Vuran vurana, kaçan kaçana

Bunun için Kıbrıs'taki tedhiş hareketlerini kesmek ve İngiltere ile Yunan hükümetlerini, girişecekleri başbara müzakerelerde rahat ve serbest bırakmak tutulacak en makûl yoldur.

Yunanlı tedhişçiler bu hakikati nihayet kavramışlardır. Eğer tedhiş hareketleri son haftalar içinde, bu yüzden değil de tamamen geçici diğer bazı sebeplerle kesilmişse o zaman Yunanlılar hesabına eseflenmek gerekir. Çünkü bundan böyle yapılacak her tedhiş hareketi, İngiltere'nin adadaki ikametini lüzumsuz olarak uzatmaktan başka işe yaramıyacaktır.

İşin iç yüzü

Ancak, geçen sayımızda da işaret ettiğimiz gibi, ne Yunanistan idareci leri bu hakikati kavramayacak kadar anlayışsızdır, ne de Kıbrıslı tedhişçiler cahil... Gene geçen sayımızda izah ettiğimiz gibi, dava sadece Kıbrıs'ın self-determination'u davası değildir. Eğer sadece Kıbrıs'ı self - şimdiye kadar alışık olmadığı sert bir lisanla cevap alınca, pabucun zannettiği kadar ucuz olmadığını da anlamış bulunuyor. Bu bakımlardan Yunan Hükümeti şimdi ister istemez güler *yüz,* tatlı, söz siyasetine dönmüş gibi görünüyor. Ancak tekrar fırsatını bulur bulmaz eski tavırlarını takınacağına, Kıbrıs'ta tekrar tedhiş hareketlerinin başlıyacağına kimsenin şüphesi olmamalıdır.

Kaldı ki, esas itibariyle yumuşak bir siyaset takip etmeye karar verdiğini gösteren müsbet hiç bir fiili de yoktur.

Sarre

Almanya'ya doğru

Bir toprak parçası düşününüz ki halkı Alman olsun, üzerinde Almanca konuşulsun, fakat bir Fransa çıkıp bu toprakların mukadderatının kendi mukadderatı ile ilgili olduğunu ileri sürsün. İşte bu toprak parçasının adı Sarre'dır. Cihan tarihi içinde iki kere, Fransa, Sarre'ı Almanyadan ayırıp kendisine bağlamak istemiştir.

Birinci Cihan Savaşı nihayetinde Fransız kuvvetleri Sarre'ı işgal etmişlerdi. Fakat savaşın sona ermesinden on beş sene sonra, 1935 de yapılan bir plebisitte, Sarre halkının onda dokuzu tekrar Hitler Almanyası ile birleşmek arzusunu izhar etmiştir. Sarre'ın Fransa'ya bağlanması yolundaki ikinci teşebbüs ise İkinci Cihan Savaşının nihayetinde yapılmıştır. Strateji ve endüstri bakımından hayati önemi haiz bu bölgenin kendi eline geçmesi için, Fransa, Sarre'ı himayesi altına alarak sözde bağımsız bir hükümet teşkil etmiş ve bu hükümetin başına da Fransız dostlarından Johannes Hoffmann'ı geçirmişti. Hoffmann hükümeti Sarre'ın iktisadî servet kaynaklarının Fransa tarafından sömürülmesine ses çıkarmıyor, üstelik bu yolda aldığı kararlarla Sarre'ı iktisadi ve siyasi bağlarla Fransa'ya bağlamaya çalışıyordu.

Fakat Batı Almanya, Sarre üzerindeki Fransız hakimiyetini hiç bir zaman tanımamıştır. Ancak Batı Almanya'nın NATO'ya girmesi bahis konusu olunca, Fransız ve Alman Başbakanları, Pariste yaptıkları bir görüşmede, Sarre konusunda bir anlaşma zemini aramışlar ve bu zemini Sarre'a bir Avrupa statüsü vermekte bulmuşlardı. Mendes-France ve Adenauer arasında varılan ve Paris Antlaşmasına ek olarak imzalanan bu hal tarzına göre Sarre Avrupahlaştırılacak, Batı Avrupa Birliği Bakanlar Komitesi tarafından tayin' edilecek bir komiser savunma ve dış münasebetler alanında Sarre'ı temsil edecek, Sarre Hükümeti ise bu temsilcinin yetkisi dışında kalan konularda karar alabilecekti. Ancak, aslında Sarre'ı Fransa'nın kolları arasına atmaktan başka bir işe yaramıyan bu statünün yürürlüğe girebilmesi için referandum yapılacak ve statü, Sarre halkının tasvibine sunulacaktı.

Geçen Ekim ayının sonlarında yapılan bu referandum sonunda, Sarre

halkı, büyük çoğunlukla, Avrupa statüsünü reddetmiştir. Bu, Sarre halkının, Cihan tarihinde ikinci defa Fransız hakimiyetine girmek istemediğini belirtmesi demekti. Bunun üzerine Hoffmann Hükümeti istifa etmiş ve Sarre'da yeni seçimlere gidilmesi kararlaştırılmıştı.

Seçimin neticesi

Aralık ayının son haftasında yapılan Sarre seçimlerinde, Sarre halkının Almanya'ya karşı beslediği sempati bir kere daha tezahür etmiştir. Almanya ile birleşme taraftarı olan üç büyük parti - Hıristiyan Demokratlar, Sosyal Demokratlar ve Hür Demokratlar - oyların % 63 ünü kazanmış bulunuyor. Hoffmann'ın Halk Partisi ancak on üç sandalye kurtarabilmiştir. Oysa ki geçen Mec-

Propagandadan sonra
Beyanname denizi

liste yirmi dokuz milletvekili ile ekseriyet partisini teşkil etmekteydi.

Alman taraftarı partilerin kazandığı bu büyük zafer üzerine Fransız basını Sarre'lılara karşı yaylım ateşine başlamıştır. Seçimleri kazananlardan çoğunun eski naziler olduğunu söyleyen basın, bilhassa üç büyük partinin liderlerine, Dr. Ney, Schneider ve Conrad'a hücum ediyordu.

Yeni Saar kabinesi

Son gelen haberlerden anlaşıldığına göre, seçimlerden sonra kabineyi kurup kurmamak hususunda tereddüt geçiren Hristiyan Demokrat Partisi lideri Dr. Ney, nihayet Başbakanlığı deruhte etmiş bulunuyor. Alman taraftarlığı ile tanınmış Schneider de, Ekonomi Bakanlığı kendisine verildiği takdirde yeni Sarre kabinesinde yer alacağını açıklamıştır. Bu haber Fransızları son derece, endişeye düşürmüştür. Siyasi bakımdan elden kaçırdıkları Sarre'ı, Fransızlar, hiç olmazsa iktisadi bakımdan muhafaza etmek isterlerdi. Schnelder'in Ekonomi Bakanlığına geçirilmesi ile böyle bir Fransız emeli ebediyen gerçekleşememe durumuna gelecektir. Bu bakımdan, Fransa, Dr. Ney'in üzerinde, diğer iki büyük parti ile değil Hoffmann'ın Halk Partisi ile işbirliği yapması için büyük baskı yapmaktadır. Fakat Dr. Ney kesin kararını vermişe benziyor. Şu günlerde

Geçen

1956 yılının ilk günleri içinde bulunuyoruz. Dünyamızı bir yıl daha ihtiyarlatan gecenin ertesinde söylenen ve yazılanlardan, insanlığın, her yeni yılın başında olduğu gibi 1956 yılının başında da geleceğe büyük ümitlerle bakmakta olduğunu anlıyoruz. Şu ilk birkaç gün içinde devlet adamları tarafından verilen demeçler kadar din adamları tarafından yapılan dualar da daha sevinçli ve verimli günlere yöneltilmiştir. Aynı iyimserliğe sadece devlet veya din adamları değil, dünya işlerinde gittikçe daha fazla söz sahibi olmaya başlayan "sokaktaki adam" da katılıyor. Kısaca, hepimiz, tatlı bir yılbaşı gecesinin mahmurluğu içinde, yeniden iyi günlerin avdet etmekte olduğunu görür gibiyiz.

Bu iyimserlik havası, her yeni yılın başında bir kere canlanan ümit dalgasından başka bir şey değildir. Gerçekten, soğuk harbin başladığı günden bu yana, her yeni yılbaşının eskisinden daha iyi ve uğurla bir yılın başlangıcı olması temenni edilmiş, gelenin gideni aratmayacağı sanılarak geleceğe büyük ümitlerle bakılmıştı. Bu ümitler hiçbir yıl gerçekleşememiştir ve bunların bu yıl içinde gerçekleşeceğini gösteren en ufak bir işaret bile yoktur. Fakat çilekeş dünyamızın ümit kapısından başka açık bir kapısı kalmadığına göre böyle bir iyimserlik havasına kapılmasını hoş görmek gerekir. Nasıl olsa çok geçmeden 1956 nın realiteleriyle de karşılaşacak ve tekrar, umduğu ile değil bulduğu ile yetinmeye alışacaktır.

*

İhtiyar dünya 1955 yılı başında da çok şey ummuştu. Gerçi 1955 başları, gerçekten, bu güngörmüş ihtiyara nihayet iyi günlerini yaşamak üzere olduğunu müjdelemiyor değildi. Hele yıl ortasına doğru limitler büsbütün artmıştı. Uzun zamandanberi bir araya gelemeyen Dört Büyükler, hem de en yüksek kademeleri ile, tekrar Cenevre'de buluşmuşlar ve dünya meseleleri üzerinde karşılıklı görüşlerini ortaya koymuşlardı. Bu görüşleri birleştirmek gerçi mümkün olmamıştı. Fakat toplantı sonunda öyle bir hava yaratılmıştı ki, Cenevre havası diye isimlendirilen bu hava, insanlara dünyamızın geleceğinden ümitli olmaları için gerekli ve yeter şartları toplayacağa benziyordu. Uzun yıllar çehrelere biçim veren sert maskeler çıkarılmış, yerine güleryüzlü insanlara yakışır maskeler takılmış, karşılıklı bir anlayış ve hoşgörürlük yarışına girişilmişti. Problemler halledilemiyordu, fakat milletlerarası münasebetlere yeniden hakim olan yumuşak hava elbette günün birinde bunların hal çarelerini de peşinden sürükliyecekti.

İşte geçen seneki beynelmilel münasebetlerin en belli karakteristiği bu Cenevre havası, güleryüz ve tatlı dil siyaseti olmuştu. Ancak, yılın ortasında bu havayı yaratan, eller, yılın sonunda aynı havayı bir hamlede dağıtmış bulunuyorlar. 1955 yılının son ayları içinde toplanan ikinci Cenevre Konferansında, birinci Cenevre Konferansında yaratılan hava birden buharlaşmıştır. O zamana kadar Batı ile bir anlaşmaya varmak üzere olduğunu ihsas etmeğe çalışan Sovyet Rusya, ikinci Cenevre Konferansında tekrar eski uyuşmaz tavırları takınmaya başlamış, ne Almanya meselesi ve Avrupa güvenliği davası, ne silâhsızlanma problemi bir hal tarzına bağlanabilmiştir. Bu dikenli konular, yeni senenin, eskisinden devir aldığı kirli çamaşır bohçasının en üstünde, yeni pürüzler çıkarmak için yakında tekrar uyanmak üzere bir kış uykusuna, daha gerçeği, bir pusuya yatmışa benziyorlar.

*

1955 yılının ikinci bir karakteristiği, her yıl bir bölge üzerinde toplanan Avrupa dışı gerginliklerin bu yıl iki bölgeye dağılmış olmasıdır. Gerçekten, uzun yıllar, Uzak-Doğu açık bir surette Avrupa dışı gerginliğin merkezi olmuştu. Geçen sene bu merkez biraz daha Batıya kaymış ve Güney-Doğu Asya ile Orta-Doğu üzerinde karar kılmıştır. Gerçi yüzölçümü bakımından dağılan gerginliğin kuvvetinden de kaybetmesi beklenirdi. Fakat beklenildiği gibi olmamış ve 1955 in son günlerinde, her iki bölgede de, bu gerginlik had safhaya varmıştır.

Sovyet jestleriyle büsbütün şiddetlendirilen bu gerginlikler, doğrusunu söylemek gerekirse, başlangıçta birer Amerikan ve İngiliz jestinden doğmuştur ve birbirleriyle sanıldığı kadar ilgisiz değildir. Güney Doğu'da patlak veren buhranın kaynakları Güney-Doğu Asya savunma camiası olan ve Birleşik Amerika'-

ilan edilmesi beklenen Sarre kabinesinin Fransız aleyhtarı şahsiyetlerden teşekkül etmesini, bu bakımdan, hayretle karşılamamak gerekir.

Ancak, Dr. Ney, Fransız taraftan Halkçı Partisiyle iş birliği yapmadığı takdirde başka bir güçlük karşısında kalacaktır. Sarre'ın Almanya ile birleşmesini temin edebilmek için, halen yürürlükte olan Sarre anayasasında değişiklik yapmak gerekmektedir. Bunun için de, Sarre Meclisinin dörtte üç çoğunluğunun böyle bir değişiklik lebinde oy vermesi lâzımdır. Dr. Ney Halk Partisi ile İşbirliği yapmazsa bu çoğunluğu temin edemiyecektir. Sarre'ın Almanya ile birleşmesi, böylece, gecikmiş olacak ve Sarre Avrupada bir anlaşmazlık konusu olarak kalmakta devam edecekti.

1955 yılı sonunda, Sarre meselesi de bir hal tarzına bağlanmış olmaktan uzaktır.

Yıla Bakarken

nın yardım ve liderliği altında tanılan SEATO'ntın doğduğa günlere kadar uzanır. O zamana kadar tendi nüfuzuna açık bir bölge sandığı Güney-Doğu Asya'da, Amerika'nın ustabaşılığını yaptığı komünist aleyhtarı bir seddin çekilmesi üzerine kuşkulanan Rusya, henüz elden kaçırmadığı Güney Asya ülkeleri üzerinde bir nüfuz mücadelesine girişmişti. Bu mücadele Güney Asyada bütün şiddetiyle devam ederken, İngiltere de Orta-Doğu'da Rusyayı dehşete düşürecek bir kombinezon hazırlamakla meşguldü: Orta-Doğu Devletlerini bir paktetrafında toplamak. İşte bu kombinezonun ilk adımı olan Bağdat Paktı'nın temeli atılır atılmaz, Rusya, Güney-Doğu Asya üzerindeki emellerini bir an için unutarak yüzünü derhal Orta-Doğuya çevirmiştir.

Tıpkı Hindiçini harplerine sahne olan Güney Asya gibi, İsrail - Arap anlaşmazlığının beşiği Orta - Doğunun da şimdiye kadar bir gerginlik merkezi olmadığı söylenemez. Ancak bu bölgede esasen mevcut olan gerginlik, geçen senenin sonlarına doğru, açık bir şekilde, mevziî olmaktan ziyade beynelmilel bir gerginlik olmaya yüz tutmuş bulunuyor. Gerçekten, dünyanın bu bölgesi geçen yılın sonlarına kadar Sovyet Rusya'ya kapalı kalmıştı. Orta-Doğuda bir Sovyet hücumunu hedef tutan bir paktın meydana gelerek şimdiye kadar tarafsız görünen Arap Devletlerini içine alması ihtimali Sovyetlerin dikkat ve çalışmalarını bu bölge üzerinde toplamıştır. Orta-Doğu'da Batı ile Doğu arasında bir nüfuz mücadelesi demek olan böyle bir durum, esasen mevcut İsrail - Arap anlaşmazlığının üzerine körükle gitmekten başka bir şey değildi. Nitekim Rusyai, bu bölgeye göz diker dikmez, ilk iş olarak Araplara silâh yardımı teklifinde bulunmuştur.

Rusyanın bu teklifi derhal müsait bir zemin bulmuştur. Gerçekten, Arap Devletlerinin büyük çoğunluğu İngiliz nüfuzunu Orta-Doğuda tekrar tesis edebilecek böyle bir ittifaka karşı çekimser kalmış, başta Mısır olmak üzere birkaç tanesi de açıkça cephe almışlardı. Bundan başka, Arap Devletleri, İsrail'le olan mücadeleleri sırasında Batılıların takındığı tavırı da affedemiyorlardı. Kendilerinin olduğunu iddia ettikleri topraklar üzerinde bir Yahudi Devleti kuranlar, Batılılardı. Başlarına bu derdi açtıkları yetmiyormuş gibi, Batılılar, şimdi de Araplara silâh vermeyi reddediyorlardı. Oysa ki gittikçe kuvvetlenen Arap milliyetçiliği, Arap Devletlerine, her şeyden önce silahlanmayı emretmekteydi. Sonra Mısır'ın iktisadi dununu da pek parlak değildi. Amerikanın rekabeti, Mısır'ı, pamuğunu Batı pazarlarına sürmekten alakoyuyordu. Geçen sene Bandung'da toplanan Afrika ve Asya Devletleri konferansında, Mısır'ı, Rusyanın "sulh içinde beraber yaşama" efsanesine inanan bir kısım Güney Asya Devletlerine yaklaştıran mülâhazalar bunlar olduğu gibi, 1955 in son aylan içinde demir perde gerisi devletleriyle ticaret anlaşması imzalamaya sevkeden mülâhazalar da bunlardı. Bağdat Paktına karşı cephe almalarında ise, gene aynı mülahazaların yanısıra, Mısır idarecilerinin Orta-Doğu liderliğini Türkiyeye kaptırmış olmalarından dolayı duydukları infial payım da hesaba katmak gerekir.

Yukarda da işaret ettiğimiz gibi, Güney-Doğu Asya gerginliği ile Orta-Doğu gerginliği birbirleriyle ilgisiz değildir. Pakistan'ın Bağdat Paktına iltihakı ile SEATO, METO'ya bağlanmıştır. Geçen yılın son ayında önce Hindistan'a, sonra Afganistan'a yaptıkları ziyaretler esnasında, Sovyet idarecileri, açıkça Pakistan üzerinde baskı yapmak istemişlerdi. Aynı baskı, Bağdat Paktına katılmasından sonra, üstüste verilen iki nota ile İran üzerinde de icra edilmiştir. Ancak Sovyet Rusya, bu Devletlerin, demirperde etrafında kurmak istediği tarafsız kuşak içinde yer almak ihtimalinin tamamen ortadan kalkmış olduğunu artık kavramış olsa gerektir.

Gerçekten, geçen yıl içinde, bir yandan Batılılar demirperde etrafında savunma paktlarını tamamlamaya, Sovyet Rusya'yı dört bir taraftan kuşatmaya çalışırlarken, diğer yandan Sovyet Rusya önen Batılılar tarafından kurulan savunma zincirini kırmaya, sonra da bu zincirin dışında kalan halkaların tarafsızlığım kazanmaya çalışıyordu. Geçen yıl Finlandiya ve Avusturya'nın tarafsızlığı kazanılmıştır. İran'ın Bağdat Paktına katılması, tam Sovyet Rusya'nın İran'ı da tarafsız kuşağa çekmek üzere olduğunu sandığı bir sırada olmuştur.

Avrupa dışında başlıca Güney-Doğu Asya ve Orta-Doğu üzerinde toplanan soğuk harp bu şekilde cereyan ederken, geçen yıl içinde, Batılıların kendi aralarındaki anlaşmazlıklar da tam olarak bir hal tarzına bağlanmış değildi. Fransa'nın kendi iç meselesi saydığı Kuzey Afrika hadiselerini bir tarafa bırakalım. Genel olarak Fransa Kuzey Afrika'da nihayet realist bir politika takip etmeğe karar vermişe benziyor. Nitekim, Cezayir'de hala kanlı hâdiseler cereyan etmesine rağmen, Fransa, geçen yıl içinde Tunus ve Fas'a nisbi bir bağımsızlık vermeyi kabul etmiştir. Batılılar arasında huzursuzluk yaratan Kuzey Afrika probleminin geç ve güç de olsa - bir hal tarzına bağlanma yoluna girmiş olması, Fransa kadar Batı dünyasını da sevindirmiştir. Batılılar, şimdi, en kısa zamanda Kıbrıs meselesini de bir hal tarzına bağlanmış görmek istemektedirler.

Gerçekten, geçen yıl içinde, Batılıları birbirine düşüren en önemli anlaşmazlık Kıbrıs anlaşmazlığıydı. Uzun zamandan beri Yunanlılar tarafından Kıbrıs'a serpilen fesat tohumları, meyvalarını 1955 yılı baharında vermeye başlamıştır. Meselenin 1956 yılı içinde nasıl bir hal tarzına bağlanacağı şimdiden kestirilemez.Öyle görünüyor ki Yunan istekleri gün geçtikçe ağır basmaya başlamıştır. Londra Konferansında son şansını da kaybeden Türk Hükümetinin bu durum karşısında takınacağı tavır ve tutacağı yol gerçekten merak vericidir.

İşte 1956 yılını karşılarken, dünya dış politika sahasında bu noktalarda bulunuyordu. Bütün bunlar gelecek için cesaret ve ümit verecek cinsten şeyler olmasa gerektir. Dünya meselelerinin halli her şeyden önce karşılıklı anlayış ve iyi niyete bağlıdır. Geçen yıl bir ara bu karşılıklı iyi niyet ve anlayış havasının yaratılmış olduğu sanılmıştı. Bu havanın bir Sovyet oyunu olduğunu anlamak için değil bir yılın, bir mevsimin bile değişmesi beklenmedi. Aynı hava şimdi yemden yaratılırsa bir kere daha ümide kapılabilir miyiz? Dünya meseleleri, bizim yeniden böyle bir ümide kapılmamızı haklı gösterecek noktalarda bulunmuyorlar.

Ancak ümitsiz yaşanmıyacağına göre bir de bu dağın arkasına bakalım. Ne çıkar?

İngiltere

Yeni Kabine

Okuyucularımız hatırlayacaklardır: Akis, geçen sayılarından birinde, İngiliz kabinesinin oldukça yıpranmış bazı siyasi şahsiyetleri ihtiva ettiğini, bunlardan bir kısmının değil sadece İngiliz halkının, Muhafazakâr Parti mensuplarının bile itimadını kaybetmiş olduğunu, bu bakımdan kısa bir süre içinde İngiliz kabinesinde değişiklik yapılmasını beklemek gerektiğini söylemişti. Bu değişiklik, nihayet, geçtiğimiz Aralık ayının sonlarına doğru vuku bulmuş ve Başbakan Sir Anthony Eden, kabinesini yeniden kurmuştur.

Yer değiştirenler

Kabinede yapılan en önemli - değişiklik, Dışişleri Bakanlığına yeni ve az tanınmış bir kimsenin, John Sehwyn Lloyd'un getirilmesi olmuştur. Eski Dışişleri Bakanı Harold MacMillan, yeni kabinede, Maliye Bakanlığı vazifesini deruhte etmiştir. Yapılması muhtemel bir kabine değişikliginde eski yerini muhafaza edemiyeceği esasen bilinen Maliye Bakanı Richard Butler ise Devlet Bakanlığı görevini üzerine almış bulunuyor.

Gerçekten çok kuvvetli bir siyasi şahsiyete sahip olan Richard Butler'in takip etmekte olduğu malî ve iktisadî politika, ötedenberi, tenkidlere konu olmaktaydı. Son aylar içinde Burnemouth'ta toplanan Muhafazakâr Parti yıllık kongresinde söz alan hatipler Butler'in politikasını şiddetle tenkid etmişler ve bu görevin daha ehil ellere verilmesini istemişlerdi. Eden, memleket işlerinde büyük yardimim gördüğü bu kıymetli 'Devlet adamının durumunu sarsmamak için Butler'i Maliye Bakanlığından derhal uzaklaştırmamıştır. İngiliz amme efkârı ve basını, Eden'in bu hareketini tasvip etmiyordu. Ancak şimdi öyle anlaşılıyor ki Eden, son günlerde ihmal etmekte olduğu dış meselelere tekrar dönebilmek için, memleket dâvalarını Butler'e tevdi etmeyi düşünmüştür. Bu derece güvendiği bir insanın prestijine darbe indirmeyi, Eden, elbette göze alamazdı.

Antony Eden
Değiştiren lider

Dışişleri Bakanlığına getirilen Sehwyn Lloyd ise Eden'in "sağ kolu" olmakla tanınmıştır. Selwyn Lloyd'un siyasi hayatı oldukça kısadır. 1945 te Liverpool'dan milletvekili seçilmeden önce, bu şehirde avukatlık yapıyordu. Kısa siyasî tecrübesine rağmen, 1951 de Muhafazakar Parti iktidarı tekrar eline geçirdiği zaman, Dışişleri Bakanı yardımcılığına getirilmiştir. Aynı zamanda, İngiltereyi Birleşmiş Milletlerde de temsil eden Lloyd, 1955 nisanında, Churchill çekildikten sonra kurulan Eden kabinesinde Savunma Bakanlığı görevini yüklenmişti. Şimdi Dışişleri Bakanlığı koltuğuna oturtulan Lloyd'un, dış siyaset meselelerinde, Sir Anthony Eden ile sıkı bir işbirliği yapması beklenmelidir.

Başbakan ile Dışişleri Bakanı arasında kurulması gerekli sıkı işbirliği, Harold MacMillan'ın zamanında teessüs edememişti. Bir kere, Başbakan iç politika konularında yorucu çalışmalarda bulunmak zorunda kalıyor ve dış politika meselelerine gerekli zamanı ayıramıyordu. Sonra, Harold MacMillan da azami bağımsızlık isteyen bir Bakandı. Bu bakımdan eski Dışişleri Bakanı ile Eden arasında sık sık anlaşmazlık olmuştur. Eden'in yanında yetişmiş ve onun görüşlerini benimsemiş bir insan olan Selwyn Lloyd'un, dış politika konularında, Eden'e Churchill'in görüşlerini benimsemiş bulunan MacMillan'dan daha fazla yaklaşması tabiî görülmelidir.

MacMillan'ın Maliye Bakanlığına getirilmesi ise bütün İngilterede memnunlukla karşılanmıştır. Dışişleri Bakanı olmadan önce, Harold MacMillan, iktisadî konulardaki geniş bilgisini isbat etmiş bulunuyordu. Şimdi kendisinin malî konularda da aynı başarıyı kazanacağı tahmin edilmektedir. Selwyn Lloyd'dan boşalan Savunma Bakanlığına ise, eski Çalışma Bakanı Sir Walter Monoton getirilmiştir. Sir Moncton Çalışma Bakanlığında başarı kazanmıştı. Ancak İngiltere için son derece aktif ve önemli olan Çalışma Bakanlığında kalmasına sıhhatinin engel olduğu bildirilmektedir.

Diğer değişiklikler

En önemli Bakanlıklarda vuku bulan ve yukarda başlıcalarına işaret ettiğimiz değişikliklerin yanısıra, bazı Bakanlar da kabine dışı bırakılmışlardır. Bunların sayısı altı kadardır ve başlarında Lord Woolton bulunmaktadır. Lord Woolton da Burnemouth kongresinde tenkid edilenler

arasındaydı. Gene aynı kongrede şiddetli hücumlara hedef olmuş bulunan Yakıt Maddeleri Bakanı Goeffroy Lloyd da yeni kabineye alınmamıştır. Yakıt Maddeleri Bakanlığı yeni ve genç bir simaya tevdi edilmiştir.

Bütün bunlardan sonra, Edenin Churchill devrini tamamen kapamak yoluna girdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Gerçekten, son değişiklikler sonunda, Churchill devrinin ileri gelen siyasetçileri ya kabine dışında bırakılmış, yahut da aktif olmayan Bakanlıklara getirilmiş bulunuyorlar. Churchill devresi şan ve şeref dolu bir sahife içinde' tarihe intikal etmiştir. Eden hakkında hüküm, vermek ise istikbale düşmektedir.

İşçilerin Lideri

Geçen yılın son ayında İngilterede vuku bulan en önemli olaylardan biri de İsçi Partisinin yeni liderini seçmiş bulunmasıdır. İşçi Partisi liderliğine, kolayca tahmin edildiği ve ötedenberi beklenmekte olduğu gibi, Gaitskell seçilmiştir. Gaitskell İşçi Partisinin sağ kanadının en kuvvetli adayı idi ve sol kanad lideri Bevan'ın karşısında, işçi sendikalarının desteğini kazanmıştı. Parti Meclis Grubu da sendikalar gibi Gaitskell'i tercih etmiştir. Bevan'dan başka adaylığını koymuş bulunan Morrison ise büyük bir başarısızlığa uğramıştır.

Bu seçimlerden sonra İşçi Partisinin karşılaşacağı en büyük güçlük, partinin sağ ve sol kanadları arasında bir birlik kurmak olacaktır. Aynı. güçlük, Attlee'yi, hayatının en zor günleri ile karşı karşıya bırakmıştı. Şimdi Gaitskell'in de uykusunu kaçırabilecek olan birlik davasının halli, geniş ölçüde, Bevan'ın davranışına bağlıdır. Bevan İşçi Partisinin liderliğini kaybettikten sonra Gaitskell ile işbirliği yapmağa yanaşacak mıdır? Bu sualin cevabını kesin olarak verebilmek için vakit henüz erkendir.

Sudan

Kazanılan bağımsızlık

1955 yılının sona ermekte olduğu günlerde, dünyamız bağımsız bir devlet daha kazandı: Sudan. Şimdiye kadar İngiltere ve Mısırın müşterek idaresi altında bulunan Sudan, bundan böyle bağımsız devletler safında yer alacaktır.

Sudan'ın bağımsızlığı esasen beklenmiyen bir hadise değildi. Sudanlı milliyetçiler senelerden beri istiklâllerini istemekteydiler. Bu devamlı istekler karşısında, İngiltere ve Mısır, 1953 yılında imzaladıkları bir anlaşma ile Sudan'ın mukadderatının bizzat Sudanlılar tarafından tayin edilmesini kabul etmişlerdi. Bu anlaşmaya göre, 1956 yılı başında ve İngiltere ile Mısır tarafından münasip görülecek bir milletlerarası komisyonun nezareti altında kurucu bir Meclis seçilecek, bu kurucu Meclis de Sudan'ın bağımsız bir devlet mi, yoksa Mısıra bağlı müstakil bir cumhuriyet mi olacağına karar verecekti.

Anlaşmanın akdi sırasında ve ondan sonra Sudan'ın Mısır'a bağlanması muhtemel görülüyordu. Nitekim anlaşmadan hemen sonra yapılan seçimlerde Mısırla birleşme taraftarı olan Birlik Partisi büyük bir zafer kazanmış ve Hükümet de onun tarafından kurulmuştu. Ancak Mısır'ın iç siyasetindeki anarşi ve istikrarsızlık kadar Mısır idarecilerinin Nil nehri hakkındaki emelleri zamanla Birlik Partisini bile Mısırla birleşmenin aleyhine çevirmiştir. Son günlerde gittikçe şiddetlenen bağımsızlık cereyanı nihayet Sudan Meclisinin bir beyannamesi ile meyvasını vermiş bulunuyor. Bu beyannamede belirtildiğine göre, kurucu bir Meclisin seçilmesini beklemeden, Sudan, bağımsızlığını ilana karar vermiştir.

Sudan'da bir köy
Esasen pek pahalı hali yok

İngiltere, kendisi için büyük bir başarı sayılabilecek böyle bir kararı sevinçle karşılamıştır. Mısır ise esasen itiraz edebilecek bir durumda bulunmuyordu. Çünkü şu esnada bütün Mısır istikbalini Assuvan üzerinde yapılacak muazzam baraja bağlamıştır. Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası bu barajın yapılması için gerekli yardımda bulunmayı kabul etmiştir. Ancak bunun için ileri sürülen şart şudur: Nil sularından istifade konusunda Mısır ile Sudan arasında bir anlaşmaya varılması. Oysa ki, iki hükümet arasında bu konuda yapılmakta olan görüşmeler uzun zamandan beri çıkmaza girmiş bulunuyordu. Batılıların ileri sürdükleri bu şart karşısında Mısır Sudanla olan anlaşmazlıklarını bir an önce tasfiye etmek zorundadır. Şimdi bir de Sudan'ın bağımsızlığı konusunda gürültü çıkararak yangına körükle gidecek durumda değildir.

Ancak, bağımsızlığının ilânından sonra Sudan'ın da önüne büyük bir mesele çıkmıştır. Kuzeydeki müslümanlarla güneydeki zenciler arasında bağımsızlık hariç biç bir konuda fikir birliği yoktur. Eğer Sudan sulh ve sükun içinde yaşamak istiyorsa, güneydeki azınlıkların temsilini de sağlayacak federal bir hükümet sistemi kurmaktan başka çaresi yoktur. Şimdi Sudan idarecilerini en ziyade meşgul eden problem de esasen budur.

Sudan ordusu
Bağımsızlığın müdafaası

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Maliye

Bütçenin tümü

1956 mali yılı bütçesinin Bütçe Komisyonunda müzakeresine başlanmıştır. Muhalefete mensup milletvekilleri kadar, iktidar milletvekilleri de bütçe müzakereleri dolayısıyla şiddetli tenkidlerde bulunmuşlardır. Hükümet adına konuşan Maliye Bakanının tenkidlere, tenkidler kuvvetinde cevap veremediği görülmüştür. Maliye Bakanı bu durumdan dolayı bir bakıma haksız sayılamaz. Çünkü bir taraftan Maliye Bakanlığına yeni gelmiştir. Müdafaa etmek ve sonunda çıkarmak durumunda bulundu ğu bütçeyi kendisi hazırlamamıştır. Bundan başka Bütçe Komisyonunda başlayan müzakereler sırasında yapılan' tenkidler doğrudan doğruya bütçenin kendisini alâkalandırmaktan çok Hükümetin takip etmiş ve etmekte olduğu politikalarla bu politikaların neticelerine yönelmiştir. Ne kadar mühim, ve iktisat-maliye politikalarının yürütülmesinde ne derece tesir sahibi bir Bakan ve Bakanlık olursa olsun, bir tek insanın Bütçe Komisyonunda yapılan her çeşit tenkide cevap veremiyeceği aşikardır. Hemen ilave edelim ki bu durum, bir dereceye kadar, sadece Maliye Bakanı için bir mazeret teşkil edebilir. Toksa Başbakan ile birlikte diğer ilgili Bakanları, izah ve tatminkar cevap bulmak ve vermek mecburiyetinden vareste kılamaz. Nitekim bu husus bazı meselelerin münakaşasına yanaşmak istemeyen Maliye Bakanına milletvekilleri tarafından hatırlatılmıştır. Geleneğe göre Bütçe Komisyonu Bütçe dolayısıyla Hükümetin genel iktisat ve maliye politikasının her türlü meseleleri ile ele alınıp neticelerinin gözden geçirildiği bir yerdir. Bu senek i müzakerelere kadar Maliye Bakanı ile birlikte Başbakan ve gerektikçe diğer ilgili Bakanlar Komisyonda hazır bulunurlar ve tenkidi eri cevaplandırırlardı. Meselâ, geçen yıl bazı - hiç de yanlış ve haksız olmayan - tenkidleri bizzat Başbakanın karşıladığı ve bunu yaparken edasının ve tavırlarının ne halde olduğu gazetelerin en mühim havadis mevzularını teşkil ettiği herkesin hatırındadır.

Bütün azalarının istifa ettirilip yalnız Başbakanının ayakta kalabildiği bir hükümetin hasırladığı bütçeyi savunmak, şimdiye kadar yerleşmiş gelenek bir tarafa, her zamankinden daha çok bu gün, Başbakanın ödevi olmak gerekirdi. Fakat ne görüyoruz? Şimdiye kadar takip ettiği politikalar Ve neticeleri yerden yere vurulur, Maliye Bakanı sorular ve tenkidler karşısında cevap vermekten aciz kalırken, Başbakan, gazetelerin verdiği havadislere göre, İstanbulda Parti Başkanı sıfatıyla, parti işleriyle meşgul bulunmaktadır. Başbakanın devlet işlerinin yürütülmesinde sahip bulunduğu mesuliyet duygusunun mahiyeti ve derecesi hakkında **okuyucu**larımız bu münasebetle de bir defa daha hüküm verebilmek durumundadırlar.

Komisyonda umumi tenkidler iyi kötü cevaplandırılarak ve şüphesiz büyük bir kısmı da cevapsız bırakılarak, bütçenin tümü üzerindeki müzakereler bitmiş, fasıllarının müzakeresine geçilmiştir.

Denklik iddiası

Bilindiği gibi, hükümetlerin her zaman göstermeye gayret ettikleri şekilde, 1956 yılı bütçesi de meclise ve efkârı umumiyeye denk olarak takdim edilmiş bulunuyor. Resmî beyanlarda ve bütçe gerekçesinde bütçenin denk olacağı bilhassa tahminlerin hakikatlere uygun olacağı iddiası ile ortaya konulmaktadır. 1956 yılı gider bütçesi, genel bütçe ve katma bütçeler bir arada olmak üzere, 3 milyar 951 milyon liradır. Bu 1955 yılı bütçesine nazaran % 10,5 lik- bir artış demektir. Hükümet % 10,5 bir artışın makûl bir artış olarak kabul edilmesini istemektedir. Hükümetin bu artışın makûl olduğunu ileri sürerken dayandığı başlıca vakıa, gelir tahsisatındaki artışın 1956 yılında 1955 yılına nazaran % 16 kadar fazla olacağının tahmin edilmesidir. 1956 yılı bütçesindeki 1955 yılma nazaran gider fazlası yuvarlak hesap 310 milyon liradır. Bir defa bu meblâğ bu yum gelir fazlaları ile karşılanacak, fakat ayrıca geçen yıl bütçesindeki 150 milyonluk açık da gelir fazlaları ile karşılanıp 1956 yılı bütçesinde böyle bir şev mevcut olmayacaktır. Bu demektir ki 1956 yılı normal devlet gelirleri geçen yıldakinden yuvarlak hesap 460 milyon lira fazla olacaktır. Geçen yıl bütçesinde gelirler bölümünde yer alan Irak petrolleri hissesi olan 100 milyon lira bütçe gerekçesinde 1955 yılı 9 aylık tahsilat kalemleri arasında yer almamış bulunmaktadır. Bilâkis, yine bir gelir kalemi olarak 1956 yılı bütçesinin gelirler bölümüne konulmuştur. Bu hâdise, daha evvelce yazdığımız gibi, 1955 bütçesindeki elle tutulur, gözle görülür açığın 151 milyon olmayıp 251 milyon olduğunun bir delili ve 1-tirafıdır. Bunun hemen yanında 1956 yılı bütçesi için de potansiyel bir açık unsurunu teşkil etmektedir. Çünkü 100 milyon liralık petrol hissesinin önümüzdeki yıl içinde tahsil edilebileceğine dair olan ümitlerin kuvvetli olabilmesi için ortada makûl ve tatminkâr karineler mevcut değildir.

Nedim Ökmen

Bilmediğini müdafaa

1955 yılının ilk dokuz ayında bu yıl içinde tahsil edilecek devlet gelirlerinin 1 Milyar 989 milyonu toplanmış geriye, üç ayda tahsil edilmek üzere, 800 milyon lira kalmıştır. Bunun 151 milyonu istikrazla karşılanacaktır. Geriye kalan 650 milyon petrol hissesi ve normal devlet varidatı ile kapatılacaktır. 1955 yılının aylık ortalama varidat rakamı 221 milyondur. Bu rakam bize Musul petrolleri hissesinin tahsil edilememesi halinde dahi, hatta bir miktar fazla ile, gelirlerin giderleri karşılıyabileceğini gösterir. Neticenin böyle olması bizim biraz evvelki 1955 yılı için iddia ettiğimiz 251 milyonluk açığın yersiz bir iddia olduğunu zannettirebilir. Bunun için şu noktaya Önemle işaret edelim ki, iddia ettiğimiz açık, cari yıl içinde bütçe yılının başında hiç hesaba katılmayan ve hatırlara getirilmiyen çeşitli zamlar yapılmamış olsa idi, belki de bizim dediğimizden yüksek bir meblâğ halinde ortaya çıkacaktı.

Bütün bu izahlardan sonra anlaşılıyor ki 1956 yılı bütçesinin denk olabilmesi için devletin normal gelirlerinde - 100 milyonluk hissemiz alınamadığı takdirde - **560** milyona varan bir artma olmalıdır. 1953 yılındanberi milli gelirimizdeki gerileyiş 6/7 Eylül hadiselerinin sırf mali bakımdan doğuracağı menfi neticeler, devlet ve hususi sektör yatırımlarının - iktisadi gidişimizdeki bozukluklar neticesi - azalmaları vakıaları nazarı itibara alınınca devlet varidatındaki bu yükseklikte bir artışın nasıl mümkün olabileceğinin izah, mümkün bir mesele olmaktan çıkmaktadır. Zira önümüzdeki yıl geçen yıl olduğu gibi bir seri zamlar ve fiyat arttırmaları- yoluna giderek gelirleri yükseltmenin mümkün olabileceğini düşünmek abestir. Hah hazır vergi kanunlarımızla da bu fazlalığı temin etmek imkân dahilinde olabilecek bir şey değildir. Zirai gelirler vergilense bile bunun 1956 yılında bir tesiri olmayacaktır. Hükümetin bütçe denkliği üzerinde her hal-

de daha inanılır, daha makul izahlarda bulunması gerekmektedir. Bunu yaptırmak da muhalif muvafık bütün milletvekillerine düşmektedir.

Proğram

Hürriyet partisi

Son günlerde iç politika hayatımızın en önemli olaylarından biri de muhakkak ki yeni bir siyasi partinin kuruluşu olmuştur. Yeni parti Hürriyet Partisidir. Böylece mevcut partilerimizin sayısı beşe çıkmış oluyor. Mecliste temsil olunanların sayısı ise dörde yükselmiş bulunuyor.

Teni Parti, kuruluş ve doğuş bakımından, kendinden evvel kurulmuş diğer üç partinin oluş yolunu takip etmiştir. Pek yakın samanlara kadar iktidar partisi kadroları içinde yer alan bazı kimseler, bilhassa bu parti ileri gelenlerinin temsil ettikleri davranış yüzünden, partiden ayrılmışlar bir kısmı kovularak - ve yeni bir parti bayrağı altında birleşmişlerdir. Şu noktaya ehemmiyetle işaret etmek gerekir ki, yeni partinin kurucuları, bugün karşısına muhalif olarak çıktıkları, eski partilerinin programından hiç bir saman şikâyetçi olmamışlardır. Yalnız aralarından bazı ileri liberaller yeni partinin programım hazırlarlarken fikirlerini eski partilerinin programında mevcut olan liberallik sınırlarının çok daha fazla ötelerine kadar götürüp parti programına mal etmek fırsatını bulmuşlardır. Bu hususa aşağıda tekrar temas edeceğiz.

Siyasî partilerin programları partilerin devlet idaresinde tabi olacakları prensiplerin bütünüdür. Ve millet Önünde muayyen prensiplere bağlılık taahhüdünün bir vesikasını teşkil eder. Programda yer alan prensipler ileride devlet idaresinde vazife alındığında parti politikalarının tesbit ve tayininde hareket noktalarını teşkil edecek olan en yüksek normlardır. Bu itibarla da gayet dikkatli ve hesaplı bir şekilde tesbit ve ilân edilmeleri gerekir. Bu işin yapılmasında ise göz önünde tutulması gereken başlıca unsurlar, memleketin sahip bulunduğu imkân ve şartlarla ihtiyaçlardır. Bunların iyice tanınmış ve anlaşılmış olması gerekir. Aksi halde realitelere uygunluk imkânı çok az bir takım pratik değerden mahrum fikirlerin alemdarlığını yapmaya çalışmakla vahitler ve emekler heba edilmiş olur.

Şimdi Hürriyet Partisinin bizi ilgilendiren program prensiplerine sözü getirebiliriz. Burada kendimize göre bir sıra takip edecek, programdaki tertip ve sıraya uymayacağız. Fakat her şeyden evvel de, programın, bizim görebildiğimiz şekliyle, tecanüsten mahrum bulunduğunu ve bir çok yerlerinde mütenakız hükümler ihtiva ettiğini belirtmek isteriz.

Ama prensipler

1 —"içtimai ve iktisadi hayatın en kıymetli unsuru insan olduğuna

Turan Güneş
Yazılanlar bozulacak mı ?

göre, onun yaşama ve çalışma şartlarını ıslaha gayret etmek başlıca meşgalemiz olacaktır." (Sosyal Meseleler, mad.1)

2 — a) Sosyal adaletin gerçekleştirilmesi,

b) İktisaden zayıf durumda olanların himayesi,

c) Sınıf tezadlarını daima önleyici tedbirler alınması,

d) Bütün vatandaşların sefalet ve fakrü zaruret korkusundan masum kalmaları, ana prensibimizdir" (Sosyal Meseleler, mad. 2).

Hürriyet Partisi bu iki ana prensipten hareket ederek sosyal hayatın, çetin zorlukların yenilmesini gerektiren, türlü problemlerinin hallinde her şeyden önce ilimden, müsbet bilgiden faydalanılacağını çeşitli şekillerde ifade etmiştir. (Ziraat İşleri mad. 1) Kuruluş beyannamesinde bu husus aynen şu sözlerle ifade edilmiştir :

İktisadi gerilik ve kifayetsizliğimize sür'atle telafi yolu ararken milli imkânlarımızı ihtiyaçlarımıza (programsızlığın ve ilmî mütalâaları hiçe saymanın muzir tesirlerinden tamamıyla uzak kalarak) tatbik etmek.

Başlıca ana prensipler bu söylediklerimiz olunca, bunların gerçekleştirilme imkan ve vasıtalarının başında ilim ve ilmi davranış görülünce, partinin muhtelif sosyal problemlere dair hüküm ve prensiplerinin tesbitinde de ilmin en başta tesiri görülmüş olsun. ilmi görüşün tesiri görülmüş olsun demek, burada ihtiyaçların çözüm yollarını eldeki imkanlara göre tayin etmek manasını taşır. Bunun ne derecede yapılmış olduğunu, programın hususiyetleri üzerine eğilmekle, görmemiz kabildir.

Bunu yaparken herkesin bildiği bir hakikati burada bir defa daha belirtelim veya hatırlatalım : Türkiye nüfusunun halen yüzde sekseni yahut beşte dördü köylü ve çiftçi nüfustur. Nüfusumuzu yuvarlak hesap 25 milyon kabul edersek, bunun içinde 20 milyon köylü ve çiftçi yer almış demektir. Şimdi bu ne ifade eder veya etmelidir ? Cevabı müşkül olmamak gerekiri Bu vaziyette gaye, tam manasıyla herşeyden evvel, bu esas kitle veya sınıfın hayrına ve menfaatına çalışmak olmalıdır. Bu nasıl mümkün olabilir ? Köylü ve çiftçi dediğimiz insanların * emeklerinin verimini yani prodüktivitesini arttırmakla! Mesele burada hemen şu neticeye yöneliyor : Köylü ve çiftçi vatandaşın hayat seviyesi verimliliği artmakla yükselir. Bunun için de onun toprağa ve sermayeye ihtiyacı vardır. O halde artık hedef belli olmuştur : Köylüyü, verimini arttırmak, hayat seviyesini yükseltmek üzere, toprak ve sermaye sahibi kılmak. Bu işin tahakkuk yolları ise meçhul olan şeyler değildir: Ciddi bir toprak reformu, programlı bir ziraat politikası...

Toprak işleri

Bu kısa izahtan sonra tekrar Hürriyet Partisinin programına dönelim. Ve bu ana meselede partinin ne düşündüğünü görelim. Toprak reformu ile ilgili madde programın "Ziraat İşleri" başlığını taşıyan 14 maddelik kısmının sonuncu maddesidir. Haddeyi aşağıya olduğu gibi alıyoruz :

"Topraksız vatandaşları toprak landırmak gayelerimizin başında gelmektedir. Çiftçiyi topraklandırma davasının hallinde devlete ait arazinin kadastro faaliyetini takiben tevzie tabi tutulmasını hususî mülkiyetin taalluk ettiği büyük arazinin devlete ait toprakların tamamen tevziinden sonra değer pahasının ödenerek istimlaki cihetine gidilmesini, tevziatın uzun vade ve müsait taksit ve bedel». lerle yapılmasını, tevzi ve istimlak bedelleri arasındaki farkın devletçe zirai envestisman sayılarak bütçeden karşılanmasını, tevzi edilecek toprak miktarında çiftçinin ve ailesinin zirai istihsal ile geçinme imkânına kafi gelecek ölçü kabulünü yerinde görürüz. Bu işleri tanzim için yeni bir teşkilatın kurulmasını lüzumlu sayarız." (Ziraat İşleri mad. 14)

Bizim kanaatimize göre, bu maddedeki hakim zihniyet için memleketin ve günümüzün gerçeklerine sırt çevirmiş geri bir anlayıştır, demek haksızlık olmayacaktır. Gine öyle zannediyoruz ki, buradaki anlayışı yazımızın baş tarafına aldığımız ana prensiplerle bağdaştırabilmenin de imkanı yoktur. Yeni partinin bu meseledeki, bize göre aşırı derecede reaksiyoner telakkisi, toprak reformu yolunda şimdiye kadar yapılmış olanları da tasvip etmez bir eda taşımaktadır.

Maddeyi biraz daha dikkatlice ele

alıp itirazlarımızın mucip sebeplerini göstermeye çalışalım. "Topraksız vatandaşların toprağa sahip bulunmalarının" başlıca gayelerden biri olduğu ifade ediliyor : Fakat biraz sonra öyle şeyler söyleniyor ki, netice hemen hemen hiçbir şey söylenmeni ekle bir hale geliyor. Şöyle ki: Çiftçiyi topraklandırma davasının halinde :

1 — Devlete ait arazinin kadastrosu tamamlanacak,

2 — Kadastro faaliyeti tamamlandıktan sonra Devlete ait arazi dağıtılacak,

3 — Devlete alt arazinin dağıtımı "tamamen" bittikten sonra,

a) Değer pahası peşin ödenerek,

b) Büyük toprak zengininden alış fiatı ile topraksız köylüye satış fiatı arasındaki fark bütçeden karşılanmak suretiyle, hususi mülkiyetin mevzuu olan büyük arazi istimlâk edilecek ve topraksız çiftçiye dağıtılacak.

4 —Bütün bu işleri tanzim İçin yeni bir teşkilât kurulacak.

Devlete alt arazinin kadastrosu demek, bütün Türkiyenin kadastrosu demektir. Bu iş ne zaman bitecektir veya ne zamana kadar bitirilmiyecektir ? Önümüzdeki programın yazarları kadastro meselesinin ne demek olduğunu herhalde bilmez değillerdir. O halde? Sualler bitecek gibi değildir. Devlete ait arazinin dağıtımı ne zaman "tamamen" bitmiş olacaktır? Büyük arazinin istimlakinde "değer pahasının peşin olarak ödenmesi" nasıl mümkün olacaktır ? Bugünkü realiteler muvacehesinde bir karışlık toprağın kaça alınıp satıldığı ortada iken, binlerce dönümlük arazinin alış ve tevzi fiyatları arasındaki muazzam farklar bütçeden nasıl karşılanabileceklerdir ? Bu kayıtlar altında yeni kurulacak teşkilâtın fonksiyonu ne olacaktır? Hem sonra mesele bu kadarla da bitmiyor. Farzediniz, ki bir bölgede topraklandırılacak 100 aile var. Eldeki Devlet toprakları ise, gene farzedelim, 50 aileye yetecek kadardır. Geriye kalan 50 aile ne olacaktır? "Tamamen" ne zaman biteceği belli olmayan Devlet topraklarının tevziine intizaren tevzi komisyonlarının hususi mülkiyet topraklarını dağıtmak üzere bölgelerine dönmelerini mi bekliyecektir? Bu halin sebep olacağı haksızlık ve adaletsizlik ortadadır. Yoksa geriye kalanlar bulundukları yerlerden alınıp Devlet topraklarının bulunduğu başka yerlere mi nakledileceklerdir? Böyle bir gayret ise imkansızlık yanında irrasyonel bir hareket olur. Söylediğimiz tarzlarda hareket edilmesi aynı zamanda lüzumsuz vakit, emek ve para sarfına da sebep olacaktır.

İç iskan işleri

Programda iç iskan meselesine temas edilmiş olduğunu dahi görmüyoruz. Ehemmiyeti memleketimiz bakımından aşikâr olan böyle bir problemden bir siyasi partinin haberli dahi görünmemesi acıdır. Biz programın oldukça geniş bir kısmında bu meselenin yer aldığını göremedik. Bilindiği gibi iç iskan problemi, memleketimiz bakımından, topraklandırma, ormanlarımızın kurtarılması, sanayileşme meseleleriyle çok sıkı münasebetleri olan bir davadır.

Ormanlar meselesi

Yeni parti ormancılık mevzuunda da realitelerin icaplarına uygun düşecek bir telâkkiye sahip görünmüyor. Ormancılıkta hususi mülkiyeti kabul etmek, bir bakıma, bir kabahat değildir. Fakat bunun mümkün olabiloceğini düşünmek bir hakikatlerden uzak kalmaktır. Teni parti kurucuları memleketin herhangi bir yerinde hususi şahısların himmetiyle meydana getirilmiş - ormandan vaz geçtik - bir koru gösterebilirlerse kendilerini tebriki bir borç biliriz-. En ileri şehrimiz olması gereken İstanbul'da bile güzelim Boğaz sırtlarının her gün ne hale getirildiklerini partinin program yazarlarına hatırlatmak isteriz. Hürriyet Partisinin Orman bahsinde görüşü şudur:

"Ormancılıkta hususi mülkiyetin de mühim bir yeri olduğunu ve bunun memleket ormanlarının muhafaza ve inkişafına faydalı bulunduğunu kabul ediyoruz. Yeni ormanlar ve orman sahaları yetiştirmek için kredi temini ile teşvik edici tedbirler alınmalı, fidanlıklar tesisi teşvik edilmeli, baltalıklar eskiden beri müteneffi olan köylerin manevi şahsiyetlerine terk olunmalıdır. Hususi mülkiyet sahasındaki ormanların da fenni işletilmeleri için Devletin rehberliğine ve murakabenin bütün orman islerine teşmiline taraftarız." (Ziraat İşleri, mad. 12)

Bugün Türkiye'de hususi mülkiyet ormanı yoktur. Parti iktidara geçerse ne yapmağı düşünüyor? Devletleştirilmiş bulnan bilumum memleket ormanlarının bir kısmını pazara çıkarmağı mı? Eğer hususi şahısların orman yetiştirmeleri teşvik edilmek isteniyorsa, buna kimsenin bir diyeceği yoktur, olamaz. Bu işe bu gün de bir mani yoktur. Ancak orman yetiştirmeyi teşvik için krediden bahsetmek hayalat içinde yüzmenin yahut meseleleri en sathî şekilde ele almanın çok tipik bir tezahürüdür. Bir orman kaç senede yetişir ve kar getirir hale gelir, bir düşünülsün. Sermayesini bu kadar uzun vadeli bir işe bağlıyacak adamı nerede bulacağız? Orman karı ferd ömrünün toplayabileceği semerelerden değildir. Devlet ormanlarının hususi şahıslara satılması düşünülmemesi gereken bir şeydir. İlmi kendisine rehber ittihaz edeceğini ilân eden bir parti (Ziraat İşleri, mad. 1) böyle hareket etmekle tenakuza düşmüş olur. Şimdiye kadar hazırlanmış yerli ve yabancı etüd ve raporları tetkik etmek orman mevzuunda benimsenecek politikayı gösterebilir. Devlet ormanlarını pazara çıkarmak istemiyerek, ve belki de farkında olmayarak, vatana zarar vermek olacaktır. Herhalde yeni parti kurucularının bu mevzular üzerinde daha ciddi olarak kafa yormaları gerekir.

Ziraatın diğer haberleri

Partinin ziraat işlerine dair görüşü 14 madde halinde de ifade edilmiştir. Bunlarda lüzumsuz tekrarlar ve umumi bir insicamsızlık görülmektedir. Biz ziraat işlerine dair söylenenleri toplu ve açık bir şekilde vermiye gayret edeceğiz. Ziraî faaliyet olarak; çiftçilik, küçük ve büyük baş hayvancılık, ormancılık ve su mahsullerinin

Yeni partinin toprak politikası: Dağıtmak..
Sebil!

elde edilmesi anlaşılmaktadır. Bütün bu sahalarda yapılması gereken şey istihsali arttırmaktır. Parti bunun için şunların yapılması gerektiğine karı i bulunuyor:

1 — Memleketin su, toprak, ve iklim şartları ilmî usullerle araştırılıp hususiyetleri tesbit olunmalıdır.

2 — Her türlü istihsal sahasında teknik bilgiden azami istifade sağlanmalıdır.

3 — İnsan emeğinin verimini arttırmak için makine, alet ve sair vasıtaların istimali teşvik ve temin olunmalıdır.

4 — Mübayaa, istihsal ve satış kredileri temin olunmalı, kooperatifler ve birlikler arttırılmalıdır.

5 — Tohum, gübre, mahsullerin iyi değerlendirilmesi için, sevk ve anbalaj işlerine ehemmiyet verilmelidir.

6 -— Zirai mahsullerin her nev'i ile iç ve dış pazarlar münasebetleri ıslah ve tanzim olunmalıdır.

7 — Zirai istihsalin arttırılmasına paralel olarak hasılanın daha iyi değerlenebilmesi için sanayi kurulmasına da çalışılmalı ve bu yoldan istihlâk ve ihracatımızla arttırılmalıdır.

Sosyal meseleler

Programın bu kısmında ileri prensipler yer almış bulunuyor. Bunları takdirle karşılamamak imkânsızdır. Mamafih bu kısımda da tekrarlar yok değildir. Program nedense derli toplu kolay anlaşılır bir mahiyet arzetmiyor. Şimdi sosyal meselelere dair tesbit olunan prensiplere bakalım:

1 — Emek meta değildir. İşçinin istihsalden alacağı pay adil ve yeter olmalıdır. (Sosyal Meseleler, mad. 5)

2 — İşçinin menfaatlerini korumak için grev hakkı müessir bir vasıta olarak kabul edilmektedir. Ancak bunun için iki şartın tahakkuku lâzımdır.

a) İşçinin işi terki halinde asgari geçim imkânının temini "yeter" şekilde sağlanmış olmalı,

b) Greve, menfaatlerin muhafazası hususunda girişilen her türlü teşebbüsün akim kalması halinde nihai safhada müracaat edilmelidir. Sosyal Meseleler, mad. 7)

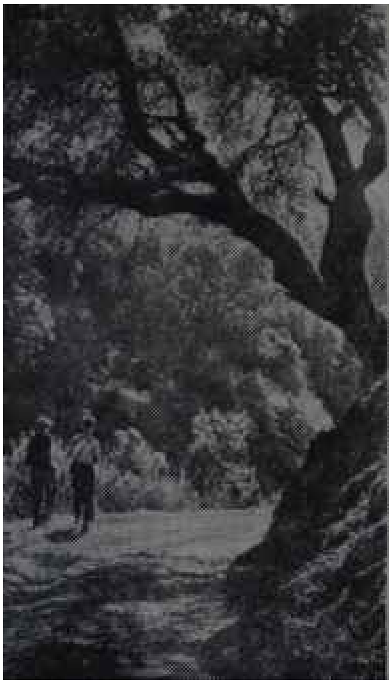
Bu iki şartın - hususiyle birincisinin - grev hakkının fiilen bir kıymet ifade edebilmesi için, büyük mani teşkil ettiği aşikardır. Maniin izalesi de ancak kuvvetli sendikaların vücuda gelmesine imkân verecek şartları temin etmeye çalışmakla kabil olabilir.

3 — Grev hakkının karşısında, işverenlerin haklarını korumak üzere lokavt hakkı da tanınmaktadır.

4 — Ölüm, hastalık, kaza, işsizlik, ihtiyarlık ve analık sigortalarını ihtiva eden şâmil bir sosyal güvenlik sistemi ile vatandaşın haldeki ve istikbaldeki hayatı teminat altına alınmalıdır. (S. M. mad. 6).

5 — Kollektif mukavele sistemi bir an evvel tesis olunmalıdır.

6 — Sendika kurmak en tabii

Ormanlarımızdan görünüş
Yeni bir kredi sahası

haklar arasındadır. Ordu, emniyet mensupları ve yargıçlar hariç, memurlar dahi sendika kurabilmelidirler.

Yeni siyasî partinin sosyal meselelere dair olan görüşleri, bazı noktalar bakımından tenkid edilebilirlerse de, umumiyetle denilebilir ki ileri bir zihniyetin ifadesidirler.

Maden işleri

Yer altı servetlerimizin işletilmesinde parti hususî teşebbüse daha fazla yer verilmesini istiyor. Bizim bu konuda söyliyeceklerimiz ormanlar için söylediklerimize benziyecektir. Mevcut devlet işletmelerinin daha rasyonel bir şekilde işletilmesi elbette ki arzu edilir. Fakat Devlet elindeki madenlerin hususî mülkiyete intikalini doğru bulmuyoruz. Hususî sermayenin yatırılabileceği, özel teşebbüslerin atılabilecekleri iş sahaları madenler ve ormanlar dışında hiç de az değildir. Partinin bu meseledeki aşırı liberalliğini de memleket menfaatleriyle telif edilebilir bir mahiyette görmüyoruz. Hususi teşebbüs yeni maden cevherleri arar, bulur ve işletmeye açarsa bunların kendisine bırakılmasına da alehtarlık edilemez.

Bayındırlık işleri

Partinin bayındırlık islerinde göz önünde bulunduracağı prensipler şunlardır :

1 — Bayındırlık işleri, zirai, ticari sınai, ve içtimaî kalkınma ile bir arada ve onlarla ahenkli bir şekilde yürütülmelidir.

2 — Köy, kasaba ve şehirler, su, elektrik, yol ve köprü ihtiyaçları *göz* önünde bulundurularak, umumî bir imar planı içinde inkişaf ettirilmelidirler.

3 — Mesken davası topluca ele alınıp halledilmelidir.

4 — Sel tahribatına bir an evvel mani olunmalı, sulama işleri bir nizama bağlanmalıdır.

5 — Sudan elektrik istihsali işi geliştirilmeli, bütün enerji işleri bir elde toplanmalıdır.

6 — Bayındırlık işleri daha rasyonel usullere bağlanmalı, bu günkü yaygınlığa bir son verilerek işler bir merkezde toplanmalıdır.

Ulaştırma işleri

— Demiryollarında Kömür-buhar, yerini artık dizel ve elektriğe terketmelidir.

2 — Kara yollarımız geliştirilmeli, köy ve kasabaların ana yollara bağlılığı sağlanmalı, kara nakliyatı vasıtaları her türlü meseleleriyle birlikte temin edilmeli ve arttırılmalıdır.

3 — Deniz nakliyatı işletmeciliğine önem verilmelidir. Ticaret filomuz geliştirilmeli, bu sahada da hususî teşebbüse daha geniş yer verilmelidir.

4 — Hava ulaştırmasına da daha fazla ehemmiyet verilmelidir.

Şimdiye kadar söylediklerimizle şu neticeye varmak imkânsız değildir: Hürriyet Partisinin siyasî mezhebi kadar iktisadî mezhebi de liberalizmdir. Yeni partinin kurucularının eski ocakları olan Demokrat Parti iktidarının ilk aylarında nasıl safiyetle liberalizm gayretkeşliklerine kapıldığı ve sonradan hangi yola girdiği gözlerimizin önünde cereyan etmiştir. 30 yıllık emek mahsulü devlet tesislerine müşteri bulmak işinde peni parti şimdiki iktidar partisinden farklı nasıl bir maharet gösterebilecektir? Bunu ileride, iktidara geçtiğinde, göreceğiz.

K Ü L T Ü R

Üniversiteler

"Robert Kollege" hikayesi :

Robert Kollege'in bir "Amerikan Üniversitesi" haline getirilmesi mevzuundaki neşriyatın, gün geçtikçe artan bir ilgi topladığı görülüyordu. Esasen, mesele böyle bir ilgiye muhtaçtı. Memlekette bir yabancı üniversitenin kurulması, kültür sömürgeciliğine kapı açmaktan başka bir şey değildi. Ayrıca bu, Lozan Andlaşması hükümlerine de taban tabana zıd bir teşebbüstü. AKİS, bu mevzuu 84. sayısında geniş şekilde ele al mış, ilgilileri ve umumi efkarı ikaz etmek istemişti. Aradan *geçen ön* beş günlük müddet, bu hareket tarzındaki isabeti, olanca açıklığı ile ortaya koymuştu. Basında ve umumi efkarda beklenilen tepki görülmeye başlanmıştı. Yeni bazı meseleler ortaya çıkıyordu. Bu haliyle mevzuun daha da genişliyeceği muhakkaktı. Beka şartlarımızdan biri olan "kültür istiklalimiz" mevzuunda gösterilecek hassasiyet, atılması düşünülen yanlış adımlara engel olabilirdi. Asıl maksat buydu. AKİS'e gelen mektuplar umumi efkârın fikrine açıkça tercüman olmaktaydı.

28.12.1955 tarihli Milliyet'te de, mesele ele alınmış, bu teşebbüsün nereden ve nasıl geldiği "ilgili Amerikan çevrelerinin" görüşleri de belirtilerek izah edilmişti. Türk Üniversite çevreleri de, mesele üzerinde hassasiyetlerini belirtiyorlardı. Şimdi, bazı hususların resmî ağızlardan açıklanması ve umumi efkarın aydınlatılması gerekiyordu.

"Acemi Politikacı'nın azizliği

Hani şu (Bakan vekiliyken çocuğunu okula makam arabasıyla gönderen zat) var ya, hani "politikadaki acemiliği" ni, masumane bir eda ile, Meclis kürsüsünden itiraf eden "Bakan" var ya, hani şu "Baskı yapsaydım Maarif Vekili kalırdım" diyen, bütün bakanlığı sırasında topu topu, bir Profesörü fikirlerini söylediği için Bakanlık emrine almak, bir doçent hakkında da ilmi tenkid yaptığından dolayı takibata girişmek gibi, iki minicik hareketinden başka üniversite üzerinde - hiç ama hiç - baskı yapmadığım göğsünü gere gere beyan eden, hani canım şu Forum Dergisinde yazı yazan profesör ve doçentleri teker teker odasına çağırıp gözdağı vermeğe kalkan, hani şu profesörlüğü senatoca uygun görülen bir doçentin kararnamesini, iktidarın gidişine aykırı, ama ilmi yazılar yazdığı için, imzalamayan, hani şu... hani şu... tanınmıyacak gibi değil, işte hani şu, sabık Maarif Vekili Ağrılı Celâl Yardımcı var ya, Atatürk Üniversitesinin kuruluşunu incelemek üzere Amerikaya kadar zahmet ihtiyar edip, seyahat etmişti, işte bu Celâl Yardımcı, Türkiye Maarif Vekili sıfatıyla, Amerikada bulunduğu sırada, "bu teklifi bizzat ortaya atmış, Amerikan Hükümeti de müsait karşılamış" mış!

Her ne kadar, "Müttefik ve dostlarımız, Türkiyede bir Amerikan Üniversitesinin kurulması için, Lozan Andlaşmasım tadil etmenin şart" olduğunu biliyorlarmış ama "teklifi yapan Türkiye Maarif Vekilinin bu mühim noktayı *göz* önünde tutmuş olmasını" düşünmüşler! Müttefik ve dostlarımız bu düşüncelerinde haklıdırlar. Bir memleketin Maarif Vekili, elbette kendi memleketinin imza ettiği andlaşmalardan haberdar olmalıdır. Hele "Lozan Andlaşması" gibi, Türkiyenin kuruluş ve kurtuluş belgesi olan, Türkiye'nin her yönden bağımsızlığını madeni aleme kabul ve tasdik ettirten bir "Andlaşma" dan, gene Türkiye'nin Maarif Vekilliği makamım işgal, Amerika'ya memleketini temsilen gitmiş olan bir bakanın haberdar olamayacağını "müttefik ve dostlarımız" tahmin edemezlerdi. Tahmin edememekte haklıydılar. Hem de yerden göğe haklıydılar. Bu hususu, elbette Amerikalı dostlarımız, Türkiye Maarif Vekiline hatırlatacak değillerdi. Türkiyenin Maarif Vekili memleketinde bir yabancı üniversitenin açılmasını "teklif" ettiğine göre, "Lozan Andlaşması" nın tadilini de düşünmüş olmalıydı. Amerikalı dostlarımız nereden bilsinlerdi, Celal Yardımcı'nın daha "acemi bir politikacı" olduğunu, nerden bilsinlerdi Ağrı ile Amerika arasındaki farkı, sayın sabık Bakanın bir çeşit "Amerika sarhoşluğu" içinde mest olduğunu! Nereden bilsinlerdi, Türkiyenin en büyük bahtsızlığı, Maarif Vekaletinin başına Celal Yardımcı'nın getirilip oturtulmasıdır!

Rektör İzzet Birant

Karşı fikir

Rektörler konuşuyor

Mesele üzerinde Üniversitelerimizin fikirlerini söylemelerinde büyük faydalar vardı. İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Fehim Fırat fikirlerini şöyle belirtiyordu:

"Bu hususta henüz resmen bir malûmat almış değiliz. İşittiklerimiz dolaşan rivayetlerden ibarettir. Kurulacağı söylenen üniversitenin ne şekilde olacağı ve hakkında ne düşünüldüğü de tamamıyla meçhuldür.

Samsun ve Ankara'da iki teknik üniversite açılıyor. Gerçi böyle bir üniversite daha kurulabilir. Hocalar Amerikadan gelebilir. Fakat muhakkak olan, bu üniversitenin Türklerin idaresinde yani bir Türk üniversitesi olması gerektiğidir. Zira, bugün için mevcut düşünceler, Türkiyede bir Amerikan Üniversitesi ihdasına uygun düşmemektedir. Başka bir memleket üniversitesi Türkiyede nasıl mevcut olacaktır, pek anlıyamıyorum."

Bu beyanat, "Yabancı Üniversite" mevzuunda davranışımızın yüzde yüz doğruluğunun bir üniversite rektörü tarafından, teyidinden başka bir şey değildi.

Ankara Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. İzzet Birant ise, Akis'e şu demeçte bulunmuştu:

"Akis'de yazdığınız makalede pek güzel belirttiğiniz gibi ilmin siyasi hudutları olmadığı malûmdur. Bizim de, ilim konusundabir otarşi taassubuna kapılmamış bulunduğumuz tatbikatımızla sarih olarak bellidir.

Bu mesele hakkında Üniversitemize aksetmiş herhangi bir bilgi yoktur. Şahsi bilgimde, neşriyattan edindiğim malûmattan ibarettir.

Böyle bir mesele, günün konusu olmuşsa, bunun ilim icapları Ve memleketin kültür politikası sınırları içinde, akademik usullerle neticelendirileceğinden de şüphem yoktur".

Prof. Birant da esas itibariyle böyle bir teşebbüse ve fikre karşıydı. Yalnız, Başkent'te oturmanın ve kesif bir politika havasını teneffüs etmenin verdiği alışkanlıkla olacak ki, düşüncelerini daha çok "politik bir ifade" ile belirtmeği tercih etmişti Ancak, bu demeçteki "memleketin kültür politikası sınırları"nı kimin çizdiği veya çizeceği meçhul kalıyordu. İşte bir Celal Yardımcı çıkıyor, Maarif Vekili oluyor, ve "memleketin kültür politikasının sınırları"nı yabancı bir üniversitenin, Andlaşmalara rağmen, kurulmasına kadar genişletiyordu.

Üç sual

Şimdi bir kaç sual sormak ve bunların cevaplarını beklemek gerekiyor. İlgililer, umumi efkârın tatmin olması için bu soruları cevaplandırmak zorundadırlar:

1 — Yeni hükümet, memlekette yabancı bir üniversite kurulması fikrine katılıyor mu t

2 — Bunu teminen, Lozan Andlaşmasının tadili düşünülüyor mu ?

3 — Bu mevzuda Celâl Yardımcı hakkında bir soruşturma yapmak istemezler mi ?

F İ L M C İ L İ K

Sinemalar

Fiyat meselesi

Bundan iki hafta evvel, Ankara'da sinemaların yeni film getirmedikleri hususu AKİS'in bu sayfasında belirtilirken Ankara sinemacıları ile Ankara Belediyesi arasında müzakere cereyan ediyordu. Sinemacılar zam istiyorlar, Belediye ise bahis mevzuu kendi kesesi olmadığı için bu zammı vermekte titiz davranıyordu. Belediyenin titiz davranmakta yerden göğe kadar hakkı vardı, temenni edilecek taraf kendi isletmelerinde de zam tekliflerinin bu kadar dikkatle incelenmesiydi. Zira sinema orta sınıf halkın tek eğlencesi haline gelmişti ve biletlerin fiyatları zaten, orta sınıf için kafi derecede yüksekti. Ama... İşin bir de aması vardı.

Evvela bu ama'yı Büyük Sinemanın sahibi Kâzım Rüştü Güven'in bize gönderdiği mektuptan dinleyelim.

Sinemacıların tezi

Kazım Rüştü Güven şöyle diyor:

'Akis Dergisi Yazı İşleri Müdürlüğüne,

Her hafta zevkle okumak için sabırsızlıkla beklediğim Derginizin son sayısında Filmcilik sayfasındaki yazıyı okudum. Tazıda ismim geçdiği ve neticede de biraz insaf ve iz'an tavsiyesine muhatab tutulanlardan biri olduğum cihetle bu yazıyı yazmak mecburiyetini hissettim.

Yazarın gözüyle gördüğü şeyleri tesbitde hata etmediğini, iyi filme hasret çekilmekte olduğunu, İstanbul'da *geçen* filmlerin Ankara'ya gelmediğini, 1955-1956 sezonunun başındanberi (Ankara'da gösterilen filmlerin eski filmler olduğunu ben de kabul ediyorum. Bunlar gözle görülen hakikatlardır. Ancak bunun gözle görülmeyen sebepleri maalesef iyi tesbit edilememiş, yanlış yoldan muhakeme yürütmeye başlandığı için de, bize insaf ve iz'an tavsiyesine varan yanlış bir neticeye vasıl olunmuştur.

Yazı sahibi ilgililerin, gözle görülen bu hakikatlara karşı kendilerini, döviz darlığı dolayısile eskisi kadar yeni film gelmediği gerekçesile savunacaklarını ileri sürüyor ve ilk nazarda haklı gibi görülmek icabedecek bu savunmanın ne kadar cılız ve çürük olduğunun küçük bir inceleme ile meydana çıkacağını kaydettikten sonra Ankara'h seyircinin, İstanbul sinemalarındaki filmleri görmek istediğini yazarak, bu şekilde yapılacak bir savunmanın çürüklüğünü derhal isbat ediyor.

Eğer ilgililer, yani Ankara'daki Sinema İşletmecileri, yazarın zannettiği savunma ile vaziyeti izaha çalışacak olsalardı, bu ilk nazarda da haklı görülmez ve en küçük bir incelemeye lüzum olmadan da çürük bir savunma olarak sırıtırdı. Çünkü evvela gerek İş Bankası, gerek Büyük Sinema Limited Ortaklığı - Kazım Rüştü Güven'in şahsı değil - ve gerekse Ankara'daki diğer sinemacılardan hiç birisi doğrudan doğruya film ithalâtçısı değildirler. Fitaş gibi, Lale Film gibi İstanbul'daki büyük ithalâtçı firmaların getirttikleri filmleri alıp, Ankaradaki sinemalarında geçen işletmecilerdir. Bu itibarla döviz darlığı var, yeni film gelmiyor şeklinde bir savunma yapmak Ankara sinemacılarına düşmez. Kaldı ki yeni film gelmektedir. İstanbul sinemalarından alınan misaller hakikattir. Ankara seyircisinin de bu yeni filmleri görmek hakkıdır. Ne çare ki, işin iç yüzü başkadır.

Bu iç yüzü, Büyük Sinema misalile izah ederek anlatmak isterim. Büyük Sinema,1949 senesinin yıl başında açılmıştır. Demek ki yedinci faaliyet senesini bir kaç gün sonra tamamlayacaktır. Bu sinema bu gün halâ Belediyenin 7 sene evvel verdiği tarife ile çalışmaktadır. Büyük Sinemanın mevkilerine göre fiyatları: 125, 120, 100 ve 75 kuruştur. Şu halde, fiyat vasatisi 105 kuruştur. 105 kuruşluk bir biletde Belediye hissesi 44, sinemacıya kalan 61 kuruştur. Sinema kirası, onarımlar, amortisman, personel ücretleri, vergi ve en nihayet film bedelleri hep bu 61 kuruştan çıkarılacak ve pek tabiidir ki, büyük bir sermaye bağlamış olan teşebbüs sahipleri de yine bu 61 kuruşun içinden kendilerine bir kâr hissesi bekleyeceklerdir.

1949 senesinde verilmiş olan tarifedeki fiyatlar o gündenberi donmuş bir halde kalmasına rağmen, yedi senenin vukuatı herkesce, hele bunlar üzerinde incelemeleri eksik olmayan derginizce pek ala malumdur.

1949 senesindenberi gayri menkul kiraları kanunla artmıştır. Kömür fiyatları artmıştır. Geçim şartlarına göre personel ücretleri yükselmiştir. Film fiyatlarına gelince, bunlar doların iç piyasamızdaki kıymeti ile mebsuten mütenasip bir artış gösterdiği gibi, gümrük tarifelerindeki tâdiller gibi resmi ve kanuni sebeplerle de eskiye nazaran çok esaslı farklar kaydetmiştir. Öyle ki artık Büyük Sinema 61 kuruşluk bilet ücretile bunları karşılayamamaktadır. - Diğer sinemalar da öyle -

Bir senedenberi Ankara Belediyesine Ankara sinemacıları durumlarını anlatmaya çalışmaktadırlar. Belediye yaptığı tetkiklerde bu şikâyetlerin haksız bir kazanç hırsile değil, hakiki bir ihtiyaç sevkile yapıldığını ve sinemacıların halkın sırtından büyük menfaatlar sağlamaya çalışmadıklarını anlamıştır. Buna rağmen şu ve bu düşüncelerle tarifelerde en küçük bir "ayarlama" dahi yapmaktan çekinilmektedir.

Buna mukabil İstanbul Belediyesi sinema tarifelerini çoktan beri yeni duruma göre ayarlamıştır. İstanbul" da Büyük Sinema ile mukayese edilebilecek hiç bir sinema olmadığı herkesce bilinen bir hakikattir. Her türlü teknik şartlar düşünülerek yapılmış olan Büyük Sinemada, Avrupa'da bile pek ender sinemalarda bulunan soğuk hava tesisatı dahi vardır. Milyonlara mal olmuş bulunan bu sinema yedi seneden beri 61 kuruş vasati fiyatla çalıştığı halde İstanbul'daki - Büyük Sinemaya asla emsal olabilmesi mümkün olmayan - sinemalar 100 kuruş vasati fiyatla çalışmakta-

Bir sinemanın vitrini
Pahalılığa uymak meselesi

dır. Kaldı ki, İstanbul'un birinci sınıf film gösteren büyük sinemaları film ithalâtçılarının ellerinde olduğu ve kendi sinemalarında geçtikleri filmi bütün memlekete yaydıkları için onların film masrafları da bizimkilerle mukayese edilemiyecek kadar düşüktür.

Büyük Sinema, müteşebbislerinin bu ise tahsis ettiği sermaye ile mütenasip kârı hiç bir zaman temin etmemiştir. Sinemanın bilançoları ve bu bilançoların istinad ettiği hesaplar Belediyece tetkik olunmuş ve bu iddianın hakikat olduğu anlaşılmıştır. Buna rağmen 1956-1956 sezonuna kadar Büyük Sinema daima yalnız insaf ve izan değil, aynı zamanda fedakârlık göstermek suretiyle memlekete giren birinci sınıf filmleri repertuarına almaktan çekinmemiştir. Fakat artık, mevcud şartlara göre, Büyük Sinema asgari bir kazanç temin edebilmekten de çıkmış, Belediyece tesbit edildiği üzere zarara girmeye başlamıştır. İşte bunun içindirki yeni sezona eski senelerdeki gibi giremedik. Bugünkü tarife ile başka türlü olabilmesine de imkân yoktur.

Yazar, İstanbul sinemacılarıyla bizim vaziyetimizi mukayese ederken, oradaki tarife ile Ankara'daki tarife arasında bir mukayese yapmayı hiç düşünmemiştir. Bazı filmlerin Ankara'da zamlı tarife ile seyrettirilmesini şikayet ederken, İstanbulda aynı filmlerin normal tarife ile gösterildiğini kaydederek hem Belediyeye, hem Ankara sinemacılarına haksız bir tarizde bulunmaktadır. Zamlı tarife ile gösterilen bazı filmler - Quo Vadis gibi - çok uzun oldukları için seans kaybettirdiği bazı filmler de - Sahne Işıkları gibi - emsalinden çok fazla pahalı olduğu için, sinemacıların cari tarife karşısındaki durumunu takdir eden Belediyece istisnai olarak zamlı tarifeye tâbi tutulmuştur. İstanbul sinemalarının bunlar için farklı fiyat istemeye ihtiyaçları yotu. Çünkü esasen onların tarifeleri her türlü filmi rahatça ve zarar ihtimaline maruz kalmadan geçebilmeye müsaid bulunuyordu.

Bugünün kıymetlerine göre 61 kuruşla, mevsimine göre sıcak veya serin, rahat bir salonda iki saat müddetle eğlenmek dünyanın hiç bir yerinde mümkün değildir. Avrupa ve Amerika'da sinema fiyatlarının ne olduğunu oralarda sinemaya gitmiş olanlar bilirler. 61 kuruşun sureti umumiyede iştira kuvvetine nazaran sinemadan elde edilen faydanın mukayesesi filmler yeni bile olmasa insanı ister istemez insaflı olmaya sevkeder.

Ankara Belediyesi bir takım idari veya politik mülâhazalarla sinema tarifelerinde insaflı bir ayarlama yapma yoluna gitmemesi halinde maalesef Ankara seyircisi yeni filmleri görebilmekte mahrum kalacaktır. Sunu da kaydedeyim ki, cari tarife ile yeni 7e iyi filmler geçmek imkânsızlığının tazyiki altında bulunan Büyük Sinema müteşebbisleri arasında bugünkü durumun devamı takdirinde Ankarada kazanmış oldukları prestiji kaybettiklerim gördükleri için sinemayı kapamak temayülü hasıl olmuştur.

Sayın Derginizin gayesinin umumi efkarı daima aydınlatmak olduğunu devamlı bir okuyucunuz olarak yakinen biliyorum. Sinemalar hakkındaki yazı hakiki durumu yukarıda yazdığım sebeplerle tam olarak açıklayamamış ve umumi efkarda yanlış kanaatlar hasıl olabilmesine imkan vermiş olduğu cihetle bu mektubumun aynı sütunlarda neşrini rica ederim. En derin saygı ve sevgilerimle.

Kazım Rüştü GÜVEN"

Diğer sinema sahiplerinin de aynı fikirde bulunduklarına zerrece şüphe yoktu ve ileri sürülen mucip sebeplerin kuvvetini reddetmek imkansızdı. Hakikaten İngiltere'de bazı sinemaların bazı yerlerinin fiyatları normal kurla hesaplanırsa - düşününüz hem de normal kur - altı, Fransa'da ise üç liradır.

Peki ama halk ?

Ancak, mektuptaki mütalaaları halkın da durumunu göz önünde tutarak hesaplamak lazımdı. Sinemacıya 61 kuruş kalıyordu. Ama halk, 61 değil, 100 kuruş ödüyordu. Sinemacı nasıl cebine giren parayı bilirse, halk da cebinden çıkanı bilirdi Ve bu pek tabiiydi. Sonra, - belki Büyük Sinema için değil, fakat - gerek İstanbul'da, gerekse Ankara'da bir çok sinema gayri resmi şekilde fiyatlarını yükseltmişlerdi. Nasıl mı ? Ucuz yerleri azaltarak.. Bilhassa İstanbul'da, ucuz yerler hemen hemen ortadan kalkmıştı. Salonun beşte dördü pahalı hale getirilmiş, "lüks" adı verilmişti. Hattâ bazıları bununla da kalmamış, yeni isimler icat etmişlerdi.

Simdi, herkesi memnun bırakacak, bununla beraber herkesten biraz fedakârlık isteyecek bir formül bulmak lâzımdı. Orta sınıf halk, bu tek eğlencesinden- mahrum edilmemeliydi; buna mukabil sinemacılara da iyi filmler getirmek imkânı sağlanmalıydı. Hesap kitap gösteriyordu ki fiyatlar arttırılmalıdır. Buna mukabil sinemacılardan bir muayyen yerin - öyle bir kaç sıra değil, oldukça büyük bir yerin - eski fiyatta kalması istenilmelidir. Ayrıca her sinema muayyen günlerin muayyen saatlerinde tenzilatlı matineler yapmalıdır. Halk zahmet eder, o günlerin o saatlerinde sinemaya gider. Buna mukabil, parası olan da filmin ve yerinin hakkını verir. Böylece 61 kuruşluk vasati sinemacıların arzuladıkları - ve hakettikleri şekilde - yükseltilir. Buna mukabil orta sınıf halk da bu beylik eğlencesinden mahrum olmaz.

Herkesin hakkı var. Sinemacının da, ,müşterinin de.. Ama, hiç kimse üzülmesin zira asıl dert olan pahalılığın sebebini Menderes IV. kabinesi nihayet keşfetti : Kasım Gülek !

Yeni Yıl

Yeni yılın talihlisi

Yeni yılın talihli insanları olduğu gibi, talihli hayvanları da vardır., ve bunlardan bir tanesi de muhakkak ki. Fanfaron IV isimli bir attır.

Fanfaron IV'ün başına gelenler ancak peri kızlarının başına gelebilir ve bu hikâyeye başlamadan "ister inan, ister inanma" demek cidden yerinde olur ama, hikâye hakikattir.

..Parisli bir kasap olan Marius Auteroche bundan 2 sene evvel 100. 000 frank vererek bir at satın almıştı.. "Niyeti hayvanı kesip, kasap eti olarak satmaktı - Fransada at eti yendiği malumdur.

Hayvancağız mezbahaya götürüldü fakat kendisine reva görülen bu hareket, hiç te hoşuna gitmişe benzemiyordu.. Kibarlıkla birşey elde edemiyeceğini anlayınca, etrafına tekmeler atmaya başladı.. O derece ki, onu yakalayıp kesmeye kimse cesaret edemedi.. Bu sırada beş yaşında bir çocuk. M. Auteroche'un beş yaşındaki - ki ihtimal bir başka dahi çocuktu - torunu Gerard :

Fanfaron : IV

Kısmeti mezbaha önündeydi

"— Bu at çok güzel büyük baba diyordu: Eşeğim var, ama sen bana sahici bir at almaya söz vermemişmiydin?. Onu kesme, o benim olsun..

Marius Auteroche torununu çok severdi! Atı alıkoydu ve gene bu dâhi çocuğun ısrarı ile onu antrenmanlara yolladı..

Fanfaron IV. böylece mezbahadan kurtuldu ve son günlerde Auteuil'de 2 milyon franklık bir yarışta birinci oldu..

Fanfaron IV yani yılın talihlisi idi ve mezbahadan fransız televizyonuna geçen, atçılık tarihinde en inanılmaz mucizeyi yaratan bir hayvandı..

İkinci Vazife

Jale CANDAN

Gerek muhtelif kadın teşekküllerimizin, gerek hayır cemiyetlerimizin başlıca şikâyet mevzularından biri de muhakkak ki, kadınlarımızın bu işlere gösterdikleri lakaydidir. Halbuki ileri cemiyetlerde, kadınlar, bu sahalarda tamamile faal olup, memleketlerine büyük hizmetler etmektedirler.

Eğer bir ev kadınına : "Gel filânca cemiyete aza ol, boş zamanlarında gider orada çalışırsın" dersek, alacağımız cevap malûmdur ve ekseriya bu cevap hepimizin cevabıdır:

Ev işlerinden baş kaldıramamak binaenaleyh boş vakte sahip olamamak, ve ev erkeklerinin bu tarz faaliyetlerden pek hoşlanmamaları..

Doğrusu birçoklarımıza bu mevzuda hak vermemek, haksızlık olur.. Küçük çocuk yetiştiren, ev işlerinde yardımcısı bulunmayan, dişçiye veya doktora giderken çocuğunu komşusuna emanet eden kadın, tabiidir ki, cemiyetlere ayıracak vakit bulamaz fakat bugün, hepimiz aynı vaziyette değiliz..

Küçük çocuklarını yetiştirip mektebe veren, ev işlerini tanzim eden her kadının, muhakkak ki, haftada birçok boş saati vardır.. Bu boş saatlerini komşuda, misafirlikte, oyunda geçirmekte mümkündür ama hiç olmazsa, bir kısmını hayır cemiyetlerinde çalışarak geçirmek, muhakkak ki hem cemiyet, hem de kadının kendisi için, daha çok faydalıdır..

İnsan komşusunda dertlerini döker, açılır. Psikologlar bunun faydalı olduğunda müttefiktirler ancak her komşu bir psikolog gibi sessiz sessiz dinlemez.. İçlerinde çok konuşanları, lüzumsuz konuşanları hatta insanın huzurunu kaçıranları bile vardır.. Çoğu zaman kadınlar misafirliklerden dinlenmiş olarak değil sinirlenmiş, tedirgin edilmiş olarak dönerler.. Filancanın yeni diktirdiği elbiseler, falancanın yaptığı seyahatler, Ayşenin yeni saadeti, Fatmanın süksesleri, en iddiasız kadını bile, zaman zaman düşündürür..

Boş zamanların faydalı teşekküllerde, cemiyetlerde geçirilmesi ise, kat'iyen yorucu olmayıp bilâkis manevi bakımdan dinlendiricidir.. İnsanlar kendi şahsi dertlerinden, kendi şahsi meselelerinden uzaklaşıp başka meselelerle meşgul oldukça, alaka sahalarını genişlettikçe, kendi küçük âlemlerinden, geniş insanlık alemine döndükçe, muhakkak ve muhakkak surette, daha çok rahat eder, dinlenir ve huzura kavuşurlar..

Ev hayatında, birçok erkeklerin kadınlardan daha az sinirli olmaları da, ihtimal, bütün gün, aynı küçük hâdiselerin çemberi içinde yaşamaktan ileri gelmektedir.

Faal kadınların, yaşadıkları cemiyetlere ne derece faydalı oldukları, bugün artık, inkar edilmez bir hakikattir. Medeni memleketlerde, mütemadiyen büyük bir titizlikle neşredilen istatistikler, yapılan araştırmalar bunun bir delilidir. Siyasi hayatta reylerini kullanan kadınların miktarı nedir?. Memleket davalarında, kadınlar ne gibi hizmetlerde bulunabilirler ?. Birçok memleketlerde, bütün bunlar ciddi mevzulardır ve bugünkü medeniyet, kadına iyi ve çalışkan bir ev hanımı olmak kadar, sosyal davalarda da faal bir vatandaş olmak vazifesini yüklemiştir..

...Hele bizim gibi halledilmeyen birçok davaları mevcut olan bir memlekette, kadının atıl bırakılması, daha doğrusu atıl kalması cidden yazıktır.

1955 in en parlak izdivacı

Geçen yılın yani 955 in son günlede vuku bulan bir izdivaç muhakkak ki, dört başı mamur bir izdivaçtı.. Ve bu bakımdan, geçen yılın en parlak izdivacı olarak sıfatlandırıldı.

21 yaşındaki Victoire Fransa'nın çok asil iki ailesine mensuptu. Fevkalâde güzeldi ve bir kaç ay evvel Fransa'nın en kibar 10 kadını arasında bir sıfat kazanmıştı. Zengindi ve bütün bu parlak vaziyetlere rağmen, nadir vuku bulan bir şeye ermiş; aynı derecede şöhret sahibi bir adamla, fakat sevişerek evlenmişti. Kocası kont Michel de Ganay on sekiz yaşında harbe iştirak etmiş ve madalyalar

Talihli Victorie
Para, güzellik, şöhret

kazanmıştı. Şimdi yirmi dokuz yaşındaydı.

Yeni evliler 2.500 kişilik bir davetli huzurunda evlendiler ve Akdenizde balayı seyahatine çıktılar. Fakat dönüşte çiftlikte yerleşip orada yaşıyacaklarını söylediler; çünkü Michel çiftçi idi.. Ve, Paris güzeline, şu meşhur saadet formülünü öğretmeye karar vermişti : iki kalp ve bir samanlık saadet için kafi gelirdi...

Yılbaşı hediyeleri

Bir müddet evvel, yedi yaşına giren İngiltere prensi küçük Charles Noel münasebetiyle de, bir hediye bombardımanına uğradı.. Dünyanın dört bir tarafından, ona neler ve neler gelmişti!

Fakat hediyelerin içinde, bir tanesi küçük prensi bir hayli şaşırttı: Bu Edinbourg dükünün reisliğini yaptığı bir spor klübünden gönderilmişti ve nefis bir whisky şişesi idi.. Charles şaşırdı fakat Philippc memnundu!..

Çocuk

Gene Londra'da, hava meydanında genç ve güzel bir kadın heyecan ve telaş içinde Los Angeles'ten gelecek olan tayyareyi bekliyordu.. Genç kadın artist Pier Angeli idi ve kocası şarkıcı Vic Damone'un göndereceği Noel hediyesini bekliyordu. Tam 7 saat bekledi çünkü tayyare yedi saat rötar yapmıştı.. Nihayet tayyare indi ve ona kocaman beyaz bir bohça gibi birşey uzattılar.. Pier Angeli bohçayı araladı ve kıymetli hediyeye sarıldı, öptü öptü.. Kocası, ona tayyare ile, 4 aylık bebeklerini yollamıştı..

Perry Damone vakıa, dört aylıktı ama hayatta çetin bir mücadele geçirmişti.. Annesi 4 aylık hamile iken, tayyare ile Şikago'ya gidiyordu.. tayyare bir hava boşluğuna tesadüf etti, sarsıldı. Ve göze görünmez kaza, Pier Angeli bu sarsıntıdan yere düştü. Kalçası incinmişti. Beş ay sonra doğacak olan çocuğun hayatı ise, tehlikede idi..

Pier Angeli kendi ölümü pahasına bu çocuğu istiyordu.. Doktorlara onu kurtarmalarını rica etti.. İki ay, sırtüstü, kıpırdamadan yattı ve ondan sonra da doğuma kadar, koltuk değnekleri ile yürüdü.

Çocuk ancak vahim bir ameliyat neticesi, hayata doğabilirdi. Ve doğdu.

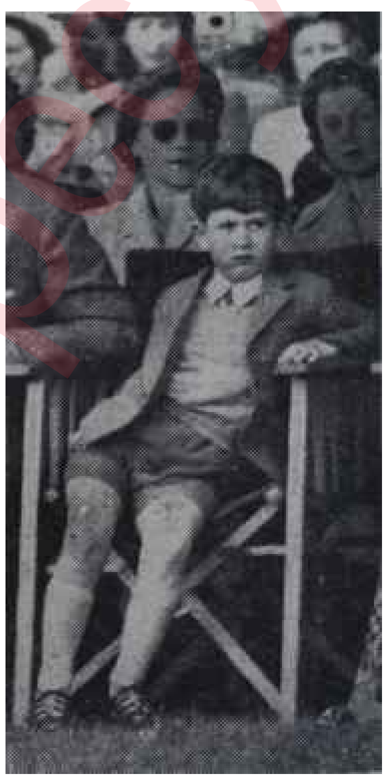
Londra'da film çevirmek üzere bulunan bir İtalyan artistinin en büyük üzüntüsü yılbaşı tatilini ailesinden uzakta geçirmekti.. Fakat kocası ona hoş bir sürpriz yaptı.. Noel için Perry'yi yolladı.

Amerika

Ziyafet kaidelerinde ihtilal!..

Bugün Amerika'da, yemekli davetler gayet değişik ve yeni bir şekilde yapılmaktadır ve son zamanlarda, bu yenilik cereyanları, kısmen Avrupa'yı da alakalandırmıştır.

Herşeyin sadeleştiği ve pratikleştiği bir devirde ziyafetlerin, mümkün mertebe basitleşeceği aşikardı ama bugün New York'ta ortaya atılan yeni yemekli davetler eski adetlerin mühim bir ihtilale tabi olduğunu göstermekte ve New York kılardan başka, herkesi şaşırtmaktadır.

Prens Charles
Veliaht viski arzu ederler mi?

Pier Angeli
En güzel hediye

Yemek odası* ne *işe yarar

Avrupalılar ister hoşlansınlar, ister hoşlanmasınlar New Yorklular, kendi kendilerine bu suali sorduktan sonra, yemek odasının evlerde, tamamile fuzuli bir yer işgal ettiği kanaatine varmış ve onu yok etmeğe karar vermişlerdir.

New Yorklu bu sayede daha geniş bir Living-room'a veyahut fazladan bir yatak odasına sahip oluyor ki, bu da onun hayatını daha cazip hale sokuyor.. Genişleyen bir living-room yeni bir kütüphane köşesi demektir ki orada, Amerikalı istediği gibi müzik dinler, film oynatır ve anlaşılan bu, onun için yemek yemekten mihimdir.

Her ne düşünce ile olursa olsun, bugün New-York'ta birçok evlerde yemekodası mevcut değildir. Ve usun yemek masası ile etrafına dizilmiş sandalyeler yerine living-room da şirin yemek köşeleri nazarı dikkati celbetmektedir.

Yemekli davetler

Bir ev halkının ihtiyacını karşılayabilecek olan bu yemek köşeleri on kişilik bir davette, tabii tamamile battal kalır.. Buna karşı düşünülen tedbirler nedir?.. Vaktile bu gibi vaziyetlerde, ev sahibi evvelden büfe hazırlardı.. Misafirler de büfeden yiyeceklerini alır. beceriklilik derecelerine göre bir yere ilişir, tabaklarını dizlerinin üstüne yerleşti-

rerek, muvazene cambazları gibi, mayoneze batmış kızarmış tavuk kanadını kesmeye uğraşırlardı.. Aynı anda bir hanımın sigarasını yakmak, içki kadehini idare etmek t e icab edebilirdi ve tavuk kanadını mayoneze batırmadan yiyebilmekte, insanın Avustralya petrolleri hakkında bildiklerini söylemeye mani olmamalıydı!..

Bu adetler de şimdi, Amerikada, uzun bir masa etrafında oturulup rahat rahat yemek yendiği devirlerdeki âdetler kadar demode olmuştur.

Yeni yemekli davetler 3 ana prensibe dayanır.

1) Yemeğe aynı nesilden insanları davet etmek.

2) Yemek listesini mümkün mertebe basitleştirmek. Meselâ klâsik "çorba ve iki türlü sıcak yemekten" vazgeçmek.

3) Mümkün mertebe az tabak değiştirecek şekilde hareket etmek.

Bu ana prensiplere tabi olan yeni usul yemek te, 3 zamanda halledilmektedir.

1 nci zaman: aperitif

Yemekli bir davetin muvaffak olması için, ilk yapılacak şey havayı ısıtmak, neş'elendirmektir ve bunu kokteyller kadar hiçbir şey yapamaz.

Bunun için ev sahibesi, misafirler gelmeden, içki masasını, itina ile hazırlar.. Amerika'da, bu içki masasında ekseri üç çeşit aperitif bulunur.

1) içki kullanmayanlar için domates suyu

2) Az içki içenler için bir Fransız aperitifi

S) Çok içenler için vermutlu cin.

Hakiki Amerikan dry-martini'si altı veya yedi ölçü cine bir ölçü vermut karıştırılarak elde edilir. Bu,

New-york'tan manzara

Mide nizamında değişiklik

sallıyarak değil, geniş bir kâsede, kaşıkla karıştırılarak yapılır.. Ve bir dilim limon, bir yeşil zeytinle beraber ikram edilir.. İçki tabii buzludur.

2 nci *zaman: meze*

Gine misafirler gelmeden ev sahibesi, kanapelerin önündeki geniş ve uzun alçak masalara İskandinav usulü mezeler hazırlamıştır.

Bu tarz mezeye "smörgesbord" denir. Kolaylığı şudur ki, ev sahibesini sandviç yapmak zahmetinden kurtarır.. Meze tepsileri, cins cins soğuk etler, peynir, turşular, füme balıklar la süslü şekilde doldurulmuştur.. Bunların yanında çiğ havuç, çiğ lahana yaprakları da nazarı dikkati celbetmektedir.. Ve sepetlerde nefis sandviç ekmekleri ikram edilmekte, masanın bir kenarında küçük tabaklarla, kokteyl peçeteleri ve çatallar beklemektedir ama bıçak yoktur. Bıçak ile kesilmesi icab eden şeyler, mezelerin arasında mevcut değildir.

3ncü zaman: tek kap sıcak yemek

İçki ile işe başlayıp, meze ile devam eden ve bir hayli neşelenen misafirler 3 üncü zamanda ziyafetin tek kap sıcak yemeğini yerler.. Ondan sonra sıra kahveye ve likörlere gelir. Yemek bitmiştir.

Yeni ziyafet usulünde en çok nazarı dikkati celbeden şey, bu tek kap yemeğin misafirlere ikram ediliş şeklidir..

İçki ve meze faslı kapanır kapanmaz, ev sahibesi meze tepsilerini kadehleri, kocasının yardımı ile ortadan kaldırır. 3 üncü zamanda her misafirin önüne küçücük açılır kapanır masalar getirilir.. Bir küçük örtüsü ve minimini vazosu bulunan bu küçük masaların üzerindeki tabağa, ev sahibesi, ekseri fırından çıkarıp getirdiği, pişmiş tuğladan yapılmış küçük ve zarif tencere-tabakları yerleştirir. Bu tencere-tabakların güzelliği ve kıymeti ev sahibesinin zevkine ve mali vaziyetine göre çok değişir.. Snop hanımlar Picassovari fransız tabakları kullanırlar.

Şayet misafire ikram edilen yemek doğrudan doğruya fırından çıkıp gelmeyen, başka türlü bir sıcak yemekse, ev sahibesi ve ev sahibi servisi yaptıktan sonra geri kalan yemekleri misafirlerin bulunduğu odada küçük bir gaz ocağının üzerine koyarlar.. İkinci defa yemek isteyen misafirler kalkar, kendi servislerini yaparlar.

Cemiyet

Bir çocuğun başına gelenler

Son günlerde, Fransada, efkarı umumiyeyi ve bilhassa edebi muhiti kendisi ile meşgul eden küçük bir kız vardır: 8 yaşındaki Minou Drouet..

Bu çocuğun hikayesi bizim gazetelerde de anlatılmış ve hattâ imzasını taşıyan bazı manzumeler dilimize bile çevrilmiştir. Mesele şudur: Minou Drouet yakınlarının iddia ettiği gibi, bir dahi çocuk mudur, yoksa çok beğenilen ve Minou Drouet imzası ile çıkan şiirler annesi, daha doğrusu kendisini evlât edinen kadın tarafından mı yazılmıştır?

Bunun için, edebi heyetler' tetkikata geçmiş ve umumiyetle şu kanaate varılmıştır ki, sekiz yaşında bir çocuk için, bu şiirler fazla ağırdır, bunları yazan başkasıdır.. Fakat bu hükmün yanlış olduğunu iddia edenler de az değildir ve meseleyi halletmek için şöyle bir çare düşünülmüş; çocuk, muvakkaten annesinin yanından alınarak, başka bir evde tabiinin evinde oturtulmuştur. Tabiinin evinde, nöbet bekliyen şahitler de mevcuttur. Ve herkes heyecan içinde, annesinden ayrılan çocuğun, yeni ilhamlarla birşey yazıp yazmayacağını beklemiştir. Beş gün sakin sakin oyuncakları ile oynayan çocuğun, birden masanın başına geçerek, ani bir ilhamla güzel bir şiir yazdığı görülmüştür. Bu Minou Drouet'nin zaferi olarak ilân edilmiştir ki, Match mecmuası derhal aksi bir delil ortaya atmıştır. Minou Drouet'nin 28 Kasımda, ani bir ilhamla yazdığını söylediği şiir, daha çok evvel yazılmıştı. Çünkü 10 Kasımda, çocukla mülakat yapmaya giden Match mecmuası röportörleri çocuğa bir şey yazmasını rica ettikleri saman, çocuk bir kâğıda bu aynı şiiri yazmış ve onlara vermişti. Bu delil ortaya çıkınca, Minou Drouet'yi, dahi çocuk olarak kabul edenler bir hayli şaşırdılar, fakat her meseleyi muhtelif zaviyeden tahlil etmek mümkündü ve birçokları Minou Drouet'ye inanmakta devam edeceklerdi.

Bu işin enteresan taraflarından biri de, Fransız edebî muhitinde, bu yüzden meydana çıkan fikir ayrılıklarıdır.

Şiirleri yazan 8 yaşındaki Minou Drouet midir yoksa 41 yaşındaki annesi mi? Haydi yüksek dehaların gösterebilecekleri fevkalâdelikler nazarı itibara alınsın, ve bu meselenin, hemen, meydana çıkamayacağı kabul edilsin. Bu bir dereceye' kadar anlaşılıyor ama Minou Drouet imzasını taşıyan şiirler cidden edebi bir kıymet arzetmekte midir, değil midir.? İşte asıl halledilemiyen nokta ve en enteresan taraf da budur. Çünkü Fransada, edebi birer selahiyet olarak tanılan bir çok meşhur şahıslar, bu hususta tamamıyla tenakuz ifade eden fikirler beyan etmişlerdir.

Jean Cocteau'ya göre; yeryüzünde, Minou Drouet hariç olmak üzere, her 8 yaşındaki çocuk bir deha sahibidir. Goncourt Akademisinden Gerard Bauer'e göre, bu şiirler ister küçük bir kıza, ister annesine, ister iddia edildiği gibi bir Türk şairine alt olsun, büyük bir sürrealizme sahiptir ve' bir deha taşıdığı muhakkaktır.

Jean - Paul Sartre onlarda hiçbir edebî kıymet bulamıyor, Mareel Achard ise, bir küçük kız için fevkalâde addedilebilecek olan bu şiirlerin, bir büyük insan için de "pek âlâ" olduğunu söylüyor.

Psikologların fikri

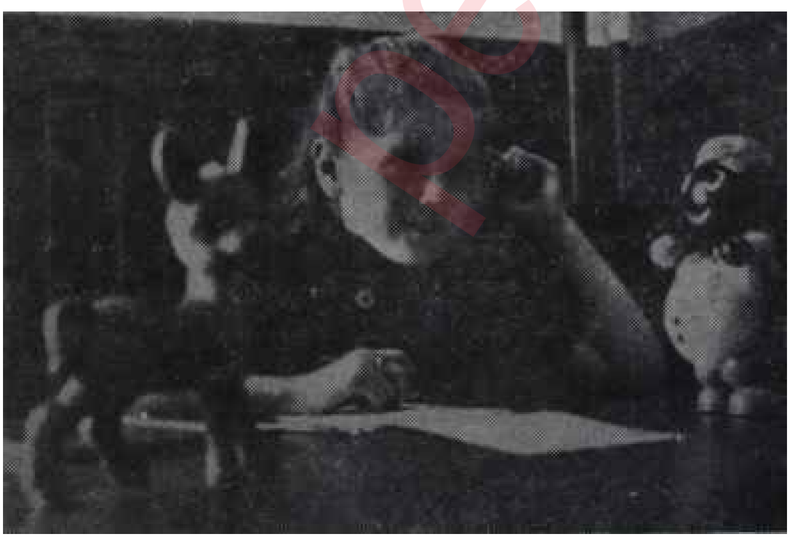
Bir psikolog ise sinirleniyor ve: bu çocuğa acıyınız diyor. Florida'da, iki kızını yüksek mesafelerden denize atan ve onları yüksek atlama şampiyonları olarak yetiştirme ye kalkışan "canavar baba" hatırlardadır değil, mi? Bu çocuklar tramplende titreşerek bekliyorlardı. Babaları onların gözlerini siyah bir ipekli ile sarıp atla işaretini veriyordu.. Çocuklar atlıyorlardı.. Birisi dokuz yaşındaydı, birisi beş.. On metreden atlarken, beş yaşındaki ölmüştü. Bu canavar baba hapse girdi fakat şurası bilinmelidir ki eğer Minou Drouet meselesi bir hile ise, bu çocuğa yapılan fenalık, Amerikalı çocuklara yapılandan da fecidir. Ve sukut daha büyüktür..

Minou Drouet ya dâhi bir çocuktur, ya da kalbi ve kafası çalınmış bir kurban çocuktur.

Gazeteciler edebî heyetten Jacques Prevert'in fikrini almaya gitmişlerdi. Dokuz yaşındaki kızı Minette çıktı ve şaşkın bir eda ile:

"— Anlamıyorum dedi, anlamıyacak ne var? Minou Drouet aklından geçenleri annesine söylemiştir, o da kâğıda yazmış ve herkese anlatmıştır.

Bu sözleri duyan gazeteciler dâhi çocuklara, hiç olmazsa büyüklerden iyi düşünebilen çocuklara, bir kere daha, inandılar.

Minou Drouet
Bir uydurma deha

Bize ait bir hikaye

Tabii bize her şey Avrupadan veya Amerikadan gelecek değil ya! Bazan da bizden onlara bazı şeyler gidecektir. Son giden, küçük Ur hikâyedir ve Pariste, sanatkârlar muhitinde büyük sükse yapmıştır:

Jacgues Tati'ye atfedilen hikâye şudur:

Bir kadın, eski bir ahbabı başka bir kadına tesadüf eder ve kızı hakkında havadis ister.. Kadın memnundur, neşe ile:'

"— Kızım mükemmel bir izdivaç yaptı, der. Çok anlayışlı bir kocası var. Sabahları on birde, yataktan kalkıyor. Kocası yemek pişirmesini istemediği için, beraber lokantaya gidiyorlar. Öğleden sonraları terzilerde, provada, berberde geçiyor.. Geceleri ise ya tiyatrodalar, ya da bir eğlence yerinde."

"— Ya oğlunuz nasıl efendim, O ne oldu?"

Kadının neşesi kaçmıştı:

— Sormayın dedi, onun vaziyeti berbat. Pasaklı bir karıya düştü. Her gün on birde yataktan kalkıyor. Yemek yapmak zahmetine katlanmadığı için, zavallı oğlumun bütün kazancı lokantalara gidiyor..

Öğleden sonraları süste püste ve akşam yorgun argın gelen kocasını koluna takıp o sinema senin, bu tiyatro benim dolaşıyor..

K İ T A P L A R

KAN

(Yazan: Curzio MALAPARTE, Çeviren: Tahsin Yücel, Varlık Yayınları Cep Kitapları Serisi: 154, 109 sayfa, 106 kuruş).

İtalyan edebiyatının büyük şöhretlerinden olan Curzio Malaparte, Türk okuyucusunun hiç bilmediği bir sanatçı değildir. 1950 yılında gene Varlık Yayınları arasında çıkan (Can Pazarı) adlı kitabiyle, bu soylu sanatçıyı tanımıştık. En hareketli, en büyük olayların içinde yaşamış, görmüş, keskin bir hiciv kudreti olan Malaparte'nin ilk kitabı, okuyanları gerçekten kendine hayran bırakmıştı. (Can Pazarı) "La Pele" adlı beşyüz sayfalık' bir' kitaptan seçilmiş parçalardı. Yani, Malaparte, bize "bir tadımlık" olarak sunulmuştu.

Beş yıl sonra çıkan ikinci eseri "Kan" da tadımlık bir çevirme. Bu da, Malaparte'nin dünyaca bilinen, sanatçıya milletlerarası bir şöhret sağlayan "Kaputt" adlı eserinden seçilmiş altı parçadan İbaret bir kitaptır.

Doğrusunu söylemek gerekirse, bu derece dikkate değer bir sanatçıyı eserlerinin bütünüyle tanıyamamak, büyük bir eksiklik oluyor. Gerçi, Malaparte'nin kitapları, birbiriyle yakın ilgisi bulunmayan, bağımsız parçalardan meydana gelmiş ama, Türk okuyucusunun, bu parçaların hepsini okuması, herhalde faydalıdır. Şu var ki, elimizdeki iki küçük kitap "hiç yokdan iyi" dir. Varlık Yayınevi, Büyük Cep Kitapları serisiyle daha hacimli eserleri de verebildiğine göre, Malaparte'nin bu seriye girecek daha geniş bir tercümesini beklemek okuyucunun hakkı, yayınevinin de vazifesi oluyor.

Malaparte'nin şu sözü, onun davranışı hakkında topluca bir fikir verebilecek mahiyettedir. Diyor ki: "Bütün çağdaş yazarlar arasında faşistlerin en çok nefret ettiği ve hürriyetsiz memleketlerde en çok yasak edilmiş bir yazar olmakla övünürüm."

Malaparte faşizm aleyhtarlığı ile tanınmış, demokrasi ve hürriyet davasının en hararetli bir taraftarı olarak çalışmış bir sanatçıdır. "Kaputt" İkinci Dünya Savaşına ait röportajlardan meydana gelmiş bir eserdir. İkinci Dünya Savaşının devamınca en büyük şahsiyetlerle bir arada bulunmuş, Dağ Kıtaları Yüzbaşısı ve Corriera Della Sera gazetesinin muhabiri olarak Almanya'da Rusyaya kargı savaşan İtalyan kıtalarıyla birlikte cephede bulunmuş, gazetesine yazdığı makaleler yüzünden, Gestapo tarafından Ukraynadan koğulmuş, bundan sonra Finlandiya'ya ve İsveç'e gitmiş, faşizmin yıkılışından sonra tekrar İtalya'ya dönerek, müttefiklerle birlikte Almanyaya karşı dövüşen İtalyan kıtalarında vazife almış, yani İkinci Dünya Savaşının bütün girdisini çıktısını yalandan görmüş olmanın verdiği müşahedeye, kudretli, keskin bir sanatçı gücünü de katarsanız, Malaparte'nin bu eserindeki başlıca özelliğin nereden geldiğini anlamak kolaylaşacaktır. Yazarın gördüklerini anlatmadaki kudreti adını "büyük sanatçı" yapmaya yetecek derecededir. Renkli, hareketli, yer yer alaycı, yer yer duygulu ama daima gerçekçi ve açık sözlü bir kalem! İnsanın içine işleyen bir anlatma gücü var.

"Kan" da, Malaparte'nin bu eserinden seçilmiş altı parça var: At Yurdu, Buz Olmuş Atlar, Yaş Şehrin Fareleri, Deli Tüfek, Soroka Kızları, Kan.. Bu parçalardan yalnız birini okumak bile, sanatçıyı sevmenize yetecektir. İkinci Dünya Savaşının hazin hikâyelerinden, hiç olmazsa bir kaçını, tadına doyulmaz bir kalemden okumak fırsatını bulmuş olacaksınız. Hem şu da var: Bu parçalarda, röportajın, usta bir kalemde nasıl bir sanat eseri haline geldiğini görmek mümkün. Bizim röportaj muharrirlerimizin ne derece silik olduklarını bu kitabı okuduktan sonra, insan daha iyi anlıyor. Eseri Tahsin Yücel, her zamanki gibi başarılı, temiz bir Türkçeyle çevirmiş. "Kan" her bakımdan okunması gereken bir kitaptır.

EŞREF SAAT

(Şevket Rado'nun radyo konuşmaları, Doğan kardeş Yayınları, 127 sayfa. 190 kuruş).

Şevket Rado'nun İstanbul radyosunda yapmakta olduğu "hayatı sevmeyi, çalışmayı, iyiliğe ve doğruluğa kıymet vermeği telkin eden konuşmalar" ı, "Eşref Saat" adı altında Doğan Kardeş Yayınları tarafından bir kitapta toplanmış. İçinde yirmi altı konuşma var. Bu konuşmaların hepsi de, insanı karamsarlıktan kurtarmaya, iyimser yapmaya, hayatı, yaşamayı, insanları sevmeyi, günlük hayatın binbir derdi, uğraşmaları içinde mesut olma imkânlarını aramayı öğütleyen yazılar.

Bu öğütler düpedüz, çatık bir eda ile yapılmamış. Şevket Rado'nun rahat okunan, yumuşak, sevimli, güler yüzlü bir davranışı var. Ünlü kişilerden fıkralar, seçme sözler, bazı hikâyeler anlatmak yoluyla, okuyana bir takım iyi duyguları vermeğe çalışmış. Kitabına yazdığı önsözde de: "Çocuklarımıza, hattâ yalnız çocuklarımıza değil her seviyedeki halkımıza vazife duygusunu, daha çok çalışarak refahım arttırmayı, kendisine olduğu kadar etrafına da faydalı olmayı, güçlüklerden yılmamayı ve bunların dışında ailesine bağlı olmasını, şefkati, doğruluğu, adaleti, iyilik etmeyi, insan olarak manevî değerler kazanmayı, kısaca iyi ve faziletli bir insan olmayı telkin eden kitaplarımız ne kadar azdır!" diyor.

Şevket Rado'nun çıkış noktası bu düşünceleridir. Kitabını bu azlığı gidermek için hazırlamış. İyi de etmiş. Gerçekten de, "Eşref Saat" bize bilmediklerimizi, ya da düşünmediklerimizi söylemiyor belki, ama bazı bildiklerimizle, düşündüklerimizi çok rahat bir anlatış' içinde bize tekrar ediyor. Unuttuğumuz, düşünemez olduğumuz bazı konulara parmak basıyor. Bizi dostça ikaz ediyor. Kitabı okurken sıkılmıyorsunuz. Bir parçadan öbürüne rahatça geçebiliyorsunuz. Şevket Rado, bir çeşit, "Dale Carnegie" durumunda. Bu işi pek âlâ da başarıyor.

"Eşref Saat" in, yazarın sözünü ettiği boşluğu tamamen doldurduğu söylenemez. Ne var ki, bu alanda iyi ve başarılı bir başlangıçtır. Bu çeşit çalışmalarının devam etmesini dilemek bizden, bu dileği yerine getirmek, başladığı iyi bir işi yürütmek de kendisinden..

T I B

Yılbaşı

Bir hastalık

Birkaç senedir bizde de yılbaşı bir eğlence konusu olmağa başladı. Adeta başka memleketlerdeki gibi heyecanla kutlanıyor. Sayın bayanlar 2-3 ay önceden hazırlanıyorlar. 3-5 bin liraya tuvaletler dikiliyor. Saçlar zerdeçal rengine boyanıyor. Bir hafta önceden başlar yapılıyor. Kafaların dışardan süslü ye gösterişli olmasına dikkat ediliyor. Berberlerimiz - maşallah - çok usta; kellerden ibrişim saçlı bebekler yaratıyor lar. Sakalınızı kestirmeğe sıra bulamıyorsunuz. Erkek berberleri bile muvakkaten kadınların hizmetinde. Erkekler de kiralık frak ve smokin peşinde. Üç aylık maaşını kırdıran, rugan iskarpin yaptırıyor. Ayakkabı fiatları da ateş pahası. Çiçek, buket, yor. Saatler geçiyor. Müzik, dans, alkol ve sigara dumanı.. Baş döndürücü, hummalı bir didişme. Pudra, esans, ter kokusu.. Sonra sabaha karşı nara atarak, ağızların kenarında salyalarla, etekler çamurlarda eve dönüş. Köşe başlarında kusanlar var. Islak park sıralarında sevişenler, ağaç arkalarında sarılanlar. Kafalar mideleşmiştir. Beyinden, kalpten, kusmuk kokusu geliyor. Terle tuzlu bir madde değil irin çıkmaktadır. Hisler ishal halinde: santonin almış gibi herkes kurdunu döktü. Çöpçüler yollardan askarid toplasınlar. Yarı aralık kapılardan yarım yamalak tangolar, mambolar dökülüyor. Stradivarius'un kemanında: "Kâtip uykudan uyanmış gözleri mahmur.", "Kara biberim, biberim, biberim, Jandarmalar geliyor, cızlam edelim." şarkıları. Ünlü bestekârların yukarda muhteşem yıldızlar gibi parlayan ruhları bir müziğin kena göre artıyor. Falan gazinoda bir masa kırk lira. Öbür pavyonda 75 lira. Ama devletin narhı turistik yerlerde 16 liradır. Gazinolar kolayını buluyor. Her masaya cenazeden aşırılmış iki kuru karanfil, karpuz sergilerinden artma bir kaç yeşil yaprak, bir paket konfet, iki tane elişi kâğıdından külah koydunuz mu, ücretleri korkmadan yükseltebilirsiniz. Yesin millet maryayı sekiz buçuk liraya, Üç liralık köpüklü şarap 44 liraya şampanya oluyor. Turistik yerler mahalle kahvesine dönmüş. Koltuklar kimlerin altında diye insan düşünüyor. Hepsinin yerine kırık iskemleler, üç bacaklı, hurda masalar yerleştirilmiş. Tabaklar çatlak. Çatallar üçer dişli, kadehler fincandan. Küçük bir salona kabil olduğu kadar fazla adam yerleştirmek hırsile herşey adileşmiş. Yollarda tuvaletlerin paçasını sürükliyenler.. Herkes bir başka gazino İstikametine doğru ak- rahatına ağlamaktadır. Bu sisli kış gecesinin donuk, ablak, alık ayı da gök yüzünden şaşkın şaşkın bize bakmaktadır. Belki o da müzikle hasta tedavisinin nasıl olacağım düşünmektedir. Böyle bir müzikle hasta kudurur, donar, şoke olur ve ölür..

Yılbaşı gecesi için alışveriş
Unutmuyoruz

Sakin yerler

Ankara'nın doğusunda hemen şehre yakın, henüz ağaçları büyümemiş, çorak bir bölge vardır. Buraya gelirken yolun iki yanında mermerleri yontan pek primitif sanatkarlara raslarsınız. Dünyanın en kötü, üslupsuz yazısıyla ebediyeti yaratmağa çalışırlar. Mermerlerin de en talihsizi buradadır. Kiminden lavabo yapılır,kiminden mezar taşı yontulur. Bu yollarda yürürken bu kara damarlı kötü yontulmuş mermerleri göğsümüzün üstünde hissederiz. Biraz ilerde bir takım tümseklerin altında sevdiklerimiz, dostlarımız, akrabalarımız ve hısımlarımız yatmaktadır. Bu mezarlığın Karacaahmedi andıran bir uhreviliği, bir serinliği, bir maneviliği yoktur. Bugünün şehirleri gibi bu mezarlık da modernleşmiş, maddileşmiş, kübikleşmiş; zevkini, tadını, ve ihtişamını kaybetmiştir. İnsan başı önünde, burada uyanılmaz uykusunu nasıl uyuyacağını düşünür ve üzülür. Bu karanlık ve can sıkıcı toprakların da değeri artmıştır. Bir boyluk yer 1000 liraya satılmaktadır. Kaybettiklerimiz, sonsuz uykuya terk ettiklerimiz, bu topraklarda; yanlarında bilmedikleri, tanımadıkları belki de sevmedikleri komşuları ile yatmaktadırlar. Bir yılbaşı gecesini geçirmeden önce veya o gece bir bardan çıktıktan sonra bu taraflara yönelelim. Bir gün bizim de başımıza dikilecek bu mezar taşlarının yarım yamalak yazılarını, zavallı mısralarını ve kitabelerini okuyalım. Kafiyesiz, vezinsiz, ölçüsüz, yavan, tek tek veya top top satırlarını heceleyelim. Başımız dumanlı, üstümüz, başımız perişan, dans ettiğimiz bayanlar kollarımızda, onların da boyaları birbirine çalmış, rimelleri yanaklarında, rujları yayılmış buralarda hep beraber beş on dakika geçirelim. Çamurlu yollarda dolaşalım. Midemizi, Ankara'nın temiz asfaltı yerine müstakbel çukurumuza boşaltalım. Elimizdeki, artık solmuş, artık alkol kokan karafilleri bu çukurlara bırakalım. Sonra yorgun, kalbimiz burkulmuş, perişan, hissizliğimize, ilgisizliğimize, düşüncesizliğimize ağlayalım. Allah insanlara iki göz yaşı kesesi vermiştir. Göz yaşları şampanya gibi şişesi elli lirayı bulan bir mayi de değildir. Bedava harcanabilir. Onların ara sıra bu mermerlerin üzerine boşalmasında fayda vardır. Yüzdeki ve vicdanlardaki kirleri temizlerler. Leke sabunu gibidir göz yaşları.. Yüze anlatılmaz bir ışık, bir manâ ve içe bir ferahlık verirler.

Hastahanelerde

Şehrin bir başka ucunda da, Antalya'da ebedi uykusunu uyuyan Santa Clos'un ziyaret edemediği bir hastahane var. Uzun sakallı, sivri külâhlı ihtiyar her nedense böyle üzüntülü yerlerden hoşlanmaz. Çuvalındaki oyuncakları bacalara, yangın yerlerine, şöminelere ve ocaklara bırakır. Bizim hastahanelerin yerleri mi uzaktır, bacaları mı yüksektir, nedendir bilinmez buralara pek tırmanmaz. Halbuki içerde onun oyuncaklarına muhtaç ne kadar hasta vardır. Bun-

Yılbaşı gecesinde kimsesizler
Unutuyoruz

lar günlerdenberi dört duvar arasında azab çekmektedirler. Kimisi henüz iki yaşında olduğu halde bir ameliyat geçirmiştir. Kimisi menenjite, tifoya, zatürrieye, ansefalite yakalanmıştır. Bunların ateşten yanan küçücük avuçları boştur. Ne ipek elbiseli, dantel şapkalı, sap sarı saçlı, karnına basınca ağlıyan, yatırınca uyuklayan bir bebek, ne rayların üzerinde köprülerden geçen derelerden aşan bir tren, ne kurulunca yürüyen bir yandan da ateş saçan bir tank, ne su fışkırtan bir otomatik tabanca, ne ibrişim tüylü, tatlı altın sarısı renkli, parlak cam gözlü bir ayı.. Bu gece yine bu zavallıların ateşleri yükselecek. Nabızları artacak. Yatak incecik şeffaf derilerine diken gibi batacak. Yine terleyecekler. Hemşire kim bilir kaçıncı iğnesini yapacak ve kendi karanlık dünyalarında yalnız yatacaklar. Ne caz, ne saz.. Lokallerde yer bulamayanlar buralara uğrasalar bari. Bu ümitle yataklarında doğrulacaklar, fakat içeriye sade bir beyaz gömlekli, onlarla beraber üzüntü çekmeğe alışmış bir profesyonel muztarip girecek. Onların terli alınlarını bu tentürdiyodla kınalanmış ve yıkanmaktan ekzema olmuş sıcak el silecek. O el ki, fotoğraf filmi gibi hassastır ve röntgen makinası gibi hep şeyi görür. Beyaz gömlekli ezelî muztarip güler yüzlüdür, anlayışlıdır, hassastır. Bakmadan görür, işitmeden anlar. Kızdığı zaman da müşfiktir, iki kelime ile en derin sızıları dindirmesini bilir. Ne olurdu Santa Clos buralarda da biraz kotiyon, konfet, balon bıraksaydı. Ne olurdu şehrin gecede binler kazanan gazinoları, orkestralarını yarımşar saat buralara da gönderseydiler. Ne olurdu herbiri birer anne olan bayanlar berberlerinden yarım, saat önce çıksaydılar da, boyaları akmadan, gözleri çukurlaşden, yani korkunç şekilde çirkinleşmeden ve terlerinin kokusuna alkol karışmadan önce, bu yavruları kumadan yüzlerinin çizgileri derinleşmecaklasaydılar. Bu yılbaşı gecesinde herkes çılgınca eğlenirken sıra sıra hayır derneklerinden ve bu derneklere mensup vizonlu, astraganlı binlerce bayandan hastahanelerimizdeki çocuklara ne hediyeler geldi, büyük hastaların yarım saat kendi dertlerini unutabilmeleri ve avunabilmeleri için ne yardımlar yapıldı pek merak ediyoruz. Ankara, büyük şehir, genç Türkiye'nin kalbi: Quo Vadis?..

Evet, Quo Vadis... Hayır dernekleri, yardım cemiyetleri... Bunları, dernek ve cemiyet sözlerinin önüne "Hayır" ve "yardım" sözleri yapışmış, muattal, donuk bir halden kurtarmanın yollarını bulmalıyız. Bu derneklerin, lüksün, ifradın ve şa'şaanın sadece bir gecelik balolarda görülmesini temin edecek faaliyetlerini renklendirmeliyiz. Çünkü hayır derneklerinin, çünkü yardım cemiyetlerinin en üstün vazife ve vasfı "insanlık" tır. Bunların kalbi, her Türkün kalbi gibi insan ve her şeyden çok vatandaş için atmalıdır.

Medeni aleme yönelmemizin ipuçlarından birisi bu olacaktır. İnsanlığın ruhu budur.

Dr. E. E.

M U S İ K İ

Dans

Kabuki dansözü

Amerikalının bilemediği

Kabuki

Evvelki hafta, New York'un - ekseriya ünlü emprezaryo Sol Hurok tarafından Amerika'ya celbedilen yabancı sanatkârların temsiller verdikleri - Broadway tiyatrosunda Japonya'nın Azuma Kabuki Dansçıları ve Musikişinasları, batının bale sanatından tamamen farklı üslûplarını, değişik ve muhakkak ki büyüleyici güzelliğe malik bir şey göreceklerinden emin bulunan Amerikalı seyircilere sunmaya başladılar. Bu, Azuma Kabuki trupunun ikinci Amerika turnesiydi İki yıl kadar önce New Yorklular, eski bir geleneğe malik Kabuki sanatıyla tanışmış ve hayran kalmışlardı. Bu defa, Avrupa'deki son derece başarılı turnelerinden sonra Uzak Doğulu sanatkârlar gene New York'a uğradılar ve - umumiyetle sanat hayatını gevşeten Noel tatiline rağmen - Broadway Tiyatrosunun hemen her gece sen koltuğuna kadar dolmasına imkân sağladılar.

Trupu teşkil eden sanatkârlar, Kabuki dans geleneğini en yüksek seviyesinde tutabilmek için,ömürlerini bu işe harcamışlardı. Hepsi, bu sanatın en üstün temsilcileri sayılıyorlardı. Trupun dünya turnesini destekleyen Japon Dışişleri ve Milli Eğitim Bakanlıkları ile İmparatorun kardeşi Prens Takomotsu, Japonların iftihar ettikleri geleneği dış memleketlerde temsil edecek danscıları ve musikişinasları bizzat seçmişlerdi.

New York'taki ilk temsil gecesi, perde açılmadan Önce, programı takdim edan genç Japon kızı, büyük bir tevazu ile, "başarırsak, geleneğimize hizmet etmiş olacağız; başaramazsak. bu tamamen kendi kabahatimizdir" dedi. Seyircilerin heyecanına ve ertesi gün de münekkidlerin yazdıklarına bakılırsa, başarmışlardı.

Sahnede güzellik

Perde açıldığında, inanılmaz bir güzellik kendini gösterdi. En ufak hareketin bile bir şeye sembol olduğu Kabuki dansı, batı balesinin hızına ve virtüozitesine nisbetle, belki fazla durgun sayılabilirdi. Ama, bol renkli kostümler, zarif dekorlar ve dansçıların, hareketler arasında, sahnede yerleştirilişleri, ince ve gelişmiş bir zevkin mahsulüydü. Bundan başka, ebediyeti, aşkı ve sadakati temsil eden danslarda, bol bol fikir güzelliği vardı. Nihayet, bütün sanatkarların, teknik kesinliği, duygulu ve üsluplu icralarının güzelliği, bu vasıfları tamamlıyordu.

Temsil edilen her mevzu, muhakkak surette ulvi hisleri ve fikirleri temsil ediyor değildi. Bir dansta, gayet hoş bir sarhoş sahnesi ihtiva eden komedi, bir diğerinde gayrı meşru aşk, cinayet, intihar gibi mevzuları ele alan melodram vardı. Fakat her şey, o derece lâtif bir şekilde stilize edilmişti ki, bu mevzuların sakladığı adileşme tehlikesi tamamen ortadan silinmişti.

Harikulade musiki

Dansçılara refakat eden Kabuki musikişinasları, iki dans arasında, bir de konser verdiler. Sazlarının sesi olsun, çaldıkları musikinin tabiatı. olsun, batı musikisinden çok farklıydı; bununla beraber, günümüzün bestekarlarından bazılarının hiç şüphesiz haberdar oldukları bir musikiydi..

Orkestra, telli, nefesli ve vurma sazlardan müteşekkildi. Hakim sesi, Samisen (bizim bağlamaya benzer bir saz) çalan dört musikişinas çıkarıyordu. Bunlar ya solo olarak, yahut grup halinde ve yerine göre diğer sazlarla beraber • çalıyorlardı. Diğer bir alet, koto (bu da bizim kanun'a benziyor) idi. Orkestrada bundan başka, bir çeşit flüt, büyük ve küçük el davulları ve diğer davullar vardı.

Çaldıkları musiki, tak sesli değildi ; en maceraperest bestekârı bile alakadar edecek ses karışımlarına, modem musikiye tahammül edemiyenleri belki bir daha irkitecek armonilere, batılı zihniyetince bugün bile cüret olarak vasıflandırılabilecek bir poliritmi ve melodi yapısına malikti. Gerek sonorite, gerek doğrudan doğruya musiki maddesi bakımından son derece tahrik ediciydi. İptidailiğin saf tesirini muhafaza ederek, en görmüş geçirmiş zihinlere hitap edebiliyordu.

Mevsim başında İngiltere'nin Sadler's Wells balesini Amerika'ya getiren S. Hurok, bu defa bambaşka bir sanatı batı dünyasına bir defa daha celbetmiş ve böylece güneşin altında yeni bir fay olamayacağını düşünenlerin belki de bu fikirlerini değiştirmelerine fırsat vermişti.

Plaklar

Yeni Sibelius İcraları

Doğum yıldönümü dolayısıyla Jean Sibelius'un eserlerini ihtiva eden iki "tusun süreli" plâk, Amerika'da "Columbia" ve Avrupa'da "Philips" firmaları tarafından satışa çıkarıldı: Bir tanesi, bestekarın, Shakespeare'in "Fırtına" isimli eseri için bestelediği - Op. 109 - Sahne Müziğini ihtiva ediyordu. Diğerinde ise Eugene Ormandy, Philadelphia Orkestrasını idare etmekte ve plâk üzerinde 4 ve o inci Senfoniler bir arada bulunmakta idi.

Serge Koussevitzky'nin ölümünden beri, Finlandiya'nın dışında, Sibelius müziğine en fazla nüfüz edebilen orkestra şefinin Sir Thomas Beecham olduğu söylenebilirdi. Kuzeyli sanatkârların bu konuda daima muvaffak oldukları malûmdu; zira, esasen bu musiki içinde gelişmiş, yetişmişlerdi. Nitekim Finlandiyalı Tauno Hannikainen, gerek memleketinde, gerekse Avrupa'da bir çok Sibelius konserlerini başarı ile idare etmiş; İskandinavyalı Sixten Ehrling ise "Mercury" plakları üzerinde, bestekarın bütün senfonilerini bir araya toplamıştı.

Diğer taraftan İngiltere'de Anthony Collins, senfonileri ve senfonik poemleri birer ikişer plağa almış, bazılarında oldukça kararsız ve yer yar fazla sertleşen bir anlayışa kapılmakla beraber, gene de müziğin hakkını vermiş, nihayet geçen ay neşre--ilen 5 ve 6 ncı Senfonilerle bütün seriyi tamamlamıştı.

Eugene Ormandy'ye gelince... Philadelphia Orkestrasının bu ağır başlı ve titiz olduğu nisbette, yerine göre dinamik şefinin kudreti ile "Columbia"nın son yıllarda pek fazla inkişaf

lince, 4 ve 5 inci senfonilerin bu yeni icraları üzerinde her halde ehemmiyetle durmak lâzımdı.

Beethoven'in Dokuzuncu Senfonisi

Dokuzuncu Senfoni hayranlarının uzun zamandır merak ve sabırsızlıkla bekledikleri ihtimal nihayet tahakkuk etti: Eserin Wilhelm Furtwangler idaresindeki icrası, büyük orkestra şefinin ölümünden tam bir yıl sonra, İngiltere'de "His Master's Voice-Sahibinin Sesi" plakları üzerinde çıktı. Furtwangler bu plâklarında (ALP 1286-1287) Bayreuth Festivalleri Orkestra ve Korosunu idare ediyor. Solistler: Elisabeth Schwarzkopf, Elisabeth Höngen, Hans Hopf, Otto Edelmann.

Bilhassa Beethoven senfonilerinin değerli icracısı Felix Weingartner hayattan ayrıldığı saman, bestekarın bütün senfonilerini plağa almış bulunuyordu. 15-20 yıl evvelki kayıt sistemi bu güne nazaran bir hayli geri olmakla beraber, Weingartner'in plâkları bir çok bakımlardan tatminkardı, öte yanda, sanat hayatından çekileceğine yakın Arturo Toscanim, bütün Beethoven senfonilerini - N. B. C. Senfoni Orkestran ile - plağa kaydetti. Mamafih tahmin edilen alaka ile karşılanamadı. Hele, gene aynı yıllarda plağa alınan Brahms senfonileri, Toscanini'nin pek sevildiği Amerika'da bile tutunamamışlardı.

Nihayet geçen yıl, asrımızın en büyük orkestra şefi Wilhelm Furtwangler hayattan ayrıldığı zaman müzikseverler, ölümünden önce hiç değilse Beethoven'in dokuz senfonisini de plak üzerinde tamamlamış olmasını temenni ettiler. Zira Furtwangler'in kendine has analitik icra tarzı, dinleyiciler kadar, gelecek nesiller boyunca müzisyenler için de pek kıymetli birer örnek teşkil edecekti. Buna mukabil Furtwangler, plağın bütün sesleri tabii kıymetleri ile zaptedebilme imkanlarını haiz olmadığı düşüncesi ile, 68 yıllık (1886-1954) ömrünün takriben 50 yılını kaplayan sanat hayatında bu mevzua pak az yer vermişti. Ancak bütün tiz ve bas sesleri, hattâ derinlik ve akustiği aynen tesbit edebilen "High Fidelity'ler çıktıktan sonra Beethoven'in 3, 4, 6 ve 7 nci senfonilerini Viyana Filarmoni Orkestrası ile plağa kaydetmişti. Fakat doldurduğu bütün plâklar henüz piyasaya arzedilmemlşti. Ölümünü müteakip diğer bazı icraları ile birlikte - Beethoven'in 1 ve 5 inci Senfonileri neşrolundu.

İşte, geçen ay zarfında bunlara 9 uncu Senfoni de eklenince geriye sadece ikinci ve sekizinci senfoniler kalmış oluyor ki, onların da kaydedilmiş olmaları ve yakında yeni bir sürpriz teşkil ederek seriyi tamamlamaları temenniye şayandır.

Dokuzuncu senfoninin plâkları arasında en klasik icrayı, yakın yulara kadar - nefesli sazlar bir hayli zayıf oldukları halde • Felix Weingartner'inki teşkil etmekte idi. Gene harpten önce, Leopold Stokowski'nin Philadelphia Orkestrası ile doldurduğu plâklarda orijinal koro metni değil, İngilizce tercümesi kullanılmış, bil hassa bu sebeple ve tempolardaki kararsızlık yüzünden eserin bir çok hususiyetleri kaybolarak orkestranın azametine rağmen icra başarılı addedilememişti. Serge Koussevitzky ise eseri plâk stüdyolarında değil. Berkshire Festivallerinde • Tanglewood'da plâğa almış; icra tarzındaki muvazeneye ve titiz tahlillere mukabil bir çok yerlerde akustik hataları husule gelmiş, nefesli sazlar lüzumundan fazla On plâna kaydolunmuştu; böylelikle bu icranın kalitesi de vasatın üstüne çıkamadı.

Eserin plâk üzerinde ilk mükemmel icrası. Herbert Von Karajan idaresindeki Viyana Filarmoni Orkestrası ve Viyana Müzikseverleri Cemiyeti Korosu tarafından verilmişti. Burada, Karajan üzerinde Furtwangler'in analitik üslûbunun tesirlerini bulmak mümkündü. Senfoninin çeşitli detaylarına inilmis ölçü ve tempolardaki itina yanında isabetle seçilmiş solistler (Elisabeth Schwarzkopf, Elisabeth Höngen, Julius Patzak, Hans Hotter) ve geniş kadrolu bir koro kullanılması suretiyle eserin bütün derinlik ve ihtişamı hissettirilebilmişti.

Nihayet tabir caiz ise "dört başı mamur" bir icra, -üç yıl kadar önce Eugen Jochum'un ellerinde ortaya çıktı. Doğrudan doğruya "Long Play"e kaydedilmek sureti ile uzun süreli plakların bütün teknik imkânlarından istifade edilmişti. Bavyera Radyosu Senfoni Orkestrasını ve Korosunu (Solistler: Clara Ebers, Gertrude Pitzinger, Walther Ludwig, Ferdinand Frantz) idare eden Jochum, eserin adeta her mezüründe kudretini belli ediyordu. Bilinci kısma müphemiyet içindeki mücadeleci karakteri, Scherzo'nun mütereddid neş'esi ve enerjisi, Adagio'nun şiiriyet ve derinliği, nihayet korolu finalin bütün ihtişam ve enerjisi tamamıyla verilmekteydi. Üstelik, orkestrada kusursuz bir beraberlik ve her sazda sanki virtüozite vardı.

Dokuzuncu Senfoninin bu her bakımdan mükemmel icrasını da dinlemek mümkün olduktan sonra» eserin 1954 Lucerne Festivallerinde Wilhelm Furtwangler tarafından idare edilmesi geniş bir alaka uyandırdı. Solistler arasında gene Elisabeth Sch-arzkopf ve Otto Edelmann bulunuyordu. İcra İsviçre Radyosu tarafından yayınlandı. Neticede Furtwangler'in, eseri tamamen kendi anlayışı ila ele almış olduğu görüldü. Mesela bazı yerlerde tempo, mutaddan çok daha fazla ağırlaşmakta idi. Dolayısıyla uzayan melodik hatlar yanında çeşitli detaylar, kaybolmak şöyle dursun, büsbütün belirmiş oluyor, dinleyicinin de esere nüfuz imkânları artıyordu. Gerekli yerlerde senfoninin bütün azamet ve coşkunluğu verilmekte idi. Hasılı, Furtwangler, bestekarın ifadesine adeta pertavsızla bakmış, duyurmak istediklerini çok daha kuvvetle duyurmuştu.

Yeni çıkan plâklarını dinlemeden hüküm vermek doğru olmamakla beraber, Furtwangler'in şimdiye kadar bütün Beethoven icralarında diğer orkestra şeflerini geride bırakabildiği göz önüne alınırsa, aynı netice dokuzuncu senfoniden de beklenebilir. Wagner müziği için teşkil edilmiş olan bir koronun ve orkestranın imkanları şüphesiz ki çok geniştir. Solistler'e gelince... Elisabeth Schwarzkopf ve Elisabeth Höngen esasen değerleri takdir edilen sanatkârlar olmakla beraber, 9 uncu Senfoni'deki başarılarını Karajan'ıı plaklarında; gene Schwarzkopf ve Otto Edelmann ise, Furtwangler idaresindeki Lucerne Festivalleri icrasında ispat etmişlerdir.

S P O R

İddialı maçtan görünüş
Pozun neticeye faydası olmadı

Futbol

Profesyonel lig

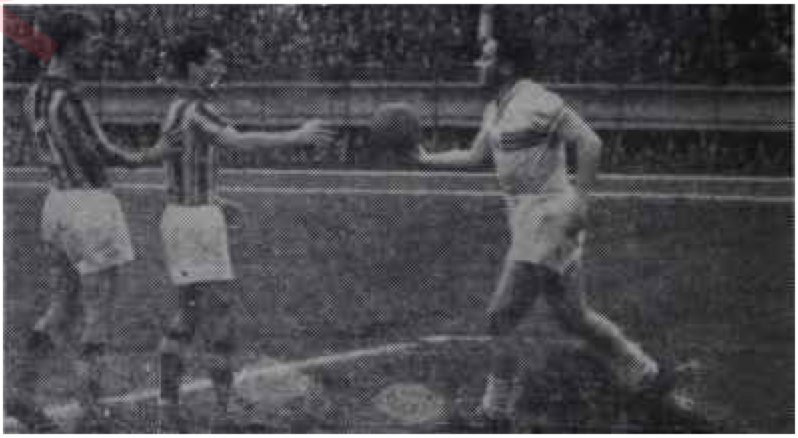
Dokuzuncu hafta spor faaliyeti ba- - kımından oldukça hararetli ve biraz da sürprizli' geçti. 1955 yılının son gününde Galatasaray Kasımpaşayı 3 - 0 mağlup ederek koca bir yılı başarı ile kapattı. Aynı gün Şeref stadında Emniyetle karşılaşan Vefa 2 - 0 galip durumda iken peş peşe iki gol yiyerek sahadan 2 - 2 berabere ayrıldı. Atmış olduğu iki gol kendisini "emniyette" hissetmesine kafi gelememişti. 1956 senesinin ilk galibiyetini hangi takımın kazanacağı pek çok spor severin zihnini kurcalıyordu. Bu sebeple, geceyi çeşitli eğlence yerlerinde uykusuz geçiren İstanbullular gene Mithatpaşa stadının yolunu tutmaktan geri kalmadılar. Fakat Fenerbahçe taraftarları umduklarını bulamamanın teessürü ' içinde geri döndüler. Aynı sistemde oynayan iki rakipten Adalet'in daha canlı ve düzgün oyunu, Sarı - Lacivertli takımın hatları arasındaki bağları koparmaya kafi geldi. Doğrusu Adaletliler haklı bir galibiyet aldılar. Hiç kimsenin bunu küçümsemeye ve olduğundan başka göstermeye hakkı yoktu. Adalet çetin bir rakipten kurtardığı iki puanla şimdiki halde puan cetvelinde beşincilik mevkiindedir. Birinci devrenin resmen nihayete erebilmesi için muhtelif sebeplerle tehir edilen Galatasaray Beykoz ve Beşiktaş - Beyoğluspor maçlarının oynanması lâzımdır. Bu itibarla bu hafta yapılacak olan karşılaşmalardan sonra lig maçlarının birinci devresi nihayetlenecek ve takımların durumları açıkça belli olacaktır. Şimdiki vaziyette bir maçı eksik olmasına rağmen.Galatasaray 13 puanla lider durumdadır. Kendisine en yakın olan Fenerbahçeyi bir puan geçmektedir. Üçüncü durumda bulunan Beşiktaşın da bir maçı eksiktir ve 12 puanı vardır. Onun Beyoğlusporu yenmesi normal olur. Fakat Galatasaray'ın Beykoz maniasını aşacağı peşinen söylenemez. Çünkü Sarı-Siyahlı takım son defa İstanbulsporla berabere kalmış olmasına rağmen 11 puana sahiptir ve dördüncü durumdadır. Mevsim içinde kazandığı başarılar ise - büyük takımlara karsı - herkesin malumudur. Bu itibarla mevcut ölçüler her ne kadar Galatasaraya şans tanıyorve onu kâğıt üzerinde galip ilan ediyorsa da, kat'i netice yüzde yüz bu olacaktır denemez. Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi lig maçlarının birinci devresinin hakiki veçhesi, ancak bu hafta yapılacak olan karşılaşmalardan sonra meydana çıkacaktır.

Fenerbahçedeki hadiseler

Uzun boylu, gözlüklü bir şahıs: "Neticeden ümitliyiz. Kampta bulunmamızın sebebi hem yeni seneye çocuklarla beraber girmek ve hem de senenin ilk gününde ilk galibiyeti elde etmektedir" diyordu. Bu, yılbaşı akşamını Modada kampta geçiren Fenerbahçe kulübünün Umumi Kaptanı Ertuğrul Akça idi. Akça, pek fazla konuşmazdı. Bazen büyük maçlardan evvel "rakibimiz çok kuvvetlidir. Normal olarak bizi yenmesi lâzım" gibi sözler sarfeder, ama herkes bunun ne manâ ve maksatla söylendiğini anlardı. Fazladan kasit ölçüsüz de olabilirdi. Belki mesleğinin avukatlık olması böyle ihtiyatlı ve sade konuşmasını icap ettiriyordu. Ama evvelce - milletvekili olmadan evvel - Osman Kavrakoğlu da avukatlık yapıyordu. Fakat o ihtiyatsızdı. Ve aklına geldiği gibi konuşuyordu. Her ne hal ise istenen, konuşmak değil takımın sahada galip gelmesi idi. Fakat Fenerbahçeliler ellerinde Türkiye'nin en iyi elemanları bulunmasına rağmen bir türlü netice alamıyordu. Buna bir çare aramak, elbette, lâzımdı. Fakat çareyi arayacak ve mevcut ihtilâfları kökünden kesip atacak şahıslar ortalıkta gözükmüyordu.

Osman Kavrakoğlu meşgul

Kulüp başkanı Zeki Rıza Sporel muhtelif vazifeleri olduğu için idare heyetine muntazam gelemiyor ve çalışamıyordu. Fenerbahçeden başka Moda Deniz Kulübünün de Başkanı, bir bankanın idare meclisi azası ve milletvekili idi. Bütün bu yüklerin altından kalkıp Fenerbahçe kulübüne ayıracak zamanı yoktu İkinci Baş-

Adalet: 1 — Fenerbahçe: 0
Buyrun bir mağlubiyet

Bir Yılın Bilançosu

Geride bıraktığımız yılın sportif hâdiselerine şöyle bir göz atanlar geçmiş senelere nisbetle acaba ne fevkalâdelik bulacaklardır? Bu suale verilecek cevap sadece bir - HİÇ - olacaktır. Beylik bir program ve onun tatbikinden doğan bazı aksaklıklar... Muayyen şahısların, muayyen spor kollarında gösterdikleri muayyen başarılar.. Evvelki senelere kıyasen ileriye gitmemiş olduğumuza göre 1955 yılının sporumuz için başarılı Ur yıl olmadığını söyleyebiliriz. Yalnız 1955'i diğerlerinden ayıran bir hususiyet vardır. O da spor işlerinin mahkemeye düşmüş olmasıdır. Mesela: Hususi organizasyon yolsuzluğu, bazı atletlerle ajan arasındaki ihtilaf, kulüplerde patlak veren iç buhranlar.,v.s Bütün bunlar pek çok spor severin zihinlerini bulandırmaktan başka hiç bir işe yaramamıştır. Bu ihtilaflar saman zaman teşkilâtı da sarmış ve gazete sütunlarında . en ince teferruatına kadar - yer almıştır. Okuyucu ilk defa hâdiseleri hayretle karşılamış, daha sonra bu hayret; yerini alışkanlığa bırakmış ve en sonunda da dedikodusuz geçen zamanlar yadırganmaya başlanmışlar. Bu bakımdan 1955 yılının hiç te hayırlı olmadığı söylenebilir. Geçen sene bu zamanlar vazife başına gelmiş olan Umum Müdür ve idarecilerin vaadlerinin ve verdikleri demeçlerin bütün yaldızlan dökülmüştür. Davaların halline yarayacak müsbet bir adım 955 senesinde atılmış değildir. Bu bakımdan 1955 yılının muhasebesini, kendi vicdanlarında yapanlardan acaba kaç kişi "Ben vazifemi yaptım" diyebilmenin huzura içindedir ?

Teşkilat kanunu değişiyor

Yalnız bugüne kadar yapılmayan pek çok işin mes'uliyetini sadece bir kaç idarecinin sırtına yüklemek te hatalı olur. Aksak ve çürük işlerin bir hal yoluna sokulmaması karşısında vazifelilerin vicdani huzura kavuşamamaları, onların ihmalinden doğmuş bir iş değildir. Bunun en az yirmi sene evveline gelip dayanan bir mazisi vardır. Spor mevzuunda diğer milletlerin hızla ilerleyişini gıpta ile seyreden bizler maalesef halâ "Mükellefiyet" kanununu söküp atmak için bir hareket gösterememekteyiz. Bu dar çerçeveli, inhisarcı ve şeflik sisteminden miras kalan kanuna göre hareket etmek elbette kolay birşey değildir. Bana değiştirmek spor davamızın bir kalemde yarısından fazlasını halle kâfi gelecektir.

Esas zorluk daha ziyade zihniyetin değişmesindedir.

Umum Müdürün gayreti

Geçen hafta içersinde Beden Terbiyesi Umum Müdür Vekili Faik Binal'ı makamında arıyanlara verilen cevap : "Vekil Beyin yanında." olmuştur. Umum Müdürü üç dört gün üst üste, ısrarla arayanlar hep bu sözlerle karşılaşmışlardır. Evvelâ işin mahiyeti anlaşılmadı. Fakat sonradan yakın çevrelerden sızan haberler bu sırrı çözmüştür. Umum Müdür ve Milli Eğitim Bakanı iki sene evvel komisyondan dönen teşkilât kanununa yeniden meclise sevketmek için çalışmaktadırlar. Bilindiği gibi bu tasarı daha evvel Danyal Akbel, Salt Birol ve Mümtaz Tarhan gibi sporla alâkalı milletvekilleri tarafından Meclise getirilmiş ve bazı aksak tarafların bulunduğu iddiası ile geri çevrilmişti. O tarihten bu tarafa - ki Celâl Yardımcı bu makamda oturuyordu - hiç bir hareket olmamış ve teşkilâta istiklâlini kazandıracak olan kanun tasarısı bir köşeye itilip bırakılmıştı. Herhalde Bakanın halletmeye mecbur olduğu daha mühim davaları olmalıydı! Bu bekleyişin sebebi ihmal ve unutkanlıktan ziyade bir şıra meselesi de olabilirdi. Akis'in haber aldığına göre kanun çok yakında Meclise sevk edilecektir. Doğrusu gerek Bakan, gerek Umum Müdür bu mevzuu halledecek olurlarsa yirmi seneden beri sporumuzun başında "Demokrasinin kılıcı" gibi sallanıp duran, köhne kanun 1956 da tarihe karışmış olacaktır. Bunu başaranları Türk spora ileride minnetle anacaktır.

kan Osman Kavrakoğlu ise, milletvekili ve Demokrat Parti Haysiyet Divanı üyesi idi. Bu günlerde vazifesi, çok kesif faaliyeti icab ettiriyordu. Oradan kurtulup çok sevdiği kulübünün toplantılarına gelemiyordu. Bu itibarla yukarıda bahsedilen pürüzleri ortadan kaldırmak imkânsızdı.

Murakıpların istifası

Tam bu sırada Fenerbahçe kulübünün murakıplığını yapan Faruk Ilgaz ve Tarık Ererin istif a ettikleri haberi duyuldu Mezkur şahısların basına açıkladıkları istifa sebepleri gayet enteresandı. Onlar klübün hesaplarını kontrol etmek istemişler ve buna karşı idareciler ancak Umumi hey'etin toplanmasından bir ay evvel kulüp defterlerinin kendilerine verilebileceği cevabını vermişlerdi. Hattâ bir ay evvel Kavrakoğlu bir boş zamanında kulüp tarafından murakıplara vazife ve selahiyetlerinin hududunu bildiren bir yazının altına imzasını koymuştu. Murakıplar "böyle tahdit altında biz vazife göremeyiz. Kontrol etmek hakkımızdır.İstifa edişimiz bizi bu haktan mahrum etmek isteyenlere karşı bir nevi protestodur. Arkadaşları biç bir zaman suizan altında bırakmıyoruz. Umumî Heyetin teveccühü ile bu mevkie geldik. Gene Umumi Heyetin önünde, ayrılışımızın sebebini izaha hazırız." Bu vaziyette ortada iki zıt fikir çarpışmaktadır. Murakıplara < göre kulübün umumi kongreye gitmesi lâzımdır - Cemiyetler Kanunu da bunu amirdir . İdarecilere göre ise "her iki murakıbın istifası maksatlıdır. Karşı hizibi idare heyetine getirebilmek için Umumi Heyetin toplanmasını temin eden bir nevi ayak oyunudur." Hangi tarafın haklı olduğunu göstermek elbette ki bize düşmez. Yalnız bilinen bir şey varsa Fenerbahçe kulübünde esaslı bir temizlik yapmanın zaruri olduğudur. Bu işi yapacak tek bir adam vardır: Osman Kavrakoğlu... Çünkü son zamanda Ankarada Haysiyet Divanında, bu mevzuda hakikaten ehliyet sahibi olduğunu 'göstermiştir. Bu hâdiseler Umumi; Heyetin adam seçmekte hata etmiş olduğunu gösteriyor. Kavrakoğlu ikinci, başkan değil, haysiyet divanı başkanı seçilmeli idi.

Yılın son yüzme müsabakası

Yılın son yüzme müsabakasını geride bıraktığımız cumartesi günü Yüzme İhtisas Kulübünden Ayla Şerman yapmıştır. Ayla Şerman tek başına yaptığı bu yarışta birinci gelmiş, paltolarına sarılı olan hakem heyeti ve meraklı bir gurup tarafından Lidonun merdivenlerini tırmanırken alkışlanmıştır.

Ayla Şerman

Alkıştan utanılır mı ?

her
hesapsahibine
bir EV
MUHABANK

1956 İKRAMİYE PLÂNI:

★

İKİŞER DAİRELİ

10 apartman

Bahçeli 10 ev

ayrıca

875.000 lira

★

Türkiye İŞ Bankası 1956 yılında
1.750.000 lira tutarında ikramiye dağıtıyor

En az 150 liralık bir hesapla
çekilişlere katılabilirsiniz

Çekiliş Tarihleri:

1 Mart — 2 Mayıs — 2 Temmuz — 24 Ağustos — 1 Kasım — 28 Aralık

TÜRKİYE İŞ BANKASI

paranızın... istikbalinizin emniyeti